

KOVÁCS TÁDÉ

ÍGY ÍRTAM ÉN...

*„Sokak számára Tádé egy komolytalan, bolondos figura volt, akit nem kell komolyan venni.
Mi, akik itt vagyunk, tudjuk, hogy valóban bolond volt: az ő Atyácskájának bolondja, felesége, gyermekei bolondja, a szegények, üldözöttek bolondja, de udvari bolond is, aki nevetve vágja akár a mi arcunkba is az evangéliumi igazat.”*

(Kovács László. Tádé búcsúztató)

TARTALOM

BULÁNYI GYÖRGY: TÁDÉÉK... (ESKETÉS – MISE – PRÉDIKÁCIÓ)	3.
KOVÁCS TÁDÉ: EGY LELKIPÁSZTOR SZEMÉVEL	5.
KOVÁCS TÁDÉ: ERÉNYEK DIALKETIKÁKA	6.
KOVÁCS TÁDÉ: "KEGYES JÁMBORSÁGRA NEVELŐ SZENT SZAFT"	31.
KOVÁCS TÁDÉ: MÉLYEN TISZTELT PLÉBÁNOS ÚR! KEDVES GÁBOR!	39.
KOVÁCS TÁDÉ: KILENC ELMÉLKEDÉS	40.
HAMVAS BÉLA: ARLEQUIN	55.
KOVÁCS LÁSZLÓ: KOVÁCS TÁDÉ BÚCSÚZTATÓJA	64.

TÁDÉÉK...

(ESKETÉS – MISE – PRÉDIKÁCIÓ)

Nagyon hideg volt az év elején, amikor egy januári szombat délután lerándultunk Tatára, Tóvárosba, hogy megessek egy ifjú párt - három gyerekkel. Hogy miért nem tudtak korábban esküdni, könnyen kitalálható: a vőlegény-apa valamikor ifjúságában elhitte, hogy embernek való a celibátus, s elment papnak. Teltek az évek, múltak az évek, s vagy arra jött rá, hogy még sem embernek való az a celibátus, vagy arra, hogy annak való volna, de hát ő nem ember. Ezt nem tudjuk pontosan, hogyan is volt.

Csak azt, hogy amikor elszánta magát a házasságra, azonnal kérte az illetékes római hatóságokat, hogy mentsék fel meggondolatlanul bizonyult ígérete alól, melynek ellenében pappá szentelték. Azonnal kérte, de a kérést csak akkor teljesítették, amikor a gyerekek száma már háromra rúgott. Hét határra szóló nagy esküvő volt. Igazi Bokor-találkozó. Amit leginkább abból lehet megállapítani, hogy egy Cserta Gábor nevű nagyvállalkozó húzta a templomon belül és kívül a talpalávalót.

Egyébként volt mise is, meg prédikáció is nemcsak esketés és dínom-dánom. Bizonyítéka ennek a komputerem által megőrzött szöveg:

Kedves Bea, Tádé, Gyermeked és velük együtt ünneplő, örvendő Testvéreim!

Jó két hete megkérdeztem Tádét, milyen szentírási szövegeket kíván e nászmisében. Azt mondta, hogy a vasárnapokat, amiket már megnézett, s nagyon jóknak találta. Ennek lett következménye, hogy a "B" liturgikus év 2. évközi vasárnapjának a szövegeit hallgattatok, s én most e nászmisében válogathatok, hogy Sámuelről szóljak nektek, vagy arról, hogy a Szentlélek temploma vagytok, vagy hogy Jézus az Isten báránya.

Mivel Bea és Tádé nem kettesben, hanem Ágota, Agapé és Lukács társaságában jelentek meg itt az Úr színe előtt, hogy örök hűséget ígérjenek egymásnak, úgy gondolom olyasmit kell mondanom, ami képes a gyerekek érdeklődését is felkelteni, s a felnőtteknek sem lesz az átlagosnál unalmasabb. Sikerül-e, majd meglátjátok?!

Kezdem Sámuellel. Tádé szerint az Isten - apácskánk. S ez az apácska nagyon érdekelt a Kovács család dolgaiban is, s ennek következtében mást se csinál, minthogy szölongatja őket. Tádé, Tádé, megtetted már, amit Bea, Ágota, Agapé, Lukács annyira vár, hogy megtegyed? S mivel Isten nem személyválogató, ennek következtében mondja azt is, hogy: Bea, Bea, megtetted már, amit Tádé, Ágota, Agapé, Lukács várnak tőled? S ugyanígy szólítja Ágotát is: Ágota, Ágota! Agapét is szólítja: Agapé, Agapé! Lukácsot is: Lukács, Lukács! Meghallják, hogy szölongatja őket Apácskánk? Bizony, meghallják, mert van lelkiismeretük. És mit hallanak? Azt, amit apjuk és anyjuk: Megtetted már Ágota, Agapé, Lukács, amit a többiek várnak tőletek? Miért ilyen rámenős Apácskánk? Miért érdeklődik a Kovács család dolgai iránt ilyen behatóan? Hát csak azért, mert Isten - apácska, s nagyon fontos neki, hogy a Kovács család dolgai rendben menjenek. Azok meg akkor mennek rendben, ha Lukács meg Agapé meg Ágota meg anya és apa kívánságai teljesülnek. Biztos ez? Hát ha valamelyikük olyasmit kíván, ami Apácskának nem tetszik? Nem szabad előfordulnia, s Apácska gondoskodik róla, hogy ne történjék meg. Hogyan teszi?

Ugy, hogy apát is, anyát is, meg a három gyereket, Ágotát, Agapét, Lukácsot, mindegyiket külön, a Szentlélek templomává tette - s már itt is vagyunk a második szövegnél. Ahogyan ez a tóvárosi templom Isten temploma, úgy Templom ők is. Van ennek értelme? Ebben a tóvárosi templomban van oltár meg padok és harang. A Tádében ezekből nincsen semmi. Még Beában sincs! Hogyan férnének el a gyerekekben? Hát a Szentlélek templomának más a felszerelése. Mi van benne? Az első, ami van benne: a segíteni akarás. Ki-ké abban akar segíteni, amire a többieknek szükségük van: pl. befűzni a cipőt, helyre tenni a játékokat, segíteni megcsinálni a leckét - ezek a padok, amikbe Így kell beleülni. A második, ami a Szentlélek templomává teszi őket: az adni akarás. Mit akarnak adni? Mindegyik azt, amit várnak tőlük. Apától pl. azt, hogy tengernyi elfoglaltsága mellett legyen azért otthon is. Anyától, hogy főzzön finomat, a gyerekektől pedig, hogy megtegyék, amit szüleik kérnek tőlük. Ez az ő templomuk oltára, amit így tudnak feldíszíteni. És mi van még ebben az öt Szentlélek-templomban? Van még valami, talán a legfontosabb. Mi ez? A megbocsátani akarás. Nincs duzzogás, nincs veszekedés, nincsen csúnya arcokat vágás. Hogy ne is említsem az egymásra rákiabálást, verekedést, ami aztán végleg nem illik bele a Szentlélek templomaiba. Ez a harang, amely messzire hirdeti, hogy a Kovács családban élni jó, ott nem bántják egymást, és mindent szívből megbocsátanak. Hát ilyen a Szentlélek temploma. Tele van akarással: Segíteni, adni, megbocsátani - ezt

KOVÁCS TÁDÉ: ÍGY ÍRTAM ÉN...

akarják benne. S a templomban imádkozni is szokás. Hát imádkoznak is érte minden este, hogy ebből a sok akarásából valami nagyon szép dolog szülessen meg. Hát az meg micsoda?

Az, ami miatt Jézus eljött közénk. Jézus egyszer csak megjelent a Jordán vizénél. Sétált fel s alá. Észrevette őt Keresztelő János, akit körülvettek a tanítványai. Addig-addig sétált Jézus ott, a Jordán vizénél, amíg a Keresztelő azt nem mondta róla a maga tanítványainak, hogy: Nézzétek, ő az Isten báránya! Többet nem mondott, de két tanítványnak, Andrásnak meg Jánosnak, ennyi elég volt, hogy utána menjenek a sétáló Jézusnak. Mért mentek utána? Hát, már csak megnézik, hogy milyen is az Isten báránya. Amolyan bárányt, ami nem az Istené, láttak már eleget. Izrael földje tele volt pásztorokkal, azoknak meg voltak bárányaik: a Simon, meg Júda, Benjámin, Áser, meg Neftáli bárányai, már amilyen nevük volt a pásztoroknak.

Jézus meg észrevette, hogy mennek utána. Megfordult s megkérdezte tőlük, hogy mit akarnak. Nem árulták el Jézusnak, hogy meg akarják maguknak jobban nézni, hogy miféle bárány is ő. Csak megkérdezték tőle, hogy hol lakik. Jézus meg úgy csinált, mintha elhitte volna, hogy a lakásviszonyai érdekli őket, s azt mondta nekik, hogy jöjjenek csak, s nézzék meg a szállását, hogyha már arra kíváncsiak. Amikor mindez történt, délután négy óra volt. A két tanítvány pedig késő estig Jézusnál maradt. Volt idejük elég, egy fél nap, hogy a széket is megnézzék, meg az asztalt, az ágyat, a szekrényt is. De nem is azért mentek, hanem hogy megismerkedjenek vele. Amikor hazamentek, András azt mondta róla a testvérének, Simonnak, hogy megtalálták a Messiást.

Micsodát? Hát azt a valakit, akit maga Isten bízott meg azzal, hogy megtanítsa minket arra, hogyan is kell egy feje tetejére állított világot a talapára állítani. Hát a feje tetején áll a világ? Bizony azon. Képzeljétek csak el, milyen is volna a világ a Kovács családban, ha mondjuk, Lukács vagy Tádé el kezdené otthon parancsolgatni, hogy ez legyen, meg az legyen. S a többieknek, Beának, Ágotának és Agapénak az volna a dolguk, hogy engedelmeskedjenek annak, amit Lukács meg Tádé mond, ha tetszik nekik, ha nem. S ha nem tetszik, akkor a bösz Lukács meg Tádé telefonálna és kihívná a rendőrséget, hogy csak vigyék el Anyát meg a lányokat a dutyiba, mert nem engedelmeskednek. Hát ez a feje tetejére állított világ, amiben van rendőrség! Hát nem kellene lennie? De nem ám! Jézus országában nincsen semmi ilyesmi, ott mindent szépen megbeszélnek egymással. S nem kell telefonálni a rend őreinek, mert ott nélkülük is rend van. A rendőröket meg el lehet küldeni a gyárakba, hogy valami hasznos munkát végezzenek... kenyeret süssenek, cipőket csináljanak.

Ebben az országban, amelyet Jézus Isten országának nevezett, főleg azért nincs szükség rendőrökre, katonákra, fegyverekre, puskákra, mert nincsenek benne szegények meg gazdagok. Azért nincsenek, mert az a rend, ami a Kovácséknál. Ott mi a rend? Hogy is mondjam? Kitalálok valami nagyon finomat, amit mindenki szeret. Megvan: őszibarackbefőtt, azt mindenki nagyon szereti. Anya mindenkinek ad belőle. Ha sok van, sokat. Ha kevés van, elosztja, hogy mindenkinek jusson. Ez volna a rend, a világ azonban a feje tetején áll, és nincs benne rend, mert az egyik családnak egyáltalán nincs őszibarack befőttje, a másiknak meg annyi van, hogy elrontják vele a gyomrukat, vagy ami még rosszabb, megpenész edik a kamrában. Hát ilyen a feje tetejére állított világ, ahol még nem találták meg a Messiást. De, ahol már megtalálták, ott már nincs olyan, hogy ez az enyém, s ahhoz neked semmi közöd..., hanem csak az van, hogy minden a miénk. Lukács, nem a Kovács Lukács, hanem a szíriai orvos meg is írta az Apostolok Cselekedeteiben, hogy azok, akik már megtalálták a Messiást, azoknak egy volt a szíve-lelke, egyikük sem mondott birtokából semmit sem a saját tulajdonának, hanem mindenük közös volt... nem is akadt közöttük szűkölködő, mert azok, akiknek földjük vagy házuk volt, eladták, s az eladott javak árából mindenkinek adtak, kinek-kinek szükségéhez mérten.

Dehát, aki nem hallja meg, hogy az Isten szólongatja őt: Pista, Pista!, akinek a lelke nem a Szentlélek temploma, aki meg nem találta még a Messiást, az igyekszik gazdag lenni, és rendőrt meg katonát akar javai védelmére. Ha pedig nem sikerül neki gazdagnak lennie, akkor fegyvert szerez, hogy megölje a gazdagokat, akik miatt nem tudnak élni a szegények. És mindenki öl mindenkit. Ilyen a feje tetején levő világ, ilyent rendeznek be maguknak, akik nem mennek utána Jézusnak. Hogy ez ne így legyen, hanem hogy a világ Isten Országává formálódjék, ezért sétált Jézus a Jordán partján fel s alá. S hogy a Kovács családban minden úgy legyen, ahogy Jézus akarta, most csinálunk valami szépet. Mit? Isten áldását kérjük Tádéra, Beára, házasságukra. Ne várjunk vele tovább!

2000. november 9.

Bulányi György

EGY LELKIPÁSZTOR SZEMÉVEL

A gyakorlati teológia témáit pengette az ez évi 2. (A TEOLÓGIA 1974/2.) szám. Sokat tanultam belőle, főképp egy-egy valóban gyakorlati részletkérdést illetően. A cikkek zömét azonban egy nem egyértelműen kellemes szakrális levegő hatotta át. Pap vagyok, szívesen veszek részt a szent cselekményekben, de néha engem magamat is feszélyez a templomnak „szertartásos atmoszférája”. Fiaképpen olyankor érzem ezt a viszolygást, ha fiatalok vetődnek be keresztlőre, esküvőre vagy akár szentmisére is. Ha ismerősök olykor meg is mondják, hogy a szobában, az asztal mellett ki lehet jönni velem — pedig a téma ugyanaz —. a templomi merevségemmel azonban nehezen tudnának megbarátkozni. Megjegyzem, hogy ezzel szemben az idősebbek, tehát a jelenlegi többség éppen bizonyos „túlságosan természetes magatartást” vet olykor a szememre. Azon töprengök időről időre, hogy a Mester vajon milyen ruhákat öltött magára az utolsó vacsora alkalmából. Miféle rubrikák lehettek ott érvényben, amelyek teret engedtek az apostolok (Tamás, Fülöp, Tádé) közbeszólásainak? Vajon hogyan képezték ki a liturgikus teret az emeleti teremben? Arra a következtetésre jutok ilyenkor, hogy Jézus nem kívánná ráerőltetni az én kedves fiatal barátaimra még ennek a honinyelvűvé vált, megreformált liturgiának a béklyóit sem; egészen másfajta iga az, amit Ő ajánlgat (Mt 11,30). A negyven éves öreg káplán ezt úgy fejezi ki nyilatkozatában, hogy jobban kellene figyelni a kívülállókra. Amint azonban a Fórum cikkéből kiderül, a fiatalabbak híveink közül is sokan „kívülállónak” számítanak. Az se tévedszen meg senkit, ha egy-egy tartalmasabb prédikációjáért még a liturgiát is „megbocsátják” a papnak, ugyanakkor a prédikációt is szívesen elcserélnék egy ugyanarról a témáról szóló megbeszélésre.

Azt gondolom, hogy ha Jézus lemondóan nézett is a gazdag ifjú után, amikor nem akarta elosztani vagyonát, nem néz ugyanolyan lemondóan arra a fiatalra, aki egy napon nem akarja többé kiosztani a szokásos ének-, vagy imafigyelmeket. Ha elengedhetetlennek tartotta is a napi keresztfelvételt, nem veszi zokon, ha valaki az evangélium olvasásakor nem jelöli meg vele homlokát, ajkát és szívét. Ha az Isten Országára való alkalmatlanság bélyegét süti is annak a homlokára, aki az ekeszarvára teszi kezét és hátratekint, ezt nem okvetlenül vonatkoztatja arra, aki a padban ülve templomajtó csapódására teszi meg. Ha ki is kergette az Atyja házában túl otthonosan kereskedő kufárokat, nem okvetlenül üzi ki azokat, akik nem elég otthonosak a szent falakhoz, szent cselekményekhez illő mozgásokban.

Egyetértek tehát azokkal, akik reformra szorulónak érzik a reformokat, de úgy gondolom, hogy ha Mesterünk pasztorációs gyakorlatát igyekszünk követni, akkor még reformálás címen sem volna szabad annyit foglalkoznunk a szentségek liturgiájával, főképp adminisztrációjukkal, mint amennyit szoktunk. Rettenetes szegénységi bizonyítványnak érzem, ha az embereket csak rendezvények kapcsán tudjuk rábírní arra, hogy meghallgassanak bennünket Krisztusról. Bízom benne, hogy Isten igéjének kétélű kardja elég eleven és átható a hivatalos alkalmak, a megfűstölés, állványra, trónusra emelés nélkül is. Hiszem, hogy van olyan élénk mondanivalója, amit feszülten figyelnek azok a mai emberek is, akik húzódoznak a füsttől, az állványtól és a trónustól. — A liturgia a közösség istentisztelete. Lehet, hogy egy előző kornak kielégítette a közösség-igényét latinul is. Magam is úgy érzem azonban, ahogy a felmérések jelzik, az említett cikkben: hogy a ma közösséget igénylő fiataljainak ez a keret anyanyelvükön sem felel meg, — sem Isolottoban, sem nálunk, — bármilyen hasznos kezdeményezésekre hívja fel figyelmünket a Lelkipásztori jegyzetek rovata. El a régi kovással! Az új bor új tömlőbe való! — Szívem szerint inkább konzervatív vagyok, de egyre kényszerítőbb erővel érzem, hogy nem szabad annyi mindennel törődnünk, annyi megszokott szép gyakorlatot szorgalmaznunk, ha meg akarjuk találni mások és a magunk számára is az egy szükségeset. (Lk 10,42) Azt képzelem, hogy ha a szakrális nyelvtől, sőt környezettől elszakadnánk, nem szakadnánk el az úton-útfélen mezőgazdasági, kereskedelmi, közigazgatási vagy épp háztartási ügyekből kiindulva, de folyton a személyes kapcsolatoknál kikötő Mesterünkötől, és mindenestre közelebb kerülnénk azokhoz, akikhez az Ő szavát el akarjuk vinni. Nem vagyok kirándulás, motoros, vetítős pap, gitárom, lemezjátszóm sincs. Lassan kullogok a kulturális élet szemmel-tartásában is. De általában van időm a napi evangélium átemlékezésére. Keresek rá alkalmat, hogy kikérjem paptestvéreim, világi katolikusok és másvallású testvérek véleményét a Szentírás egy-egy részének, fogalmának mai értéke felől, meglátogatam mások hittanóráit különböző templomokban. Szerelmese vagyok az evangéliumoknak. Alig van egyéb beszédtemám, de azért figyelmesen tudok hallgatni arra is, akit ez még nem érdekel. Az idegesít csupán kissé, ha pap az illető vagy úgynevezett „jó keresztény”. A gyóntatásban is igyekszem egy-egy példabeszéddel, egy-egy krisztusi gesztus felvillantásával megoldást ajánlani a problémákra. Nincsenek tömegpasztorációs élményeim. De amikor egy fiatalember rácsodálkozik az igazságra, az evangélium életszerűségére, Krisztus praktikumára, a közösség fontosságára, a testvérgondolat termékenységére; amikor a pár főből álló ifjúsági hittan majd minden résztvevője egyéni imában foglalja össze

megbeszélésünk eredményeit, — ez leírhatatlan öröm. Várom, hogy megérjenek a lelkek az eukarisztikus lakoma utáni vágyra is, de nem sietek vele. A gabonaszemnek magától kell kifejlődnie, az sem ráncigálhatja, aki vetette (Mk 4,28).

Tartok tőle, hogy Jézus túl jó szociológus volt ahhoz, hogy ne várjon sokat egy hegyi beszédől vagy mezei prédikációtól. 50-es csoportokban el lehet költeni a kenyeret és a halat, de komolyabb aktivizálódáshoz nem szabad a létszámnak sokkal a 12 fölé emelkedni. A 72 sikeres ördögűzésen kívül nem tudósít hasonlóval a Biblia. A hozsannázó tömeg azonban igen rövid idő alatt áthangolódott a „Feszítsd meg” ordítására. Nem lehetett véletlen tehát, amit az egyik cikk emleget, hogy t. i. Jézus a legtöbb energiát apostolai nevelésére fordította. Nem templomépítésre, tatározásra, még csak a belső tér átalakítására sem. Hogy nincs hova lehajtania a fejét, azt nem könnyűre szomjazó példálózásként mondta, hanem a kilátásait ecsetelni akarván annak, aki követésére áhítozott (Lk 9,58). Jézus nem kért kenyeret hallgatóitól, hanem adott nekik. Aminek bármily halványan is körvonalazott taksája van, azt semmiképpen nem lehet önkéntes megajánlásnak nevezni. A finansziális ügyek intézési módja lelkipásztori szempontból nagyon problematikus, — amint arra az első tanulmány rá is mutat. Krisztus még a port is le kellene rázni a lábunkról ott, ahol beszédünk nem érdekes, nemhogy rendszeres adófizetést elfogadni, sőt megkívánni tőlük. Akik befogadnak minket, azoktól szígyenkezés nélkül elfogadhatjuk, amit önként elének tesznek, de a „haverság” vagy az udvariassági szabályok át nem hágása még nem egyenlő a Krisztus apostolának befogadásával.

Igaz, hogy a munkás méltó a bérére. De ha valóságos bért vesz fel, ne merészeljen ám a - szamaritanus szerepében tetszelegni! Akkor ő legfőljebb a fogadás lehet, aki a két dénárért ellátja a munkáját. Jézus azonban nem ezt ajánlgatja a felebarát felől érdeklődő törvénytudónak. Az irgalmasság és az állapotbeli kötelesség teljesítése nem azonos. Ettől még haszontalan szolgáltnak érezhetjük magunkat. Akinek fizetnie kell, az valóban azt követelhet tőlünk, amit akar. Annak az irgalmasságra való ránevelése majdnem biztosan meddőségre kárhoztatott kísérletté fajul. Az irgalmasság ígéinek hirdetése egyébként, a béralkozással vállaltfeladat a pap esetében is. Neki a sajátosan állapotbeli kötelessége valóban a szentségek kiszolgáltatása, a nyáj vallási igényeinek kiszolgálása. És ha a megbérmáltaknak igen nagy százaléka nem is felel meg apostol? feladatainak, a pap akkor sem mehet el a jerikói országúton félholtan kifosztva fekvő, ígére szomjas vagy már arra sem eszmélő embertestvérek mellett közönyösen. Máskülönben az irgalmasság lelki cselekedeteinek elhanyagolása miatt azt kell majd hallania a rábizottaktól az ítéleten: „Távozz tőlem”, mert mit sem hallottam az örömhírről, és fenem jöttél el hozzám, hogy beszélj nekem- róla, pedig a te plébániádon laktam!” Semmilyen elmélet nem alkalmas arra, hogy ezzel ellentétes ítélet érvényesüljön felettünk, csupán a magunk gyakorlata.

Kovács Tádé

AZ ERÉNYEK DIALEKTIKÁJA

(Kísérlet a szélsőséges magatartásformák közötti két erény polaritásának megvilágítására).

Bevezetés.

A II. Vatikáni Zsinat a Misztikus Test Fejéről ezt mondja: „Minden tagnak öhozzá kell formálódnia, amíg Krisztus ki nem alakul benne” (vö. Gal. 4, 19).^[1] A következő mondattal a zsinat megadja ennek az erkölcsi felhívásnak üdvtörténeti, kegyelemtani és eszkatológias távlatait: „Így beépülünk életének misztériumaiba, hasonlóvá leszünk hozzá, vele együtt halunk meg és vele támadunk föl, amíg együtt nem uralkodunk vele” (vö. Fil 3,21; 2Tim 2,11; Ef 2,6; Kol 2,12; stb.). Krisztusban formálódásunk tehát meghalások és megdicsőülések, vállalások és eredmények láncolata. Ennek egy részében az Evangélium örömhír jellegének van jelentősebb szerepe, más részükben a keskeny út meredekségének: mégpedig az egyén talentumainak arányában, kiben-kiben kisebb-nagyobb eltérésekkel.

Senki sincs azonban, akinek a krisztusi élet minden feladata egyforma könnyedséggel menne. Sőt minden normához igazodni akaró, tehát erkölcsi igénnyel rendelkező életforma „erő”-feszítést,

„erény” kialakítást kíván. Ennek az erőfeszítésnek az elmulasztása, talentumaink párjának meg nem szerzése, csupán a meglevőnek az őrizgetése jelenti a központi normától, Krisztustól, való elhajlást valamelyik véglet felé: vagyis a bűnt.

A Krisztust követő erényes életnek tehát két szélsőség közt kell egyre feljebb jutni az Atya tökéletessége felé.

1. Az erény és a bűn fogalma

A „semmi” a lét tagadása. Hogy ez a tagadás létrejöhessen, máris kell valami: legalábbis valaki, aki tagadni tud. Ezzel azután a semmi többé nincs is, mindaddig, amíg valami van. A valami értékeesebb a semminél, legalábbis amíg más szempont nincs. Ilyen értelemben, tehát lélektanilag: minden jó, ami van. Ens et bonum convertuntur. De ez még nem minden. A teljesség a minden. Legjobb, sőt maga a „jó” az Abszolút Létteljesség, az Isten.^[2] Operari sequitur esse. Amit az Isten tesz, az minden jó.^[3] Ő az actus purus. Nemcsak abban az értelemben, hogy tevékenységébe nem keveredik semmilyen kihasználatlan lehetőség (potencialitás), hanem abban az értelemben is, hogy tevékenysége tiszta marad mindenféle szélsőségtől is.

Az Abszolútum teljessége abszolút, „de” ill. „és” éppen ezért nem zájja ki, sőt produkálja egyéb létezők létét. Így jönnek létre relatív létezők: a teremtmények. Ezekre azonban, nemcsak Isten hathat, hanem egymással is számtalan kölcsönhatásban állhatnak és számos kölcsönhatásban állnak is. Kialakulásuk és átalakulásuk, vagyis keletkezésük és elmúlásuk két szélső pontja között belső törvényszerűségeik, hozott és szerzett tulajdonságaik erejében jutnak el teljességükre, többé-kevésbé. E relatív teljességnek megfelelő működése vagy legalábbis működhetősége alapján nevezhető egy teremtmény jónak, vagy rossznak, kevésbé jónak, vagy kevésbé rossznak, nagyszerűnek vagy igen hitványnak.

A környezet, a körülmények többé-kevésbé befolyásolják azt, hogy a teremtmény eljut-e relatív tökéletességére vagy sem, s hogy milyen formában. Amennyiben ez a befolyás egyértelműen meghatározó, szükségszerű, úgy az a dolog vagy lény nem tehet róla, nem felelős érte. Ilyen esetben se bűnről, se erényről nem beszélhetünk. A platánlevélnek nem érdeme, hogy ép maradt, de nem is bűne, hogy ronggyá lyuggatták a levéltetvek: nem etikus lény.

Ezzel szemben a váltoórt holtáig furdalhatja a lelkiismerete, ha felelőtlensége miatt egymásnak szaladt két vonat és meghalt egy sereg embertársa. Viszont jóleső örömmel veheti át a jutalmat nyugdíjba vonulásakor, amit hűséges szolgálataért kap. Tetteink, főleg ismételt tetteink vagy szokásaink nyomot hagynak személyiségünkön, jónak, vagy rossznak mutatják azt. Ezek nagy részéről az ember tehet. Az is az ember működése (actus hominis), ha álmában horkol, de az igazán emberi működéshez (actus humanus), akár egyszeri, akár begyakorolt, a tudatos döntés hátterére van szükség.

Istent a rá jellemző zsenialitás „ragadta” arra, hogy olyan lényt is teremtsen, aki Isten munkatársává tud válni önmaga tökéletességének kialakításában.

Ennek a méltóságnak azonban nagy ára van. Mivel Isten komolyan akarja, hogy az ember szabadon akarja azt, amit Ő akar, azt is akarnia kell, hogy az ember szabadon akarhassa azt is, amit Ő nem akar. Az erényes élet lehetőségének akarása nem lehetséges a bűnös élet akarásának lehetősége nélkül. Az erénynek a két szélsőség Scillája és Charybdise között kell átevíckélnie, hogy a tökéletesség tengerébe juthasson. Ezt a törvényszerűséget Aquinói Szt. Tamás megtalálta már Arisztotelésznel. A „virtus in media” felismerést annyira lényegesnek tartom, hogy az erény és bűn meghatározásába is beleveszem.

Az erény erkölcsbölcészeti meghatározása tehát így hangoznék: **Az erény a személy kiegyensúlyozott magatartását biztosító készség.** Ezzel szemben: **A bűn a személy kiegyensúlyozott magatartását aláásó készség.**

A keresztyén ember számára a kiegyensúlyozottság mércéje és egyben csúcsa: maga Jézus Krisztus. Az erkölcssteológiai meghatározások tehát így alakulnak: **Az erény a Krisztusba öltözött**

ember kiegyensúlyozott magatartását biztosító készség.^[4] A bűn pedig: a Krisztusba öltözött ember kiegyensúlyozott magatartását aláásó készség.

Az erény az etimológiai szótár szerint nyelvújítási származékszó: az „erő” önkényesen kikövetkeztetett *er*-tövéből alkották *-ény* képzővel. A szóalkotás alapja a téves szófejtés volt, amely szerint a latin „virtus” (férfiasság, erő, bátorság, erény, erkölcsi erő, hősi tett, érdem) a latin „vis” (erő) származéka. Dr.. Boda László az „emberi jótulajdonság”, „személyi érték”, „az erkölcsi érzék” kifejezéseket ajánlja.^[5] A magyar nyelvben – írja viszont másutt – a „bűn” mellett használatos a „vétek” szó is (vétkézni, bűnt elkövetni); azután a „gonosz tett” (rosszat tenni), az „erkölcsi rossz”, a „hiba” (az előbbieket súlyosabb, az utóbbi enyhébb jelentéssel)^[6].

A meghatározásokban a „legközelebbi nem”-fogalom a készség. A cselekvő készség (habitus operativus) a képesség tudatos kibontakozása gyakorlatozás által (exensitas), vagy különleges élmények által jön létre... szemben a nem tudatosan ismételt szokásokkal, a velünk született hajlamokkal, személyi készségekkel (habitus entitativus). Az egyes cselekedetek gyakorlása által építőkövei a készségeknek, ugyanakkor termékeny nyomot mégis a készségen keresztül hagynak a személyiségen, mely integrálja őket.^[7]

A meghatározások fajalkotó jegy (differencia specifica) részében használok a személyiség és az ember megjelölést. Használhatnám ugyan a személyiség viszonylag állandó megnyilvánulásait összefogó jellem, ill. karakter szót is; de egyfelől az a bűn esetében bizarr hangzású volna, bármennyire pszichológiai vonatkozásban használnám is, másfelől az etikai értelmű jellem pedig semmiképpen sem szerepelhetne benne. A személyiség minden lelki tevékenységünk rendező elve amellet, hogy összes testi-lelki tulajdonságunk bizonyos rendezettségű összefogója.^[8] Ilyen értelemben használok a meghatározások ember szavát is. Csupán a biblikus környezet miatt cserélem fel vele a személyiség szót.

A „magatartás” is a személyiséget hangsúlyozza a kevésbé egyértelmű „viselkedéssel” szemben; illetőleg az állandóságot hangsúlyozza az egyes cselekedeteknek a karaktertől esetenként el is ütő jellegével szemben. A magatartás, úgy érzem jobb szó itt, mint a tevékenység, különösen az un. passzív erények vonatkozásában.

Eddigélé azokat a mozzanatokat láttuk, melyek mind a négy definícióban azonosak. A kiegyensúlyozottság viszont csupán nyelvtanilag azonos. Éppen itt tér el egymástól a bűn és az erény.

A zsinat a megtérői Szent Pállal új embernek nevezi, a keresztény erény- ill. bűnfogalom tehát ennek az új, mert Krisztusba öltözködő embernek a jellemvonásait fogalmazza meg, mégpedig abban a szellemben, hogy aki többet kapott, attól többet is lehet elvárni^[9], ill. abban a szellemben, hogy „destructio optimi pessima”. Az erény és bűn általában valamely erkölcsi normához viszonyítva az, ami. A keresztény morálteológiában pedig Jézus Krisztus élő személye a központi norma.^[10]

Utoljára hagytam a definícióknak azt a mozzanatát, amely a kiegyensúlyozottság biztosítását ill. aláásását említi. Dolgozatomnak ez a tulajdonképpeni tárgya, ezért most új fejezetbe kezdek.

2. Erény és bűn viszonya

2.1. A hagyományos nézet

Arisztotelész írja: „Mindenben, ami folyamatos és osztható található túlzás és hiány és közép, és ezek vagy a dolgok egymáshoz való viszonyában, vagyis a dolgok hozzánk való viszonyában ilyenek... Minden dologban a magunkhoz viszonyított közép a legjobb, mert ez úgy van, ahogyan a tudás és az értelem tanácsolja”.^[11]

„Az erény tehát olyan lelki alkat, amely az akarati elhatározásra vonatkozik; abban a hozzánk viszonyított középben áll, amely egy szabálynak megfelelően határozható meg. Mégpedig azon szabálynak megfelelően, amely szerint az okos ember határozható meg. Középhegység két rossz között,

melyek közül az egyik túlzásból, a másik hiányosságból ered. Középhatár azért is, mert amíg az egyik rossz a kellő mértéket túllépi, a másik pedig azon alulmarad. Az érzelmekben csakúgy, mint a cselekvésekben, addig az erény a közepet találja meg és azt is választja. Ezért az erény létezését és mibenlétét kifejlesztő meghatározás szerint az erény közép, de abból a szempontból nézve, hogy mi a legjobb és a helyes; az erény a legfőbb csúcs”^[12].

„Háromféle állapot van, és pedig két rosszság: az, amely a túlzásban van, s az, amely a hiányosságban nyilvánul meg, továbbá egy erény, ti. a középhatár; ezek egymással bizonyos tekintetben mind ellentétben vannak. És pedig a végletek a középpel és egymással is ellentétesek, viszont a közép a végletekkel ellentétes; mert miképpen az egyenlő a kisebbhez viszonyítva nagyobb, a nagyobbhoz viszonyítva pedig kisebb, éppúgy a középhatárt megtartó lelki alkat is a hiányossághoz mérve túloz, a túlzáshoz képest pedig hiányosságot mutat, az érzelmekben éppúgy, mint a cselekvésekben. A bátor ember például a gyávához viszonyítva vakmerőnek, a vakmerőhöz viszonyítva pedig gyávának tűnik fel... S ezért a végletekbe eső ember azt, aki a középhez tartja magát, szeretné mindig magától a másik végtel felé eltolni, úgyhogy például a gyáva ember a bátort rendszerint vakmerőnek, a vakmerő viszont gyávának nevezi, és így tovább.”^[13]

Aquinói Szent Tamás különbséget tesz isteni és erkölcsi erények között, amellett, hogy tud az Arisztotelész által is felsorolt értelmi erényekről.^[14]

A hitről, reményről és szeretetről azt írja, hogy ezeket azért mondjuk „istenieseknek”, mert egyedül Isten a tárgyuk, amennyiben megadják a helyes odaigazodást Isten felé; de azért is, mert egyedül Istentől kapjuk; meg azért is, mert egyedül Isten kinyilatkoztatása, a Szentírás alapján van ismeretünk az erényekről.^[15]

Szent Tamás különbséget tesz a közép szempontjából is isteni és erkölcsi erények között: „Vajon az isteni erények a középszerben vannak-e? Feleletül ezt kell mondani... az erény a jóra igazítja az embert. Nevezetesen az erkölcsi törvény rendeltetése az, hogy az ember a vágyódó világban teremtsen rendet. Ami után szabad az embernek vággyal nyúlni, annak mértéke és szabálya az értelmesség. Mármint, ami értékhez és szabályhoz igazodik, akkor jó, ha a maga szabályával azonosul, amint pl. minden mestermű akkor jó, ha teljesen alkalmazkodik a mesterség szabályaihoz. Következésképp ezen a téren rossz lesz valami, ha eltér a mértékről, avagy szabálytól. Túllépi a mértéket vagy lemarad róla, amint nyomban kitűnik, ha szemügyre veszünk akármit, ami szabályozva vagy mértékelve van. Ebből látszik, hogy az erkölcsi erény akkor helyes, ha teljesen azonosul az értelmesség mértékével. Az is kézzelfogható, hogy a kelleténél több vagy kevesebb között a „kell” ill. a mértékkel való azonosulás a középhelyet foglalja el. Ebből nyilvánvaló, hogy az erkölcsi erény abban áll, hogy középben van.”^[16]

Ezzel szemben: „Az istenies erényeknél kétféle mértékre lehet gondolni” – mondja ugyanitt Szent Tamás. Az egyik magából az erény mivoltából érthető. Ebben a vonatkozásban az istenies erények mértéke és szabálya maga Isten: mégpedig a hitnek igazsága, jósága a szeretetnek, mindenhatósága és hűsége a reménynek. De ez a mérték nyilvánvalóan mindenestül meghaladja az ember képességét. Sohasem szeretheti az ember Istent annyira, amennyire szeretni való... Itt tehát nincs helye a túlzásnak. Ezért ezeknek az erényeknek helyessége nem is abban áll, hogy középutat járnak. Itt minden annál jobb, minél közelebb áll a legfelsőhöz. Viszont az istenies erény másik mértéke bennünk van. Hiszen, ha nem is tudunk Isten felé hitben, reményben, szeretetben annyira törtetni, amennyire kellene, mégis kötelességünk annyira törekedni, amennyire telik tőlünk. Itt aztán már megeshetik, hogy tekintetbe jön a közép és a szélsőség.^[17] Az értelmi erényekről viszont szintén állítja, hogy alkotó mozzanatuk a közép: *consistant in medio*.^[18]

Látható, hogy Szent Tamás nem minden fajta erényre tudja mindenestül alkalmazni az „in medio virtus” tant, de nehézségekbe ütközik már Arisztotelész is.

2.2. A hagyományos nézet hiányossága

Az Eudemoszi etikában olvashatjuk: „Noha megtörténik, hogy az összes ellentétek igen világosan megnyilvánulnak, ám néha a túlzás, máskor meg a hiány oldalán tűnik ki az ellentét. Az

KOVÁCS TÁDÉ: ÍGY ÍRTAM ÉN...

egyenetlenségnek pedig az az oka, hogy a középhez viszonyítva nem mindig ugyanott helyezkedik el az egyenlőtlenség és a hasonlóság, hanem némelykor a túlzó, némelykor meg a hiánnyal kapcsolatos lelki alkattól könnyebb az átmenet a középsőhöz.^[19]

A Nagy etikában pedig (a továbbiakról) ezt találjuk: „Két oka van annak, hogy úgy véljük, a túlzás és a hiány szemben áll a középpel. Vagy magából a tárgyból kiindulva azt vizsgáljuk, hogy vajon melyik szélsőség van közelebb a középhez, és melyik van távolabb tőle; például, hogy a nagyvonalútól a tékozlás vagy a fősვნყség esik-e távolabb. A tékozlás ugyanis inkább tűnik nagyvonalúságnak, mint a fősვნყség: tehát a fősვნყség esik távolabb tőle. Amelyik közelebb áll, az inkább ellentétesnek tűnik a középpel. Tehát magából a tárgyból kiindulva a hiány tűnik inkább ellentétesnek. De van másféle érvelés is, ti., hogy az a szélsőség, amelyhez a természettől fogva jobban vonzódunk, inkább ellentétes a középpel. Például természettől fogva inkább fegyelmezetlenek vagyunk, mint rendszeretők. Előrehaladni is inkább abban szoktunk, ami felé természeti hajlamaink vannak. Amiben könnyebben haladunk előre, ott lesz nagyobb az ellentét is a középpel szemben. Fegyelmezetlenségben pedig könnyebben jutunk előre, mint az illő magatartásban. Ezért a középpel a **túlzás** lesz inkább ellentétes. A fegyelmezetlenség ugyanis a mértékletességre vonatkozó túlzás”.^[20] A Nikomachoszi etikában ugyanezt így fejt ki: „Megjegyezhetjük még, hogy egy másik véglet a középhez bizonyos hasonlóságot mutat, például a vakmerőség a bátorsághoz...A középpel szemben néha a hiányosság, máskor pedig a túlzás mutat nagyobb ellentétet, például a bátorsággal szemben nem a túlzást jelentő vakmerőség, hanem a hiányosságot jelentő gyávaság... jelent nagyobb ellentétet”^[21] Viszont a mértékletességgel szemben nem a hiányosságból folyó érzéketlenség, hanem a túlzásból folyó mértéktelenség jelent nagyobb ellentétet.(u.o.) Az itt adott magyarázat a nagy etikához hasonlóan követi a leírtakat.

Ha az Eudemoszi etikában közölt táblázat erényoszlopát nem három, hanem két oszlopban tüntetjük fel a két szélsőség oszlopa között, rögtön szemléletes lesz az „in medio virtus” hagyományos elméletének nehézsége:

	TÚLZÁS	ERÉNY	HIÁNY
1	dühösség	szelídség	halvérűség
2	vakmerőség	bátorság	gyávaság
3	szemérmetlenség	szemérem	szégyenlősség
4	mértéktelenség	mértékletesség	érzéketlenség
5	irigység	jogos felháborodás	nincs külön neve
6	nyereség	jogszerűség	veszteség
7	tékozlás	nagyvonalúság	fősვნყség
8	fennhéjázás	igazság	gúnyos szerénység

9	hízselgés	szeretet	gyűlölet
10	tetszelgés	önérzet	önhihtség
11	elpuhultság	állhatatosság	szenvedésben való eltompultság
12	felfuvalkodottság	nemes becsvágy	kishitűség
13	pazarlás	áldozatkészség	szűkkeblűség
14	álnokság	belátás	együgyűség

Ezek és ilyenfélék tehát az érzelmek, amelyek előjönnek a lélekben – mondja a Filozófus.^[22]

A táblázat alatt hozza a meghatározásokat is. Itt azonban elég lesz azokra utalni, melyek értelme a fordításból nem egyértelmű.

Ad 5.: „Akkor irigy valaki, ha több ember szerencsájén bosszankodik, mint kell, hiszen az irigyeket még azok jó sorsa is bosszantja, akik pedig megérdemelték, hogy jól menjen a soruk. Az irigységgel ellentétes értelmű tulajdonságnak nincs külön neve; Ő ott viszi túlzásba a dolgot, hogy még az érdemtelenül szerencsések miatt sem bosszankodik”. (uo.).

Ad 6.: „Nyerészkedő az, aki mindenből telhetetlenül hasznot húz, kárvalló pedig az, aki ha nem veszít is mindenben, de kevés dologban nyereséges.”

Ad 8.: „Fennhéjázó az, aki többnek, gúnyosan szerénykedő (ironikus) pedig az, aki kevesebbnek mutatja magát, mint amennyi”

Ad 10.: „Túláságosan tekintettel lenni mások tetszésére: tetszelgés; míg túl kevésbé és vonakodva: önhihtség.”

Ad 13.: „Hasonlóan áll a dolog a szűkkeblűvel és a kérkedővel is, mert ez túllépi az illető mértéket, az meg alatta marad.”

Ad 14.: „Az álnok ember minden módon és mindenhol hasznot húz fortélyosan, míg az együgyű onnan sem, ahonnan kell.” (uo.)

Az erények értelmezésének mai szempontjai közt meg is említi Dr. Boda László: „Korunk embere számára már nem mutatkozik kielégítőnek a hagyományos „virtus in medio” elve sem: tehát az az arisztotelészi tanítás, hogy az erény a „középértékben” valósul meg... új megfogalmazásra szorul.” Javaslatot is tesz a teljesebb megoldás irányában.^[23]

3. Az erények dialektikája

„...szükség van a helyes mértéktartásra – folytatja Dr. Boda László – nem az erények belső lényegét illetően, hanem elsősorban a megnyilatkozásukat tekintve. A vallásosság okos mértéke pl. nem azt jelenti, hogy az ember ne legyen túlzottan vallásos, hanem azt, hogy ne legyen torz módon vallásos. Az okosság a vallásosság külső megnyilatkozásánál nevel mértéktartásra. Ennek hiánya az, amit „bigott”-nak bélyegeznek azok is, akiket ebben nem a rosszhiszeműség vagy rosszindulat vezet (pl. ha a hívő ember rámenős vehemenciával azonnal térítésbe fog, amikor valakivel találkozik). Okos mértéktartásra a szeretet megnyilatkozásainál is szükség van, jóllehet a szeretet erénye nem ismeri a „középmértéket”. Ez az egyik szempont. A másik pedig az, hogy a keresztény erény új értelmezése, más oldalról való megvilágítása is időszerű lehet. Ilyen például az a **dialektikus szempont**, amelyet Chesterton ragyogó intuícióval és igen szellemesen fejtett ki a kereszténység paradoxonaiban

(Orthodoxy); igaz, hogy íróként és nem morálteológus módjára, mégis tanulságosan. Eszerint a keresztény erény... épp a végletesnek tűnő erények együttes megvalósulásában van; szemben a görögök mérték-, ill. arány-etikájával. A keresztény magatartás nem ismeri sem a szürkét, sem a rózsaszínt (a fekete és a fehér, ill. a piros és a fehér között) A keresztény erény keverés nélkül tartalmazza a két értéket. Egyszerre van meg benne a nagy öntudat és a nagy alázat, de mindig Istenhez illetve Krisztushoz való relációban. S miért ne tanulhatna a teológus az írótól? Miért ne egészíthetné ki az erényekről szóló keresztény tanítást ezzel az új szemponttal, amely nagyon is evangéliumának mutatkozik? Hiszen Krisztus maga is egyszerre „irgalma” és „ítélő”; egyazon személyiségben „Isten Báránya” és „Juda Oroszlánja”. Szent Pál pedig egyszerre együttesen hordozza személyiségében a mindent legyőző öntudatot és a mélységes alázatot...(ld. A keresztény alázat c. részben). Vajon nem teljesebb így a keresztény erényről alkotott fogalmunk?” (vö. Jean Nabert: *Dialectique des vertus*. Neuve de Metaphysique et de morale, 1972,409).^[24]

Az alázat kapcsolatai más erényekkel c. pontban így folytatja: „Alázat és önérzet látszólag ellentmondó tulajdonságok. Valójában nem zárják ki egymást a keresztény személyiségben sem. Sőt tulajdonképpen összetartoznak. Erre talán Szent Pál a legjobb példa. Ő nem rejt el gyöngeségeit (2Kor 12,5). Legkisebbnek mondja magát a „szentek” vagyis a hívő keresztények között (Ef. 3,8), és elsőnek a bűnösök között (1Tim 1,15), minthogy üldözte Krisztus egyházát (Gal 1,13). Ugyanakkor dicsekszik az Úrban (1Kor 1,31), és vallja: Mindent meg tudok tenni azzal, aki nekem erőt ad (Fii 4, 13). Isten nélkül igen kicsinek, Istenben, az Ő kegyelmével („az Úrban”) pedig nagynak és erősnek érzi magát. EZ AZ ERÉNYEK DIALEKTIKÁJA.”^[25]

3.1. Szélsőség és egyensúly

Ez a dialektikus szempont indokolja az 1. fejezetben adott meghatározások kulcsszavát: a „kiegyensúlyozottságot”. A fentiek előrebocsátásával ideje, hogy rátérek ennek a taglalására. A szótár az írja az egyensúlyról: 1. A testnek az az állapota, amelyben az ellentétes irányból ráható erők egyenlők, és ezért a test megmarad nyugalmi helyzetében vagy egyenes vonalú egyenletes mozgásában. 2. Az az állapot, amelyben az ellentétes mozzanatok, törekvések stb. kiegyenlítik egymást.

A meghatározásokban szereplő „kiegyensúlyozott magatartás biztosítása” tehát nyilván abból adódik, hogy a két ellentétes törekvés megfelelő arányú egymásra hatása megakadályozza a kibillenést mindkét irányban. Ennek nyelvi megjelölése vagy az eredményre, vagy az összetevőkre vonatkozóan történhet. Ha az eredményre vonatkozik, akkor állhat csak egyedül és a valóságos középén, mint arisztotelészi táblázatunkban a 8. számú sorozatnál: az igazság a fennhéjázás és a gúnyos szerénység között. De alkalmasint így használható a többi un. sarkalatos erény is általános értelemben véve, mint a példánkban a 2. 4. és 14. sorozat esetén történhetne, továbbá maga a szeretet is, ha nem abban a speciális értelemben vesszük, mint a 9. sorozatnál.

Ha ellenben az erény nyelvi megjelölése az egyensúlyt biztosító összetevőkre vonatkozik, mint a 13 többi esetben, akkor nem elég egy név, kettőre van szükség. Ez esetben erénypárokban kell gondolkodnunk. Egyetlen megjelölés sem kerülhet táblázatszerű ábrázolásban a középére, hanem valamelyik oldal felé „húz”, és így mellé kell írunk a párját. Próbáljuk meg most már ezzel a módszerrel kitölteni a hiányzó részeket. Íme a hiánytalan „négyesfogatok” táblázata:

	túlzás	nagyszerűség	mérséklet	kiszerűség
1	dühösség	szent harag	szelídség	halvérűség
2	vakmerőség	bátorság	óvatosság	gyávaóság
3	szemérmertlenség	természetesség	szemérem	szégyenlősség
4	érzéketlenség	mértéktelenség	érzékenység	mértékletesség
5	irigység	jogos felháborodás	higgadtság	közöny

6	nyerészkedés	jogszerűség	nagylelkűség	veszteség
7	álszerénység	fennhéjázás	önérzet	szerénység
8	fösvénység	tékozlás	nagyvonalúság	takarékosság
9	gyűlölet	hízeltetés	szeretet	objektív kritika
10	önhittség	tetszelgés	vonzani akarás	önérzet
11	szenvedésben eltompultság	elpuhultság	áthidalni tudás	állhatatosság
12	kishitűség	felfuvalkodottság	nemes becsvágy	alázat
13	őnpazarlás	áldozatkészség	energia-beosztás	szűkkeblűség
14	együgyűség	ravaszság	okosság	egyszerűség

A fejlécen az erény helyébe két szó került. A túlzáshoz a nagyszerűséget érzem közelállónak, így azonban a neki ellentmondó szélsőség megjelölésére kézenfekvőbbnek tetszett a kisszerűség fogalmát használni, mint a hiányt. A túlzásnak ellentmondó fogalom pedig a mérséklet megjelölést kapta.

Tisztában vagyok vele, hogy a kisszerűség nem azonos az abszolút hiánnyal, de a „per defectum” bűn abszolút hiányt, inkább hiányosságot, fogyatékoságot jelöl, s akkor már jól alkalmazható rá a kisszerűség. – A továbbiakban a fejléc négy kategóriáját **t n m k** betűkkel rövidítem.

A két szélsőség: **t** és **k** a kiegyensúlyozott magatartást (**n+m**) aláasó készségek. Nemcsak a hiány hiány, a túlzás is hiány: az egyensúly hiánya. A személyiség eme bűnös hiányosságai a teljesség, a megtérés után kiáltanak. Nyelvileg ki lehetne fejezni fordítva is: a bűn a szélsőség, az erény a szélsőség hiánya, de etikusan semmiképpen nem megfelelő egy ilyen megjelölés, sőt ontológiailag sem állja meg a helyét. Talán mondható, hogy egy ügyes zsebmetsző tárgyeltűntetési készsége ontológiailag felülmúlhatja egy ügyetlen bűvész tárgyeltűntető készségét; s még sem merném állítani, hogy egyforma ügyességük esetén csak az etikai rendben van különbség a két készség között. Hogy bűn és erény közül melyiket határozom meg pozitíven és melyiket hiányként, azt tehát nem merő hangsúlykülönbség, de a hangsúly szerepéről is szót kell még ejtenünk.

3.2. Egyensúly és hangsúly

Ha az erény az egyensúlyt biztosító összetevőket jelöli, párosával kell emlegetni; de ezen belül a keverés arányát már a szituáció határozza meg. Más és más helyzetnek más és más az optimális aránya. Egyetlen aktus sokféle szempontból közelíthető meg, különböző készségek metszéspontjának fogható fel. A moralista bonckése az utolsó réteg alatt még újabb réteg után kutat, s vége hossza nincs a további szempontok feltárásának, az élet pedig rohan tovább. Az elatomizálódás veszélyének kikerülésére nagyon alkalmas a központi norma, a főparancs szem előtt tartása, az élő Krisztussal való személyes kapcsolat ápolása, önmagunknak a lélek vezetésére bízása, a lelki vezető tanácsainak szem előtt tartása, az élő keresztény közösség viselkedésmédrébe való belesimulás, de mindezek ellenőrzésére, integrálására vonatkozóan is jó szem előtt tartani az ősi katolikus elvet: nemcsak, ...hanem...is! Ne quid nimis, sed ne quid minime!

A keresztény erények kialakításában vitathatatlanul Jézus maga a norma. Vegyük például az arisztotelészi táblázat első sorát: Túlzás a zabolátlan dühösködés, kisszerűség, a sodrából kihozhatatlan halvérűség. A Filozófus saját szavai szerint: „A dühös természetű ember az, aki a kelleténél nagyobb mértékben és hamarabb jön indulatba, és a kelleténél több emberre haragszik; halvérű meg az, aki hiányosságot mutat abban a tekintetben, hogy kikre mikor és hogyan kell haragudni”^[26]

Ő középnek a szelídséget veszi, én mellé írtam a páiját: a szent haragot is. Kétségtelen, hogy Jézus szíve a szelídségnek titkos iskolája – mint az ének mondja. Maga is hivatkozik rá: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd és alázatosszívű vagyok”^[27]

Ez az erény különösen a passió során kap hangsúlyt nála. Pilátust fel is háborítja, hogy kérdésére nem válaszol semmit saját védelmében.^[28] Ugyanakkor haragjáról is említést tesz az evangélium: a félkezére béna ember szombati meggyógyításával kapcsolatban. Megkérdezi: „Szabad-e szombaton jót vagy rosszat tenni, életet menteni vagy elveszejteni? Azok hallgattak, Ő szívük keménységén elszomorodva haragosan végignézett rajtuk, aztán így szólt az emberhez: Nyújtsd ki a kezedet! Az kinyújtotta és meggyógyult a keze.”^[29] A hallgatóságra haragudott, de ez a, beteg meggyógyítására ragadta őt. A harag csak a nézésben nyilvánult meg, a cselekedetben már inkább az együttérzés, a segíteni akarás. A haragot tehát itt élénken tompítja a szelídség. Csak a szó hasonlít ahhoz, amit a hegyibeszédben oly élesen tilt és a gyilkossággal állít egy sorba.^[30] Ez a szomorúsággal vegyes harag nem pusztulását, hanem épülését akarja annak, akire vonatkozik. Fáj a szíve miattuk, hogy ilyen érzéketlenek, ilyen betűragók, ennyire előítéletek rabjai; s inkább nem válaszolnak a legegyszerűbb kérdésre sem, csak hogy meg ne kelljen változtatni vele szembeni ellenséges állásfoglalásukat.^[31]

Van benne szelídség, de erre a szomorú nézésre mégis a harag túlsúlya a jellemző. Szent Márk ezt rögzíti. Egy másik esetben a harag aránya még nagyobb, de ott sem elvitatható a szelídség jelenléte. A kufárok kiűzésére gondolok. Kezében ostor van, Ő fonta erre az alkalomra kötelekből. Mégsem valami elemi erejű dühkitörésről van szó, mely feltartóztatlanul, futótűzként emészt fel juhokat, ökröket, asztalt, kalitkát, embert, állatot. Nem! Arányosan cselekszik: A galambokat elviteti, a pénzt szétszórja, az asztalokat, padokat felborítja, a nagyobb állatokra valószínűleg rásuhint, és az embereknek magyarázatot ad mindehhez: „Nem azt mondja írás: Az én házam minden nép számára az imádság háza? Ti pedig rablóbarlanggá tettétek!”^[32]

Mint utaltam rá, szelídsége a szenvedéstörténet során a legszembetűnőbb; amikor az igazságtalan bánásmód leginkább volna alkalmas arra, hogy dühkitöréseket eredményezzen. Jézus mindvégig szelíd marad, de koránt sem halvány gyengeség az, ami jellemzi. Ha ez az erély nem is éri el a harag szintjét, mindenképpen a túlzás felé eső erénypólust domborítja ki. Összpontosítunk az elfogatás jelenetére: megköthető, nem kapálódzik, nem kér egyetlen angyalt sem, nem hogy tizenkét ezredet, pedig – mint mondja – kérhetne, sőt Péter heveskedését is leinti: „Tedd hüvelyedbe kardodat!”^[33] De mintha bosszúsan mondaná a második kérdésére az éppen a földről feltápaszkodtukban meglepődötten válaszoló katonáknak is: „Mondtam már nektek, hogy én vagyok.”^[34] Méltatlankodás rezeg a hangjában akkor is, amikor így szól: „Mint valami rabló ellen, úgy vonultatok ki karddal és dorongokkal! Naphosszat együtt voltam veletek a templomban, mégsem emeltetek rám kezet. De ez a ti órátok: a sötétség hatalmáé!”^[35] Több van a csodálkozásnál ebben a megbotránkozó kérdésben is: „Júdás, csókkal árulod el az Emberfiát?”^[36]

A mindvégig megőrzött belső egyensúly tehát megenged bizonyos hangsúlykülönbségeket Jézus szelídség-harag erénypárján belül. Így van ez a többi erénypár esetében is. Itt csak ízelítőt akartam adni belőle. Az evangéliumokban felfedezhető jézusi erénypárok bemutatása hálás feladat, hiszen nem négy alternatíva közül kell választani, mint bárki más esetében (kivéve még a Szeplőtelen Szűzet) hanem csak kettőnél, lévén Jézus teljesen büntelen, a szélsőségektől a kísértéseken túl mentes. Ez azonban a jelen dolgozat kereteit túlhaladja. Egy külön dolgozat témája.

Ide kívánczik még egy megjegyzés az Eudemoszi etikából, amely az ismertetett táblázat után következik: „Az említett érzelmeknek a fajtáit meghatározott nevekkal jelöljük, az érzelmeknek az időtartama vagy túlzásuk, vagy a tárgyak valamelyikéhez való viszonyuk szerint. Úgy gondolom, hogy például hirtelen haragú az, aki a kelleténél gyorsabban vad haragú és heves természetű pedig az, aki a kelleténél nagyobb mértékben jön indulatba; epés az, aki őrzi a haragját; civakodó és gyalázkodó meg az, aki haragjában bosszút áll.”^[37] Ennek megfelelően tehát az első sorozat még további alsorozatokra bontható: hirtelen haragú, gyors haragú, lassan haragvó, vad haragú, erős haragú, lassan se haragvó, mérsékelten haragvó, sehogyan se haragvó, sose lohadó, lassan lohadó, gyorsan lohadó, fel sem induló, tettetett haragú, őszintén felháborodó, tépelődő, belsőleg se felinduló stb. Hasonlóképpen egyéb sorozatok is alsorozatokra oszthatók. Azonos fogalmakon belül is több

különféle alfogalom és új megjelölés szerepelhet, de fordítva is előfordul, ebből indul ki a következő fejezet.

4. Szabatosságot biztosító formalizálás

Táblázatunkban megfigyelhető, hogy egyes elemek többször is szerepelnek. Pl. a **7t**: fennhéjázás és a **12t**: felfuvalkodottság. Sőt érdekes módon az ellenkező oldalról a **10k**: önhittség is nagyon hasonlítanak. Ennek megfelelően hasonlít a **10m**: önérzet és a **12n**: nemes becsvágy, pedig ezek még nem az én kiegészítéseim, mint pl. a **7n**, amit szintén önérzetnek mondok, bár mondhatnék önérvényesítésnek is. A sorozatból nem tűnik ki egészen egyértelműen a jelentésbeli különbség. Ez főleg a 7. és 12. esetében szembeötlő. Arisztotelész maga is magyarázza, bár csak a szélsőségeket, és pedig a táblázat után. Azt hiszem, megoldható egyetlen sajátos kérdéssel és az arra adható négyféle sztereotip válasszal a sorozatok szabatossá elkülönítése. Kérdezzünk rá a magatartás semleges tárgyának mértékére és a logikai négyszögnek megfelelő négyféle válasz kiadja a négyféle magatartást.

A logikai négyszög négy kategorikus ítéletéből kettő egyetemes, kettő részleges; illetőleg kettő állító, kettő pedig tagadó ugyanazon alanyra és állítmányra vonatkozóan. Egyetemesen állító: **A**; egyetemesen tagadó: **O**; részlegesen állító: **I**; részlegesen tagadó: **E**.

E logikai jelek mellé odaírjuk a fent már említett etikai jeleket. A sorok elején szereplő rövidítések jelentése pedig a következő:

- az első előjel etikai: a jó (+), a rossz (–);
- a második lélektani, aktív (+), a passzív (–).
- –+ vagy **tA**: etikai túlzást kifejező egyetemes állító ítélet
- — vagy **kE**: etikai kisszerűt kifejező egyetemes tagadó ítélet
- ++ vagy **nI**: etikai nagyszerűt kifejező részleges állító ítélet
- +- vagy **nO**: etikai mérsékeltet kifejező részleges tagadó ítélet

A kérdés és a válaszok táblázatba foglalása így történik:

mennyi	állítható (+)	tagadható (–)
– egyetemesen	t(–+) A	k(—) E
+ részlegesen	n(++) I	m(+–) O

egy személyről jellemzőként e speciális magatartásformából az azt lehetővé vagy szükségessé tevő helyzetben?

A 7 kérdés és a négy válasz tehát így alakul:

Mennyi	állítható	tagadható
egyetemesen	Minden: FENNHEJÁZÁS	Semmi: ÁLSZERÉNYSÉG
részlegesen	Néhány: ÖNÉRZET	Néhány nem: SZERÉNYSÉG

EGY SZEMÉLYRŐL JELLEMZŐKÉNT az elképzelhető ill. szóbajöhető értékek magáénak vallásából az ezt lehetővé vagy szükségessé tevő helyzetben? Vagy egyszerűbben: Mennyi jellemző rám az értékek magaménak vallásából?

10. Mennyi jellemző rám mások tetszésének kereséséből?

Sok...	Valamennyi...	Elég...	Kevés...
Tetszelgés	Vonzani akarás	Önérzet	Önhittség

12. Mennyi jellemző rám a szóba jöhető értékek magaménak képzeléséből?

Minden...	Sok...	Kevés...	Semmi...
Felfuvalkodottság	Nemes becsvágy	Alázat	kisebbrendűségi tudat

És így tovább. Mint látható, a fejlődéshez sem kell mereven ragaszkodni, analóg fogalmakkal helyettesíthető. Hiszen más-más helyzetben ugyanaz lehet kevés, elég, sok, sőt minden is. A paradicsomi elbeszélés például egyetlen gyümölcs bűnös leszakításáról beszél. Az Édenkert tele van

szebbnél szebb gyümölcsökkel. Az ember leszakíthatja akármelyik fa akárhány gyümölcsét, vagy rajta is hagyhat bármelyiken akármennyit. Ha mindet leszüretelné, még mindig jogszerűen járna el (6n), amíg ebből nem enne. Ha egyikről sem enne, az veszteség és önpusztítás volna ugyan az etiológiai elbeszélés lehetőségeinek szféráján belül (6k), de erre itt nem csábítja semmi. Ha erről a középen álló, tehát el nem téveszthető, de egyébként a többitől semmivel ki nem emelkedő értékű fáról nem eszik Isten iránti hálája, nagyrabecsülése jeléül, már elindul a szeretethez elengedhetetlenül hozzátartozó nagylelkűség (6m) útján, és Jahvének épp ez a célja vele, hiszen a maga képére teremtette, tehát nem lehet boldog, ha csak kap. Úgy teljesülhet csak ki, ha adni is kész. Ha másból nem, abból, amiből sokat kapott, ha nem többet hát egyetlen gyümölcsfát; ha másképpen nem, hát azzal az egyszerű gesztussal, hogy nem eszik róla; ha másnak nem, hát annak, Akinek ezt és mindent köszönhet, vagyis merő hálából, mégsem elbogatellizálhatóan, hiszen annak a számára, AKINEK ezt nyújtja, oly sokat jelent, hogy élet és halál kérdésévé tette. És lám, a szent szerző szándéka szerint az derül ki, hogy az ember ilyen nagy horderejű ügyben az első jöttment tanácsára ilyen piciny áldozatra sem hajlandó legnagyobb jótevőjéért. Azzal az egyetlen gyümölcszakítással azt dokumentálja, hogy **mindent** magának akar megtartani, hogy rút nyerészkedéssel (6t) tör az általa ' elképzelt teljességre: olyan akar lenni, mint az istenek, mindent a magáénak akar vallani: jót, rosszat egyaránt; de nem azzal, AKI VAN, hanem annak ellenében. Nem a REALITÁS, a szeretet útján, hanem a beképzeltség, a gőg, az önzés ELLENÉGES (sátáni) útján.^[38] Az „egyet” itt a szándék vonja a túlzás egyetemességének körébe, valamint az a körülmény, hogy erre vonatkozóan megállapodás történt.

4.1. A formalizálásból levonható szabályszerűségek

Az azonos alanyt és állítmányt tartalmazó kategorikus ítéletek közt lehetséges viszonyokat a logikai négyszög így szemlélteti: Vegyük példának táblázatunk második sorát! Milyen mennyiségű veszélynek való nekirugaszkodás jellemez? Az ítélet alanya (S): „veszélynek való nekirugaszkodás”. Az ítélet állítmánya (P): „jellemez” pl. engem vagy bárki mást.

Mennyiségileg **tA** és **kE** egyetemes (e) ítéletek, mivel az alanyfogalom bennük „elosztott”; **nI** és **nO** pedig részleges (r) ítéletek, mivel az alanyfogalom bennük nem elosztott.^[39] Minőségileg **tA** és **ni** állító ítéletek, mivel bennük az állítmányfogalom nem elosztott; **kE** és **nO** pedig tagadó ítéletek, mivel az állítmányfogalom bennük elosztott. A négyféle ítélet között az alábbi számokkal jelzett négy fajta viszony lehetséges, mivel van köztük két-két azonos; **1; 4**.

Táblázatszerűen:

	-----	Egyetlen S sem P
	2	
VAKMERŐSÉG (tA)	1 1	GYÁVASÁG (kE)
	4 4	
Némely S - P		Némely S nem P
BÁTORSÁG (nI)	3	ÓVATOSSÁG (nG)

(Jelzések: i = igaz, h = hamis, v = vagy, – = következménye, e = egyetemes, r = részleges)

Változatok Viszonyfej	\	Elemei	Eltérés mód	Érvény	Szabályok
--------------------------	---	--------	-------------	--------	-----------

1. Ellentmondás	kE – nI	mennyis, is minős, is	h(I+I) i – h h(h+h) h – i	2db
2. Egyszerű ellentét	tA – kE	csak minős. i(h+h)	i – h h – i v. h	3db
3. Alárendelt ellentét	nI – mO	csak minőségi	h – i h – i v. h i – ir	3db
4. Egyszerű alárendelés	tA – nI kE – mO	csak mennyiségi	he – ir v. hr ir – ie v. he hr – he	6db

A kifejtés során nem szabad elfeledkezni arról, hogy nem egyes cselekedetekről van szó, hanem kivételt lehetővé tevő, mégis jellemző készségekről.

4.1.1. Az ellentmondás szabályai

Senki nem lehet egyszerre valamely bűnös készség hatalmában és ugyanakkor annak ellentmondó erény birtokában is. Túlzás és mérséklet, ill. kisszerűség és nagyszerűség közül csak egyik vagy másik lehet meg bennünk azonos tárgyban és időben, (aki egyszerre állítja magáról vagy másról mindkettőt, az hazudik vagy téved.) Egy ember vagy vakmerő: pl. kész leugrani a templom párkányáról, vagy óvatos: pl. nem hajlandó leugrani ^[40], de mindkettő készségszerűen nem lehet. Ugyanígy lehet vagy gyáva, mint Péter a Getsemáni kertből futva; vagy bátor, mint Jézus ugyanott, de mindkettő nem; legfeljebb úgy, hogy a másik is megjelenik kivételszerűen: pl. Péternél a bátorság a főpap udvarába merészkedéssel, míg rá nem ismernek, vagy Jézusnál a meghátrálás kísértése vérrel verejtékezésakor, míg ki nem imádkozza az erőt. ^[41] Lehetséges azonban, hogy se nem vakmerő, se nem óvatos, ill. se nem gyáva, se nem bátor, de erről még lesz szó. Abból, hogy vakmerő, következik, hogy nem óvatos (leugrik). Abból, hogy óvatos, következik, hogy nem vakmerő (marad). Abból, hogy nem óvatos, következik, hogy vakmerő. Abból, hogy nem vakmerő, következik, hogy óvatos. Ezek a megállapításaink azonban triviálisak, hiszen ellentmondó fogalmak éppen így keletkeznek: tagadással.

4.1.2. Az egyszerű ellentét szabályai

Senki sem lehet egyszerre két szélsőségben. De igenis hiányozhat belőle mindkét szélsőség. Az erkölcsi személy ilyenkor harmonikus, legalább is az adott szempontból. Ha valaki vakmerő – és Júdásra inkább ez a jellemző: gondoljunk kérdezősködésére az utolsó vacsorán: csak nem én vagyok az áruló? ^[42] – nem lehet gyáva is, csak kivételképpen; pl. öngyilkossága alkalmával, mert az mégiscsak inkább megfutamodásnak számít, mint vállalkozásnak; de éppen rövidzárlat jellegéből következően nem mondható jellemzőnek egy apostolra, akit azért a Mester mégis inkább vállalkozó kedve, elköteleződési foka alapján választott ki annak idején egész éjjel tartó imája után; semmint azért, hogy alkalmas időben kéznél legyen egy megfutamodásra kész áruló ^[43]

Ha viszont valaki gyáva és minden lelkesedése ellenére – Péterre ez jellemző –, nem lehet vakmerő is készségszerűen, legfeljebb kivételképpen: pl. Malkussal szemben, de aztán elfut ő is., Viszont, ha valaki nem vakmerő (pl. Tádé vagy János a Getszemáni kertben nem ránt kardot), abból még sajnos nem feltétlenül következik, hogy nem is gyáva (Tádé is elmenekül a kertből), bár következhetik: pl. János ott áll a kereszt alatt. ^[44]

Ugyanez, fordítva is érvényes. Ha valaki nem gyáva, attól még sajnos nem okvetlenül mentes a vakmerőségtől, bár mentes lehet. Ám erről is lesz még szó. Mindez az egyszerű ellentétes szabályból következik.

4.1.3. Az alárendelt ellentét szabályai

Meglehet egy emberben valamely erénypár, de nem hiányozhatik belőle mindenestől. Ha az egyik hiányzik, legalább a másiknak meg kell benne lennie, mert velejéig rossz ember, s olyan, aki egy minát sem kapott, nincsen.

Lehet tehát egyszerre valaki bátor és óvatos. Jézus pl. óvatosságból előre küldi két tanítványát az utolsó vacsora megrendezésére egy ellenőrizhetetlen személyazonosságú „vizeskorsót vivő” ember útbaigazítására hagyva őket. A helyszín tehát rejtve marad Júdas előtt, de őt magát azért **bátran** magával viszi, amikor eljön a lakoma ideje. – Nincs kétsége afelől, hogy mik várnak rá Jeruzsálemben, de nem feledkezik el a példabeszédes forma folyamatlassító hatásáról.^[45] Jól tudja, hogy teljesen falra hányt borsó megtiltani a frissen meggyógyított leprásnak a vele történetek elújságolását; mégis megtiltja, hozzáfűzve a mózesi előírások megtartására vonatkozó figyelmeztetést, és pedig bizonyosággal a papoknak arra vonatkozóan, hogy nem akar ujjat húzni velük. Nyilván azt reményli, hogy ha újságolja is a gyógyulást a „páciens”, azért azt is hozzáteszi majd: de fülébe ne kerüljön a Mesternek, hogy tőle hallották, mert megtiltotta a híresztelést és a papokhoz küldte őt rögtön. **Övintézkedés** ez, amely Jézusnak elég ahhoz, hogy tilalmának előre látható megszegése s emiatt néhány napos óvatos félrevonulása után pár nap múlva ismét **bátran** tanítson Kafarnaumban.^[46]

Se bátor, se óvatos azonban nem lehet senki. Ha nem óvatos, legalább bátor, ha nem bátor, legalább óvatos. De ha bátor, nem biztos, hogy óvatos is; és ha óvatos, nem biztos, hogy bátor is. Sőt, azt hiszem, elő sem fordul, hogy valaki tökéletesnek születik: még Jézus is növekedett bölcsességben és kedvességben!^[47] Adottságaink erénypárját szívós önnevelés árán lehet csupán megszerezni. Talán erre is utal a talentumokról szóló példabeszéd, azzal, hogy aki jutalomban részesül az elszámoláskor, az megduplázta azt, amivel indult.^[48] Jaj annak, aki megőrizte talentumát, de a páiját nem szerezte hozzá! A velünk született erények ezek szerint önmagukban nem biztosítanak nekünk üdvösséget. Nem is lehet ez másképp, hiszen különben automatizmusok lennénk, beprogramozva az üdvösségre Zseniális Szent Ágoston meglátása erre vonatkozóan, hogy Isten ugyan nem tudott minket megkérdezni afelől, hogy egyáltalán meg akarunk-e születni, s ha igen, mely adottságokkal; de meg tud és meg is akar kérdezni afelől, hogy mely irányban óhajtjuk eldönteni örök sorsunkat. E kérdés mindenki számára adott a szabadsága és a lelkiismerete révén, de a kinyilatkoztatásban még világosabbá lesz. Ha Isten személyes boldogságra akar meghívni, ezt csak közreműködésünk bevonásával teheti. Ámde arra akar, tehát így is tesz. Ezért nem teremt készre. Ezért kapjuk az erénypároknak csak egyik, vagy másik felét.^[49] Az alárendelt ellentét szabályaiból folyó következtetéseket ezzel tisztáztuk.

4.1.4. Az egyszerű alárendelés szabályai

Végül az egyszerű alárendelés szabályainak kifejtése következik. Lehet az ember teljesen féloldalas: valamelyik oldal felé egészen eltolódott: egyszóval meghalhat úgy, ahogy született, mit sem munkálva a jellemén. Meghalhat azzal a tulajdonsággal, amelyet magával hozott a génjeiben, s amely tulajdonság a szituációktól függően hol jónak, hol rossznak tűnik élete során. A szituációs etika hívei erre a látszatra építve tudnak mutatós demonstrációkkal számukra is figyelemre méltó figyelmeztetésekkel szolgálni.

Van, aki minden veszélynek nekiszalad, s ezek közt természetesen ott vannak a szükségesek is. Egy másik meg minden veszélyt elkerül, s ezek közt ott vannak azok is, amelyeket el kellett kerülnie. Ilyen a biztonságos életvitelre berendezkedett kényelmes ember. Hagyja, hogy „természetes” hajlamai magával sodorják azon az alapon, hogy vak tyúk is talál szemet. Valóban, alig képzelhető el, hogy ha mindig nekiszalad a veszélynek, nem lesz eset, amelyben érdemes is volt. Vagy, ha sohasem rugaszkodik neki, nem lesz eset, amelyben nem is volna szabad. De hát az ilyen „jellem” csillogását, sötétségét a körülmények adják, egyszóval nincs belső értéke. Márpedig ami kívülről

jön, az be sem szennyezheti az embert, de tisztává sem teheti. Obex állításával a kegyelem sem hatékony, megtérés nélkül a megváltás sem gyümölcsöző.^[50]

A példabeszéd testvérszerető dúsgazdagja elkárhozik, mert Lázárra sose volt szeme, pedig ott feküdt a kapuja előtt; s még a pokolban is csak testvérei érdekében küldözné őt apai házába Ábrahám kebeléről, ha már saját gyötrelmei enyhítésére sem használhatja.^[51] A hegyi beszéd ezt mondja erről: „Ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, mi lesz a jutalmatok?”^[52] Ennek párját az Atyánál találjuk meg legszembeötlőbben: O ad esőt, napsütést a gonoszoknak, bűnösöknek is. Nekünk pedig ugyanilyen tökéletesnek kell lennünk: a testvérszeretet mellé az idegenek, sőt az ellenségesek szeretetét kell párosítanunk. A szabatosságot biztosító kérdés ez esetben így hangzik: Mennyire jellemez az azok iránti szeretet, akik engem szeretnek? Baj, ha mindenestől csak ez; baj, ha egyáltalán nem. És az a jó, ha részben ez jellemez, részben pedig az is, hogy akik nem szeretnek engem, azokat is szeretem.

De visszavezetve eddig végigvezetett példánkhoz: Simonból épp az által lett Szent Péter, hogy hősködéssel kompenzált gyáva alaptermészete ellenére, amelyben persze benne van a szükséges óvatosság is, a Szentlélek erejét felhasználva vértanú apostolfejedelemmé küzdi fel magát.

Nézzük azonban tovább a szabályokat! Lehet valaki se nem vakmerő, se nem bátor, vagy se nem gyáva, se nem óvatos. Attól, hogy nem vakmerő, még lehet is gyáva, meg nem is. Attól, hogy nem gyáva, még lehet is óvatos, meg nem is. Úgyszintén: attól, hogy bátor, lehet vakmerő is, de nem szükségképpen. S attól, hogy óvatos, lehet gyáva is, de szerencsére ez sem okvetlenül. – De ha nem bátor, vakmerő még kevésbé lehet, legalábbis készségszerűen nem; s ha nem óvatos, gyáva még kevésbé lehet.

Ez az utóbbi vigasztaló. Legfeljebb kompenzációs kísérletei kivételeképpen lehet gyáva, ill. amíg át nem esik a ló túlsó oldalára. De akkor már a szélsőségnek megfelelő jótulajdonság is az övé lesz, s az előbbi veszíti el. Elképzelhető ugyanis, hogy valaki annyira nincs megelégedve valamely tulajdonságával, hogy azt gyökerestül megváltoztatja szívós gyakorlás, leszokás által, egy parányi hasznos magot sem hagy belőle és pont a másik „féloldalon” köt ki: *óvatos, de gyáva* emberből *bátor, de vakmerő* emberré lesz, ritkábban fordítva. Pedig az nem sokkal lesz jobb, mint amaz; legfőljebb azok szemében, akik hasonlóak. A környezet vagy egy-egy rendkívüli élmény fel is gyorsíthat egy ilyen átváltási folyamatot. Az átváltásnak ez a lehetősége nemcsak hogy nem egyértelműen rossz, de egyenesen legfőbb feltétele a megtérésnek, javulásnak, nevelésnek és önnevelésnek. Csak ebben is mérsékletet kell tartani! Én is mértéket akarok tartani a szabatosságot biztosító formalizálás taglalásában, mert úgy tetszik máris kezdem túllépni a kellő mértéket, ami a dialektikus szemlélet szabályszerű következményeinek jobbra egyetlen példán történő bemutatását illeti, és elkalandozom más példák irányában is. Most tehát megpróbálok válaszolni néhány felhozható ellenvetésre. De ez a következő pont tárgya.

4.2. A formalizálás ellen felhozható nehézségek és megoldások

A bűnpár-erénypár dialektikus szemléletével kapcsolatban, de főleg ennek logikai formalizálásával kapcsolatban több nehézség is fölmerülhet. Ezek közül próbálok megválaszolni néhányat.

4.2.1. Vajon ez a formalizálás nem formalizál-e?

Nem húzza-e ki a moralista alól a moralitás talaját? Hiszen a formális beskatulyázottság az, ami ellen Jézus a legkeményebben kikel korának teológusaival és aszkétaival szemben!

Ha hű akarok maradni dolgozatom témájához, és stílusához, az inkriminált formalizálás egy példájával illik válaszolnom. Megkérdem tehát, mennyire jellemezzem egy erkölcsi személyiség megítélésében a formalizálhatóságra való törekvés? Baj, ha csak arra van gondom, hogy felállítsak egy „négyesfogatot” és valamelyik skatulyába belegyömöszölhessem a konkrétan vizsgált személyt konkrét magatartása alapján. Baj, mert a beskatulyázás megmerevíti, a helyes minősítés pedig

együttal a veszélyekre is figyelmeztet, a kiteljesülés távlatait is feltárja. De az is baj, ha átabotában minősíték anélkül, hogy megvizsgálnám az ellenkező, az ellentmondó és az alá- ill. fölérendelő magatartásformák eshetőségeit. Baj, mert enélkül meg könnyen tévedhetek, könnyen felületi megoldásokhoz jutok, könnyen a szituációs etika zsákutcájában találok magam és a körülményekből következtetek a jellem tulajdonságaira, holott a vázolt szabályszerűségek értelmében szerencsés esetben is legalább két ellentétes helyzet szükséges ahhoz, hogy egy jellemző készségre következtetni lehessen. De az is igaz, hogy nem elég a formalizálási készség. A harmónia jelenlétének ill. hiányának felismeréséhez több kell: egy jó darab emberi életszakasz történeti összefüggéseinek vizsgálata; pl. a jelen válaszokból is kitűnik, hogy a szabatosá tenni hivatott kérdésre adható részleges tagadó jellegű válasz többféle választ enged meg. Bizonyos fókig ne a formalizálásra való készség jellemezzen! (m) Hanem... És ez a „hanem” is izgalmas! De ez a hanem sokféle lehet. Lehet pl. a két összetevő helyett az egységes eredményre való reflexió, mint utaltam rá (2.1. és 3.1. pontok). És lehet ez a hanem a múlt összefüggéseire vagy a jövő távlataira való odafigyelés, és így tovább, amint az imént említettem.

Az ellenvetésre mindenképpen válaszolható az, hogy maga Jézus is használ a mi formalizálásunkhoz hasonló paradoxonokat, megfogalmaz pl. a gyávaság és a vakmerőség között ilyen antinómiákat: Ne féljete azoktól, akik megölik a testet, de a lelket nem tudják megölni! (bátorság üldözőinkkel szemben!) Féltetek inkább attól az egytől, aki a testet lelket egyaránt el tudja vesejteni a gyeheában! (óvatosság: önmagunkkal szemben!)[53]. Legyetek OKOSAK, mint a kígyók, melyek útja követhetetlen a sziklán az írás szerint! Itt az okosság óvatosságot jelent, mint a következő mondatból ki is derül: jó az- emberekkel óvatosaknak lenni, könnyen átadják Jézus tanítványait a bíróságoknak.[54] Ezzel szemben: Legyetek KEVERETLENEK (akaraioi), azaz hűek az egyetlen tiszta logoszhoz[55], mely rátok van bízva; bátran tartsatok ki mellette bármely veszélyben, mint az Énekek énekének állhatatos szerelmesei, mint ahogyan kitart párja mellett az azt senkivel össze nem keverő, fel nem cserélő tiszta galamb.[56] A keveretlenség itt a bátor helytállást jelenti.

Általánosítva: ha Jézus ki is kel az üres, a képmutató és káros formalizmus ellen[57], ha vannak is formabontó kezdeményezései – elég sorozatos szombati gyógyításaira gondolunk –, ha óvakodik is az új bort régi tömlőbe önteni, azért nem fölbontani jött még a mózesi törvényt sem, hanem beteljesíteni. Az új bornak is adott új tömlőt: – ha nem is sűrűn[58] – kultikus jellegű meghagyásokkal. Új formák bevezetésével is ellátta tanítványait[59].

Mennyire jellemezzen tehát a formához való ragaszkodás? Ne túlzottan: FORMALIZMUS. Ne semennyire: FORMATIPRÁS. Hanem valamennyire igen: FORMATARTÁS, és valamennyire ne: FORMABONTÁSI KÉSZSÉG.

Végül ismét hangsúlyozni kell, hogy – amint többször utaltam rá – a formalizálás eredményekre és bűnös készségekre vonatkoztatva megenged kivételeket az egyes cselekedetek szintjén, sőt nem is ritkán. Tehát nem abszolút ez a formalizálás. Ebből azonban rögtön egy ellenkező ellenvetés adódik. Ha eddig az volt a vitatott, nem túl szűk-e ez a szemlélet, most azt kell megnéznünk, hogy nem túl tág-e.

4.2.2. Ha sűrű a kivételek lehetősége, mire íó egyáltalán a szkéma?

A pontosságot biztosító visszakérdezés így hangzik: Mennyire jellemezzen a kivételek lehetőségére figyelő szemléletmód? Valamennyire igen és valamennyire nem! Igen, mert ha nem veszem figyelembe a kivételeket, elmegyek az élet realitása mellett, nem is beszélve arról, hogy determinista leszek, mert tagadni fogom a nevelés, az önnevelés, a megtérés minden lehetőségét. Ha viszont semmiféle rendszerezést nem fogadok el, akkor elveszek az egyedi esetek boncolgatásában és nem lesz bátorságom alkalmazni a nevelés általános, jól használható elveit. Ha az erős természetű Szalézi Szent Ferenc nem távolodik el Lessius hatására Kálvin predestinációs tanától, ugyancsak nehezen tudta volna beiktatni életébe azokat az első kivételeket, amelyekkel elindult önnevelése a szelídség csúcsai felé[60]. Ez azonban nem rontotta el, sőt fokozta egyéni aszkézisének szigorát és

következetességét, amelyeknek szellemében vezette azokat is, akik rábízták magukat. A csúcs kérdése azonban kérdés.

4.2.3. Vajon a duplán hangsúlyozott középút nem a középszerűségbe visz-e?

Nem a hősiességet kell-e inkább emlegetni Jézus Krisztus mérceemelésével, törvénytökéletesítésével kapcsolatban?

Erre először talán azt lehetne válaszolni, hogy nincs olyan jó, amivel vissza ne lehetne élni. Sőt, hogy a rossz mindig egy elrontott jó, amint a bűn aláásott kiegyensúlyozottság. A hősiesség hangsúlyozása legalább annyira elvihet a Shaftesbury által nem minden alap nélkül kárpált entuziazmusba, mint a középút emlegetése a középszerűségbe, de ettől még a hősiesség nem lesz értéktelen, se a középút nem lesz rossz. Az erénynek Szent Ágoston műveiből összeállított egyik meghatározása így szól: „Az erény a lélek jó minősége, melyet mindenki jóra használ, s **amellyel senki sem tesz rosszat**, amelyet Isten bennünk nélkülünk hoz létre”^[61] Ezzel mintha ellentmondásba kerültem volna, de Szent Ágoston is csak replikatíve gondolja kizárhatónak a visszaélést az erénnyel, mint olyannal. A középúttal, mint valóságos egyensúllyal azonban nem lehet visszaélni, hanem csak annak félreértésével vagy félreértelmezésével.

Szándékosan neveztem el a középút egyik pólusát nagyszerűnek és a másikat csak mérsékeltnek. De azért a másik pólus is ott van, az is kell, az is nagyszerű, amennyiben innen van a kisszerűn; ahogyan a nagyszerű is mérséklet, amennyiben innen van a túlzáson.

Am a középszerű biztosan nem nagyszerű, még csak nem is mérsékelt, sokkal inkább valamiféle ingadozás a két szélsőség között, ill. a kisszerűség egyik válfaja: konformizmus, mely se hideg, se meleg nem akar lenni,^[62] nehogy kilógjon a sorból, nehogy észrevegyék és ennek révén kívánjanak tőle valamit, valami nagyot, vagy éppen valami mérsékeltet, ami elüt a többitől, a környezettől.

Jézus valamiféle elköteleződésben tud csak értéket felfedezni: legyünk melegek, vagy ha ez nem megy, hát hidegek. Vagy-vagy.^[63] De ez terhes, ez keskeny út, habár még mindig a legkönnyebb az elképzelhető terhelések közül.^[64] A tömeg azonban nem akar terhet venni a vállára. Langyosan, vagy éppen hűvösen hömpölyög minden különösebb érdeklődés, pláne elköteleződés nélkül az egyik vagy a másik irányba. Ha népünnepély van, az emberek többsége Hozsannát kiált a Názáretire és nem hederít a farizeusi meggyőződés hideg elzárkózására.^[65] Ha meg népítéletre bujtják föl^[66], hát kiáltja „Keresztre vele!” – ugyanarra a személyre, ugyanazon a héten!^[67] Nem törődik azzal, hogy kincset herdál el, maga meg közben árván marad^[68], mert attól fosztja meg magát, azzal szemben marad hűvös, aki egyedül szánta őt^[69], aki forrón szereti, s egybe akarta gyűjteni, mint tyúk a csibéit^[70]. E langyosság alkalmat ad arra, hogy végülis örültségekbe vigyék és ez a langyosság okozza majd a pusztulását.^[71]

Íme a széles út választásának langyos perspektívatlansága, rövidlátó önbecsapása szemben az elköteleződés „pillanatnyi” hátrányai mögött nyíló távlatokkal.^[72] Amikor Jézus azt mondja: bár lennél hideg, ezt nem ideális esetként ajánlja, csupán a közömbösségnél jobb gyanánt. Jónak a meleget, a vele járó szoros kapcsolatot, a buzgóságot tartja^[73]. A laodiceai egyház, melynek a levelet intézi, nem helyezkedett szembe vele formálisan, az elhidegülést nem tudatosította: azt hiszi, hogy Jézus bent ül nála, és semmire nincs szüksége. Valójában nagyon is szegény, mert Jézus kint áll az ajtóban és bebocsátásért zörget csupán. Szemkenőcsre van szüksége Laodiceának, hogy megtérhessen; míg ha formálisan elhidegült volna, tudná, hogy szemben áll Jézussal és vissza kell hívnia. Ugyanezért előzik meg a vámosok és utcanők a főpapokat és a nép véneit Isten Országában.^[74] Ezért szegezi neki Jézus szint vallani nem merészoló éjszakai látogatójának a középszerűségből való újjászületés szükségességét.^[75] Ki kell jönni a hovatarozásunkat elmosó sötétségből a fényre! A langyos két úrnak akar szolgálni, pedig valójában csak egynek lehet. A langyos ténylegesen saját kényelmét szolgálja, bár ez az állandó köpenyeforgatás kényelmetlenségébe kerül neki^[76]. A langyos annyit jelent a Jelenések könyvében, hogy belül már nem meleg, kívül már nem hideg. Laodiceában a meleget kell szorgalmazni, de ez nem annyit jelent, hogy mindenütt. Tistriában pl. nem a konformizmus elhidegülése fenyeget, hanem az extraságnak a

hajszolása. Valamiféle ellenpólusai a „laposságnak”, a megszokott keresztény tanoknak. Ezek azonban nem Isten, hanem a Sátán „mélységei”^[77]. Keveslik Tistriában a terheket, de Jézus nem hajlandó mást rájuk rakni, ellenkezőleg: amijük van, ahhoz ragaszkodjanak. Semmi extraság: beilleszkedés!

Ami az Apokalipszisben két levélre elosztva szerepel, azt egyszerre találjuk meg az Evangéliumban. Péter először a lábmosás extrasága ellen tiltakozik, majd mikor azt Jézus közösségben levésüknek – a szolgálat szellemében – feltételeként szabja meg, akkor a kéz és láb megmosásának kéréséről kell őt lebeszélni^[78].

Mennyire jellemezzén hát az önálló viselkedés?

Nagyon: ez az eredetiség! (n) És mérsékelten: ez az alkalmazkodás készsége (m)

E kettő a középút. De ne mindenestől, mert ez a túlfűtöttség! (t) És ne is semennyire, mert ez a KÖZÉPSZERŰSÉG! (k)

E kettő a szélsőség. Ezt is visszajára lehet fordítani, mint a többit: Mennyire jellemezzén a beilleszkedés környezetembe? Nagyon: ez az alkalmazkodás! (n) És mérsékelten: ez az eredetiség! (m)

E kettő a középút. De ne mindenestől, mert ez a KÖZÉPSZERŰSÉG! (t) És ne is semennyire, mert ez a túlfűtöttség! (k) E kettő a szélsőség.

Az erény maradt, a bűn meg bűn, de ezen belül helycsere történt. Hogy valami túlzás-e vagy hiány, ill. nagyszerű vagy mérséklet, az nézőpont kérdése, de hogy bűn-e vagy erény, az nem. Tehát, hogy középszerű-e vagy középúton haladó, az sem! A középút „arany”, a középszerűség ócskavas. A középút csúc, a középszerűség laposság. Nézzük meg hát a csúcsteljesítmények kérdését.

4.2.4. Vajon a keresztény csúcsteljesítmények követelménye mennyire hozható összhangba a középúton járás követelményével?

Erre már utaltam a 2.1. és a 3. pontokban. Professzorom azt a megkülönböztetést teszi, hogyha nem is lényegében, de a megnyilvánulásokban az úgynevezett teológiai vagy ajánlott kifejezése szerint egzisztenciális alaperényeknél is szükség van okos mértéktartásra. Jegyzetében taglalja is ezeket külön fejezetek keretében.^[79] Itt csupán négy „négyesfogatot” kívánok hát felvázolni ezzel kapcsolatban.

a. Mennyire jellemezzén a megismert isteni kinyilatkoztatás magamévá tévése? Nagyon: Szilárdan kell **hinnem**, mint Péternek, hogy másokat is meg tudjak erősíteni.^[80]

Fenntartással: ellenőrizve magamat, hogy hiszékennyé ne váljak! Ezt dicséri Jézus Natánaelben.^[81]

Túlzás nélkül: Jézus visszautasító Nikodémus, a gazdag ifjú, az adópénzről kérdezősködők bókjaival szemben, s nem áll olyan szentségtörő szavakat mondani, hogy az Úr napja az emberért van.^[82]

Aggályoskodás nélkül: A názáretiek hitetlenségén Jézus maga is csodálkozik. **HISZÉKENYSÉG, HIT, HITETLENSÉG** adja a 2-2 párt.

b. Mennyire jellemezzén a várakozás, hogy Isten üdvözíteni fog?

Ne mindenestől: mint a Jézusban hívő zsidókat, akik nem vártak szabadulást; azon az alapon, hogy ők Ábrahám fiai és nem szolgáltak soha senkinek.^[84] Ez vakmerő bizalom, (t) Ne is semennyire: mint a prédikátor rezignált bölcse, aki így kesereg: „Az élők tudják, hogy meg fognak halni, de a holtak nem tudnak semmit és jutalmuk sincs már... Szeretetük, gyűlöletük és igyekezetük is mind odavan”^[85] Ez reménytelenség. **(k)** Hanem nagyon: mint Pál, akire, mint úja, készen vár az igaz élet koronája.^[86] Ez a **remény**. **(a)**

De mérsékelten: Félve, remegve munkálva üdvösségünket, amint ugyancsak Szent Pál tanít rá.^[87] Ez az Istenfélelem. **(m)**

c. Mennyire mondjak le készség-szerűen érdekeimről Istenért?

Mindenestől? Ez **aszketizmus** lenne. Szeretlek, ha kárhozatra taszítasz is. Abszurdum! Rejtett gőg: nem olyan akarok lenni, mint Isten, hanem jobb! Legjobb esetben is botor rajongás ez. (t)

Semennyire? Ez **önzés** lenne! Amor sui usque ad contemptum Dei.^[88] Ostoba lemondás az Életről az életért.. (k) Nagyon: Ez az **Istenszeretet**! Teljes szívemből, teljes lelkemből, minden erőmből és teljes elméből kell csinálnom!^[89] De miféle teljesség volna az szívem részéről, ha feltételezné, hogy Ő rosszabb lesz hozzám, mint én hozzá? Kell tehát az amor Dei-hez a contemptus sui...(n)...de mérsékelten: Ez a helyes **önszeretet**. Okos lemondás az életről az Életért. (m)

d. Mennyire adjam át magam az embereknek?

e.

f.	1. oszlop	2. oszlop	
Ne túlzottan:	Ez bizalmaskodás	csapodárság	(t)
Ne sehogyan:	Ez begubózás	prüdéria	(k)
Hanem nagyon:	Ez emberszeretet	szerelem	(n)
És mérsékelten:	Ez a tapintat	szüziesség	(m)

g. Az első oszlopban általános, a másodikban egy speciális értelemben válaszolok a kérdésre. A nemi önmegtartóztatásnak akár időleges, akár végleges csúcsteljesítménye így szépen belesimul a középútba párjával, a korunkban szintén saját helyére tett szerelemmel.^[90] Nincs igazi szerelmes férj a szüzesség készsége nélkül! (Gondoljunk pl. a feleség szülésidejére.) De azoktól a papoktól és szerzetesektől is mentsen meg Isten, akik képtelenek hevülni hivatásukért, egyházukért, a rábízottakért. Szerelem és szüziesség – mindkettő kell. Valóban?

4.2.5. Vajon nem egy-e a szükséges?

De igen, egy a szükséges! Abban az értelemben, ahogyan Jézus ezt Mártával szemben kifejti Mária javára, aki az itt és most „jó” részt választotta^[91]. Dr. Gyökössy Endre ezt így magyarázza az extravertált és introvertált emberről írottakban: „A szelíd feddésből esetleg azt a gyors következtetést vonhatja le valaki, hogy **ez** a keresztény magatartás: íme Jézus az introvertált, a befelé forduló embertípust szereti.”

Azonban, ha valóban introvertált típusú is volt Mária, keze éppolyan kidolgozott lehetett, mint testvéréé, Mártáé. (Aki Jézus korával csak valamelyest foglalkozott, az tudja, minden embernek keményen kellett dolgoznia.) De: Mária tudta, hogy mikor mi szükséges. Azaz tudta, hogy mikor mit kell tennie. Amikor Jézus náluk járt: azt tette, amit akkor tennie kellett. Megragadta az – utolsó – alkalmat, hogy Jézust hallgassa. Önmagáért tette, de szóltan, szerető odafigyelésével Jézusnak is örömet szerzett. Jézusnak, aki utolsó napjait élte itt a Földön. – Hiszen talán el is készült ekkorra a keresztje valamelyik ácsműhelyben. Elvben már halálra ítélték.

Jézusnak akkor és ott erre a szeretetre, egy emberi lény némán sugárzó melegére, Mária jelenlétére volt szüksége. Nem pedig ingyenc falatokra...Jézus életében tökéletes harmóniában volt ez a kétféle irányulás. Időnként egészen befelé fordulva, teljes introvertációban, az Atyával való kapcsolatban. Majd az úgy, az akkor és ott nyert energiákat árasztotta az emberek felé. Életformája volt ez a „lüktetés”: az Atya és az emberek, a világ között. A mélylélektan nyelvén: hol introvertált volt, hol extravertált. A belső parancs szerint: mindig éppen az volt, akinek lennie kellett^[92]. Azért tudott mindig az adott esetben egyik vagy másikra hangsúlyt tenni, mert készségszerűen meg volt benne mindkettő! Mennyire legyenek tehát extravertált? Ne mindenestől: Ez **nyüzsgés** volna! (t) Ne is egyáltalán: Ez **magamba süppedés** volna! (k) Hanem nagyon: Ez a **tevékenység**! (n) És mérsékelten: Ez az **elmélyülés** készsége! (m)

Most hát magamba mélyedek, s úgy látom eleget foglalkoztam a dialektikus erényszemlélet ellen felhozható nehézségekkel, ideje utánanyomozni annak, ami támogatja:

5. Az erények dialektikus szemléletének nyomai

A most soron következő vázlatos tallóztatást a szerzők hovatartozása és időrendje alapján próbálom rendszerezni.

5.1. Egyházi íróknál

DIDACHÉ 90/100. 11,1.

„Ha tehát valaki hozzátok érkezvén mindezeket az előbb elmondottakat tanítaná, fogadjátok be őt!” – NYITOTTSÁG. 11,2. „Ha pedig az, aki tarnt, esze fordultán mást tanítana, azért, hogy felbontson, ne hallgassatok reá. – ELVHÚSÉG. – (de ha azért teszi), hogy az Úr igazságát és tudását nyújtsa, fogadjátok el őt úgy, mint az Urat!” – NYITOTTSÁG újra^[93]. 6,2. „Ha tudod hordani az Úr egész igáját, tökéletes leszel; de ha nem tudod, amennyit tudsz, annyit tégy!” MAXIMALIZMUS – REALIZMUS^[94].

SZENT AMBRUS +397:

„A közösségi élet kettős alapon nyugszik: az igazságosságon és a jólelkűségen, amit nyájasságnak és jóakaratnak is mondanak. Az IGAZSÁGOSSÁGOT magasztosabbnak látom, a JÓAKARATOT szeretetreméltóbbnak. Amaz a szigorú mértékhez tartja magát, ez a jósághoz”^[95].

ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS +407:

„Bántalmazások és sértegetések alkalmával ne tűrjük el a jogtalanságot, de tüijük el a jogtalankodókat!”^[96]. IGAZSÁG – ELNÉZÉS.

SZENT ÁGOSTON +403:

„A BUZGÓSÁG Isten házáért ezt emészti, aki minden rosszat, amit lát, JAVÍTANI kíván, és ha nem tudja megjavítani, TŰR és fohászkodik”^[97], „a szeretet és a lelkek köteléke, a hívők közössége; a NYUGALOM nem hűti le, a TEVÉKENYSÉG nem csökkenti; a szeretet GYORS, nem elbizakodott, NEM IS ELHAMARKODOTT” – tehát MEGFONTOLT^[98]. „Nem elegendő a rossztól óvakodnod, ha egyúttal a jót is nem gyakorolod; az nagyon kevés, hogy senkinek ne légy ártalmára, hanem arra is kell törekedned, hogy jó teteiddel használj!”^[99] TAPINTAT – TÖRÖDÉS.

NAGY SZENT GERGELY +604:

A bűnök sokszor erényeknek hazudják magukat. A takarékoság neve alatt gyakran fősvénység kendőzködik (k), viszont a pazarlás a BŐKEZŰSÉG színébe rejtőzködik. A módfeletti engedékenységek gyakran kegyességeknek hiteti el magát, a féktelen harag a lelki BUZGÓSÁG erényévé fújja ki magát. A megfontolatlan cselekvést gyakran a GYORSASÁG eredményének, a lassan cselekvést a MEGFONTOLTSÁG szülöttjének gondolják”^[100]

CLAIRVAUXI SZENT BERNÁT +1153:

„minél hevesebb a BUZGALOM, annál szükségesebb a bölcs MÉRSÉKLET!”^[101]

AQUINÓI SZENT TAMÁS +1274:

„Tégy engem Uram, Isten...**éretté** (m) nehézkesség nélkül, **mozgékony** (n) könnyelműség nélkül (t)”^[102] Ez egy teljes négyesfogat!

PIERRE-ANDRÉ LIÉGÉ OP +1979:

„A keresztény a világban **elkötelezett** és **felszabadult**... Mi a világnak való elkötelezettséget nem választjuk el a világtól való felszabadulástól. Egyes hivatásoknál lehet arról szó, hogy Krisztus misztikus Testén belül a hangsúly az egyikről inkább a másakra kerül. A kettő között feszültség áll fenn... Ha elfogadjuk ezt a minden földi akcióval együtt járó tisztátalanságot és ugyanakkor nem szenvedünk miatta, ez a lelkiismeret eltompulásának a jele. Viszont ha az elérhetetlen tisztaságot keressük, magunkat mégsem kötelezzük el, akkor mulasztás által vétkezünk.

Ma sokat beszélnek a felnőtt nagykorú kereszténységről. Olyan követelmény ez, melynek sok szempontja van. Egyik legfontosabb bizonyára az, hogy a nagykorú keresztény érzi: aktív módon el van kötelezve az egyházban s ugyanakkor el van kötelezve a világi élet síkján is, amit éppen olyan komolyan kell vennie, mint ahogy a nemkeresztények veszik.”^[103]

JEAN NABERT 1972-ben írja az erények dialektikája című cikkében: „...Az erény középut egyfelől az állandóságában és szabályosságában követésre bízható természet, másfelől egy tiszta állítás között, mely utóbbihoz az erény csak úgy közeledhetik, ha szüntelenül új igényeket és új veszedelmeket támaszt magának, melyek által ugyanakkor megedződik és megerősödik. Ebből a kettős viszonyból, e kettős feszültségből áll minden erény; midőn belső **mozgásban** ÁLLANDÓSÁGRA törekszik, **állandóságában** pedig ÖNMAGA TÚLLÉPÉSÉRE törekszik: olyan szakításokra, melyek döntőbb tettek véghezvitelére kényszerítik”^[104].

JACQUES LOEW: 1970-ben prédikálja a Vatikánban: „Amikor Jézus meglátja a leprást, részvét fogja el. Megegett rajta a szíve (Mk 1,41.) és a végén mégis szigorúan ráparancsol...Jézusban tehát meglátjuk az erőt és a szelídséget, a szánakozást és a harciasságot, a követelést és a gyengédséget!”^[105]

HANS KÜNG: „Nagyon megérthetjük Jézust, ha nem akarjuk az intézmény és a forradalom, az elvonultság és kompromisszum koordinátájába rendezni. Ő szétör minden sablont. Provokatív, de jobbra is meg balra is. Istenhez közelebb van, mint a papok; a világgal szemben szabadabb, mint az aszkéták. Erkölcsebb, mint a moralisták; és forradalmibb, mint a forradalmárok.”^[106]

NYÍRI TAMÁS: így fejt ki az előzőeket: „Nem húzhatók Jézusra korának sémái: egyaránt provokálja a jobb és baloldalt, közelebb van Istenhez, mint a papok (a hivatásos közvetítők), a világtól függetlenebb, mint az aszkéták (az elidegenedés elleni törekvés nem okoz nála másféle elidegenedést), erkölcsösebb, mint a moralisták, bár nyomát sem találjuk nála a „rosszhiszeműségnek”, s forradalmibb a forradalmároknál; az ellenségszeretet parancsa (Mt 5,38) Összeroppantja a szemet szemért, fogat fogért ördögi körét. Nem az intézményes berendezkedést, hanem Isten akaratát tekinti a legfőbb és közvetlen erkölcsi normának...Jézusban teljesen fedi a gyakorlat az elméletet, a szeretet a szabadságot”^[107].

GÁL FERENC: „Régi vallások rendszerint a dualizmusba menekültek: a rosszat külön hatalomnak tekintették (a perzsa mazdaizmus, parszizmus, manicheizmus). Az Ószövetségben...Isten az abszolút jóság és szentség, s az általa teremtet világ is jó...A rosszat az ember bűne hozta ide a történelem kezdetén. Ennek ellenére a Szentírás nem az elveszett Paradicsom miatt kesereg, hanem reálisan bemutatja az üdvösség történetét, amelyben egymás mellett van az ember bűne és a megváltás ígérete.” **REALIZMUS – OPTIMIZMUS**^[108]. „Az emberek szeretete a Szentírás tanítása szerint is próbaköve és tanítása az Isten szeretetének, de a Szentírás még azt is állítja, hogy az Isten szeretete az emberek szeretetének forrása”^[109]

SZENNAY ANDRÁS: Az Egyház életében jelen van, él és hat a Kettősség, a termékeny feszültséget teremtő dualizmus...A legújabb időknek a Szentírás mintegy újra történő felfedező teológiai munkája nyomán a kettősség szülte ellentétek mind harmonikusabban oldhatók fel...Az Egyházban élni annyit jelent, mint béke és harc a győzelemre várakozás állapotában élni. És ebben a sajátosan „kettős” életformában: 1. Kétfajta közös értékkel rendelkezünk. Először is a „benső”, az isteni értékkel: a caritas-szal... Ugyanakkor közös értékként birtokoljuk a külső jegyeket is – a kegyelem-eszközöket, – melyek segítséget, „eszközt” jelentenek ahhoz, hogy valóban megteremthessük a szentek közösségét...2. Kétféle egység: belső szellemi egység, mely az egyént és közösséget Istenhez kapcsolja és külső, közösségi egység. 3. Kétfajta törvény...Az első a Szentléleknek, a kegyelemnek a törvénye...A másik...az egyházi, a kánoni törvények...^[110]

BODA LÁSZLÓ: „Megérteni és értelmezni ellentétekben lehet. Ebben az alaptételben a dialektika hermeneutikai szerepe nyer megfogalmazást. Régi és már közmondásossá vált bölcsesség ugyanis, hogy egymással szembeállított dolgok értelme jobban megvilágosodik előttünk. (Contrarius iuxta se posita magis elucescunt.) Ennek alapvető felismerése vezetett a bölcsélet történetében a dialektika alkalmazásához, amely annyira szembetűnő Hegelnél vagy a marxizmusban. A keresztény gondolkodás azonban maga is sokrétűen alkalmazza anélkül, hogy mindig használná a dialektikus szót... Krisztusban Isten és ember találkozása eredményez dialektikus feszültséget...A dialektikus elv hermeneutikai alkalmazása valóban érthetőbbé teszi az ember sajátos léthelyzetét. Hiszen az

ember az, aki a világban föllelhető dialektikus erőpárok szinte valamennyi típusát magában foglalja polarizált létformájával. Emberlétünkben ugyanis anyag és szellem, ösztön és tudat, férfi és nő, egyén és közösség, természet és kegyelem, szabadság és megkötöttség olyan dialektikus erőpárokat jelentenek, melyekre a nagy drámák fölépülhetnek, A létfeszültségnek e sűrített erőterében kell kibontakoznia az emberi személynek, harmóniát teremtve önmagában és a közösséggel, a teremtmény – Teremtő viszonyban pedig Alkotójával. A bibliai hermeneutika is alkalmazza ezt az elvet, mely többek közt az üdvösségtörténet olyan alapvető polarítására bocsát fényt, mint amilyen Isten akaratának és az emberi akaratnak drámai szembesítése.^[111]

ÉVA PETRIK (hittanárképzői előadó): „Mindig tiltani és parancsolni, vagy egészen elengedni a gyepelőt, igen kényelmes dolog (t, k) Lényegesen megerőltetőbb, ha a gyermek iránti szeretetből minden alkalommal külön döntjük el, hogy mit lehet tőlük elvárni, megkívánni (m), és mennyire kell következetesnek maradnunk (n). Lehet-e vajon itt-ott kivételt tenni, meglepetést készíteni, vagy éppen szemet hunyni egy kis hiba felett...? Isten a szeretet, de nem teljesíti minden kívánságunkat. Isten bíró, de nemcsak igazságosan ítél, hanem irgalmasan is. Hogyan higgyék ezt el gyermekeink és hogyan éljenek eszerint, ha nem tapasztalják mindezt odahaza?”^[112] „Biztos, hogy főleg a kisgyermeket ellenőrizni kell...De arra, hogy magabiztos és önálló legyen, már korán lehetőséget kell nyújtani...Ha valakit komolyan veszünk, **megbízunk** benne és **aggódunk** is érte. – Isten mindent tud, de nem kém. Isten mindenható, de szabad akaratot ad az embernek”^[113] „Elvhűség és tolerancia nemcsak létezhet egyidejűleg, hanem feltételezik is egymást (n+m). Akinek nincsenek elvei, nem foglalhat állást másokkal szemben sem (k). Akiben nincs türelem, és mások véleményét meg sem hallgatja (t), azt a gyanút kelti, hogy attól fél, maga is elbukik”^[114]

VI. PÁL PÁPA: A Cor Unum pápai tanács: „...folyamatosan el fog jutni oda, hogy összhangot teremtsen kényszer nélkül, koordináljon parancsolás nélkül, és egyesítsen uniformizálás nélkül (n, t)...azt szeretnénk, ha ezek a kezdeményezések a maguk eredeti sokszínűségükben (m), mindig az egész egyház elkötelezettségéről tanúskodnának...paradox feladat, és csak akkor lehetséges, ha mint egy és ugyanazon egyház fiai, egy és ugyanazon test tagjai, egymás kölcsönös buzdításáról tesznek tanúságot”^[115] Az elaprózódás (k) veszedelme triviális, ezért nem is szerepel a pápai megnyilatkozás szövegében, csupán, mint sötét háttér, mely ellen az egységesítés (n) küzd.

5.2. A II. Vatikáni zsinat tanításában

5.2.1.: A világi apostolok „aszerint, ki-ki milyen ajándékot kapott, egymás szolgálatára legyenek...Történjék ez a Szentlélek-adta szabadsággal, aki ott fűj, ahol akar (Jn 3, 8), és egyszersmind szent **közösségben** Krisztusban testvéreikkel, főképpen pedig lelkipásztoraikkal”^[116]

5.2.3.: Krisztus „tanúságot tett az igazságról, azt azonban nem akarta ellenfeleire ráerőszakolni...(n + m). Az apostolok...bátorsággal hirdették mindenkinek (n) az üdvösséget szerző Isten szándékát...ugyanakkor tiszteletben tartották a gyöngéket, ha azok tévelyben voltak is (m)..Amint a Mester, az apostolok is elismerték (m) a törvényes világi tekintélyt: Mert nincs hatalom, csak Istentől...ugyanakkor félelem nélkül mondtak ellent (n) az apostolok az Isten szent akaratával szembehelyezkedő közhatalomnak: Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek.”^[117]

5.2.5.: Mennyi tételünk és magatartásunk felülvizsgálása, ártértékelése jellemezzen az ökumené érdekében?

Minden (t)? „Semmi sem annyira idegen az ökumenizmustól, mint a hamis irenizmus, a mindenáron való békülékenység; ennek a katolikus tanítás látja kárát: elhomályosodik eredeti és biztos értelme”^[118].

Semmi (k)? „A zsinat figyelmezteti a hívőket, hogy tartózkodjanak minden olyan elhamarkodott vagy okatlan buzgólkodástól, amely árthat az egységmozgalom sikerének”^[119]

Valamennyire nem (m)! „Ökumenikus tevékenységük – híven az apostoloktól és az egyházatyáktól kapott igazsághoz – csakis teljesen és őszintén katolikus lehet, összhangban a katolikus egyháznak mindenkor vallott hitével”^[120]. Valamennyire igen (n)! „Legelső kötelességünk azonban az őszinte és tüzetes vizsgálat: mit kell magán a katolikus Családon belül megújítani vagy

megvalósítani, hogy életük hívebben és egyértelműbben tanúskodják arról a tanításról és szeretetről, amelyet Krisztus hagyott rájuk apostolai által...

Az egyházon belül a szükséges dolgokban őrizzük meg az **egységet**, egyébként pedig az egyház minden tagja saját hatáskörében tisztelje a kellő **szabadságot** a lelkiességnek és a fegyelemnek változatos formáiban, a liturgiák különféleségében, sőt még a kinyilatkoztatott igazság teológiai feldolgozásában is, mindezekben pedig legyen gondjuk a szeretetre” (n+m)^[121].

„A történelem Ura...árasztani kezdte napjainkban...az **önbírálat** és az egység utáni vágyakozás kegyelmét”.^[122]

5.2.7. Krisztus összes hívei „tetteikkel mutassák meg, hogyan lehet összeegyeztetni a tekintélyt a szabadsággal, a személyes kezdeményezést az egész társadalmi testület szoros együvé tartozásával, a kellő egységet a termékeny sokféleséggel”.

6. Zárszó

Befejezésül szeretném közölni a nyájas olvasóval (Kedvesség: m): az „inter duo vitis virtus semper duplex” négyesfogatokba rendezhető elméletének teljes indukcióval való bizonyítása (Komolyság: n) meghaladja erőimet, nem hogy a dolgozat kereteit. Ezzel tisztában vagyok (REALIZMUS: m). Mindazonáltal, anélkül, hogy a professzorok babérjaira pályáznék (szerénység?: m), confessora vagyok annak, hogy elvben elvégezhető (OPTIMIZMUS: n). A magam részéről készen állok Szent Péter apostol intelmének szellemében^[124] megfelelni (habitus operativus bonus!) mindenkinek, aki a reményemről kérdőre von (öntudat: n).

A rendszeres és részletes biblikus dokumentációt egy másik dolgozat témájául választom, ha az Úr is úgy akarja és éltet addig ^[125].

Kelt Érsekvadkertén, az Úr 1979. esztendejében Szent Adalbert a „pis (m) severus (n), et graviter (n) mitis” (m) napján^[126]

Jegyzetek

Rövidítések:

- EE Eudémioszi etika
- Etk Erkölcstani j egyzet, kézirat
- Ets Erkölcstani jegyzet, sokszorosított
- LT Lélektan (Otj)
- MM Magna Moralia (Nagy Etika)
- NE Nikomachoszi etika
- OTj Országos Teológiai jegyzet
- PE Bevezetés a perszonális etika gondolatvilágába (Otj)
- PL Migne: Patrologia Latina
- ST Summa Theologica

1. L.G. 7.
2. Vö. Mk. 10,18
3. Vö. Ter 1,31
4. Vö. A.G. 13. pont és 70. jegyzete
5. PE/60. old.
6. ETK 255. oldal
7. Vö. PE 13. old.
8. Vö. LT 65., 95. old.
9. Vö. Lk 12,48
10. PE 12. oldal

11. EE 122 Oh II könyv 3., 33. old.
12. NE 1107a II. könyv 6., 43. old.
13. NE 1108a II. könyv 8., 48. old.
14. ST 1 II. 57q, 58q, 62q
15. ST 1 n. 62,1
16. ST 1 II. 64, I
17. ST I II. 64,4
18. ST 1 II 64,3
19. EE 1222a II. könyv 5., 38. old.
20. MM 1186b I. könyv 9., 159 old.
21. NE 1108b-1 109a II. könyv 8., 49. old
22. Vö. EE 1220b-1221b II. könyv 3., 34. old.
23. ETK 232 old.
24. ETK 233 old.
25. Ets VI. 89. old.
26. EE 1221a II. könyv **3., 34.** old.
27. Mt 11,29
28. Jn 19,9-10
29. Mk. 3, 4-5
30. Mt 5,22
31. Vö. Lk 6, 7. 11.
32. Vö. Mt 21,12-17; Mk. II, 15-19; Lk 19,45-48; Jn 2,13-22
33. Mt 26, 52-53
34. Jn 18,8
35. Lk 22,52-53
36. Lk 22,48
37. EE 1221b II. könyv 3., 36 old.
38. Vö. Ter 3,1-6
39. Vö. Pl. 203-204. ill. 198. oldalak
40. Vö. Mt 4,5-7
41. Vö. Mt 26,36-75
42. Vö. Mt 26,25
43. Vö. Mt 27,35
44. Vö. Jn 18,10; 19,26-27
45. Vö. Mk 14,12-18; 4,11-12
46. Vö. Mk 1,44 -2,1
47. Vö. Lk 2,52
48. Vö. Mt 25,14 - 25
49. Vö. Szent Ágoston: Serm 15. De verb. Apóst. n. 11.
50. Vö. Mk 7,18-23
51. Vö. Lk 16,19-31
52. Vö. Mt 5,44-48
53. Vö. Mt 10,28
54. Vö. Mt 10,17 - 18; Péld. 30,18 -19
55. Vö. Mt 10,14
56. Vö. Mt 10,16; En 5,2-8; 6,8 - 9
57. Vö. Mk 7,6-13
58. Vö. Mk 2,22; Mt 5,17
59. Vö. Mt 28,19 - 20
60. Vö. Testvéreink a szentek, Eisenstadt 1977. (348. 350)

61. Vö. Szent Ágoston: De liber arbitrio 2,19 ML 32 Contra Julianum 4,3 NL 44 ST 1 II. O 55. a 4. Ets VI. 22. ol.
62. Vö. Jel 3, 15-16
63. Ez a vagy-vagy pontosan az ellenkezője Kierkegard Vagy-Vagy-ának, mely rezignált-középszerűen megállapítja: „Vagy felakasztoz magad, vagy nem, mindkettőt meg fogod bánni... – Majd hozzáteszi – ...bölcsségem tehát könnyen megragadható, mivel csak egyetlen alapelvem van, amelyből még csak ki sem indulok...Nem, mert ha ebből indulok ki, megbánnám, s ha nem indulok ki belőle, azt is megbánnám”
64. Vö. Mt 7,13-14; 11,30
65. Vö. Jn 12,12-19 és párh
66. Vö. Mt 27,20
67. Vö. Lk 23,17-24
68. A konformizmus elmagányosító jellegéről bővebben David Riesman: *A magányos tömeg* Bp 19732 c. művében
69. Vö. Mt 15,32; Mk 6,34
70. Vö. Mt 25,37-39
71. Vö. Mt 24,15-28; Mk 13,14-23; Lk 21,20-24
72. Mt 7,14; „A szűk kapu az életre visz” Mt 19,27-29 Aki elhagyja - Jézusért - otthonát, testvéreit, nővéreit, apját, anyját, feleségét, gyermekeit vagy földjét, százannyit kap és az örök életet örökli. Róm. 8,18: „A jelen szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez.”
73. Vö. Jel 3,14-22
74. Vö. Mt 21,23-31.32
75. Vö. Jn 3,1-21
76. Vö. Mt 6,24; 11,30
77. Vö. Jel 2,24-25
78. Vö. Jn 13,5-17
79. Etk III. rész: A hit dialektikája 28. old. A remény jutalma és a jutalom reménye 68. old. Bizonyosság és bizonytalanság a reményben 70. old. A remény mint tevékeny várakozás 73. old. A szeretet érték- motívumai 91. old.
80. Vö. Lk 22, 32
81. Vö. Jn 1,47
82. Vö. Jn 3,2-3; Mk 10,18; Mt 22,16-19; Mk 2,27; Vö. még 2Tim 4,4: mesékre hajlanak, vagy a „Credo, quis absurdum” elvet!
83. Vö. Mk. 6,1-6
84. Vö. Jn 8,31-47
85. Préd 9,5-6
86. Vö. Tim 4,8
87. Vö. Fil 2, 12
88. Szent Ágoston: De civitate Dei 14,28. Pl 41,436 Vö. még Mt 10,39; 16,25
89. Mtörv 6,5
90. A II. Vatikáni Zsinat értékelése a szüzességgel kapcsolatban: PC 1. 2. 12.25.; Lg 42.; PO 16. II. János Pál 1979. április 8.-i körlevele a papokhoz 8-9 pont. A szerelem méltatása GS 49. Mindkettőé: Sacerdotalis coelibatus 20.; OT 10.
91. Vö. Lk 10,38-42. A görögben alapfok szerepel: „Máris a jó részt választotta, amely el nem fog vétetni tőle soha” (talán tiltó értelmű a 42. vers: amelynek nem szabad elvételnie tőle!)
92. Dr. Gyököcssy Endre: Magunkról magunknak, Református Sajtóosztály Bp. 1978
93. Keresztény remekírók 1. Az apostoli atyák, Szent István Társulat Bp 1944. 35. old. valamint kéziratos fordítás
94. Enchiridion Asceticum 3.

95. De officiis ministrorum 1,28. ML 16, 50 sk fordította Kecskés Pál
96. Homilia 68. ad populum Antiochenum, Promptuarium Patristicum 30. old.
97. In Johannis evangelium tractatus 3. ML. 35
98. De doctrina Christiana MI 34 Róka - Talabér fordítása
99. De vetra innocentia c. 86.
100. A lelkipásztorság törvénykönyve 2, 9 (in: Keresztény remekírók 5. Szent István Társulat Bp. 1944, 79. old. Fordította: Félegyházi József
101. Sermo in Cantica Cantorum 49,5. Hermann H. fordítása
102. Oratio ad gratiam pio vivendi obtinendam. (in: Enchiridion indulgentiarum. Vatican 1952, 716. num.)
103. Krisztusi élet. Bécs 1973. 103-116 old.
104. Dialectique des vertus (Az erények dialektikája) in: Revue de Metaphisique et de Morale, 1972,4. szám. 409 - 433. old. Az idézett hely a 418. oldalon.
105. Elmélkedések Jézus Krisztusról. OMC Bécs 1975. Fordította Sántha Máté. Az idézett hely a 120. old.
106. 20 Thesen zum Christentum, München, 1975,4. tétel.
107. A relativizálók relativizálása 4.1. in. Theológiai Évkönyv 1975. Szent István Társ, Bp 1975. 58-59 old.
108. Az örök és korszerű teológia. In: A teológus az Egyházban. Szent István Társ, Bp. 1974, 12.13 old.
109. Uo. 14. old.
110. A kereszténység dialektikája, in: Hitünk sodrában. Szent István Társ. Bp. 1974 105 - 106 old.
111. Az értelmezés alapkérdései. 1. kérdés. 3. elv. Vigília 1979. 2. szám. 89. old.
112. III. A helyes mérték a nevelésben mértéktartásra és a középút megtalálására is nevel. GYERMEKEIMMEL. Indítások iskolás gyermekek vallási neveléséhez lelkipásztorok és szülők számára. OMC, Bécs, 1974, Szigor és szelídség. 29. old.
113. Uo. Ellenőrzés és bizalom. 31-32. old.
114. Im. Elvhűség és tolerancia 33. old.
115. Moderatoribus et membris Pontificii Consilii „Cor Unum” qui alteri plenario Coetui adfuerunt AAS. LXIV. évf. 12. szám. Elhangzott 1972 dec. 1-jén Bosits István fordítása alapján (szóbeli közlés).
116. Apostolicam actuositatem 3.
117. Dignitatis humanae 11.
118. Unitatis redintegratio 11.
119. UR 24.
120. UR 1.
121. UR 4.
122. UR 1.
123. Gaudium et spes 75.
124. Vö. 1Pét 3,15
125. Vö. Jak 4,15
126. Officia propria dioecesium Hungariae I. Szent István Társulat, Bp., 1964. 7. old. in die 23. aprilis Sancti Adalberti Episcopi et Martyris Archidioecesis Strigoniensis Patroni.

Kovács Tádé

"KEGYES JÁMBORSÁGRA NEVELŐ SZENT SZAFT"

(LELKIGYAKORLATOS ELMÉLKEDÉSEK)

Kedves Testvéreim! Az a feladat hárult rám, hogy az esti és reggeli szent szaft elkészítésével szolgáljam a lelkigyakorlat átalatokat elkészített szilárd táplálékainak ízesítését. Ha én is szilárd táplálékkal jönnék, teljesen kiszáradnánk vasárnapig, azért ne is várjatok egyebet, mint valami cseppfolyós masszát, amiről csak annyi biztos, hogy híg. A négy, sorra kerülő szentmise olvasmányain végigvezető közös gondolat képezi majd a híg massa formájával szöges ellentétben álló tartalmat és ez épp a szilárdság: az állhatatosság, görög szóval a hüpomoné.

Miről is van hát szó? Magyarul azt hívják állhatatosnak, aki nem ül le a küzdőtér szélén, hanem kitart a ringben, s ha leütötték, újra talpra áll. Görögül szintén azt nevezzük hüpomoniász-nak, aki hátramarad, nem azért, hogy kivonja magát a küzdelemből, hanem épp azért, hogy amikor már mindenki elfutott a csataterőről, ő még megküzdjön az ellenféllel; aki rajta marad a pályán, akit nem lehet végérvényesen leszorítani, vagy lecsalogatni (Zsid 12,1), mert mindig visszaevickél az eredeti útvonalra. Az állhatatosság, a megmaradás tehát - amennyiben pozitívum - és csak ennyiben érdekel minket, nem jelenthet leállást, maradiságot! Állandóságot jelent, de nem statikusan, hanem dinamikusán. A lelkigyakorlat is olyan valami, amelynek minden irányban vissza kell térnie, de mindig fejlődést serkentő jelleggel.

Egyszer kohóban jártam. Akkor láttam, amint a hatalmas gőzkalapács alá odafektették az izzó vashasábót, s az rávágott, rögtön belapult egy kicsit, de nem nyerte még el a megfelelő formát, ha levették volna az üllőről, félkész, semmire se jó darab maradt volna. Csakhogy nem vették le. Fogóval kezdték forgatni, hol itt, hol ott csapott rá a hatalmas kalapácsfej és alakult szépen. Majd mikor már elég henger alakúra nyomódott, gyűrűt tettek köré, amelybe aztán szépen belefeküdt. Ezután kisebb gyűrű került rá, abba is beledudorodott az állandóan rázúduló ütések alatt. Körülbelül öt perc alatt a hasábból vonatkerék alakú korong lett; vitték csiszolni, edzeni, marni, mit tudom én, mi mindent csináltak vele, míg használható kereke lett egy vasúti kocsinak, amelyben emberek ezrei utaznak majd, ki-ki a maga célja felé. De ahhoz, hogy használható kerék legyen, ott kellett maradnia az üllőn, és ott kell maradnia majd a tengelyen. Ha nem vállalja az ütések, nem lesz belőle kerék, ha nem marad a tengelyen, elgurul, elvész, a kocsi meg kisiklik, esetleg fel is borul miatta. De a megmaradás nem jelenthet megállást. Az üllőn is mozgatják, a tengelyen is forog.

A hármas kötelék is olyan, mint a kalapácsütés. Eszköz, mely megtart, mely alakít, de nem köt gúzsba, nem akadályozza mozgásainkat, sőt éppen, hogy ez teszi lehetővé. A pecabot horga semmit sem tud tenni, ha nincs felkötve. A Nagy Emberhalász horgait is egykettőre a folyó fenekére sodorja az ár, ha nem maradnak odakötözve a Mester botja végére. Csak így dobható be a vízbe, csak így maradhatnak meg a vízfelszín közelében halra várakozva ott, ahol szükség van rájuk.

Akkor jó egy hasonlat, ha tudjuk, hogy hol nem jó: a vasúti kocsi kerekét egyszer kikalapálták, kibírta, rajta maradt az üllőn, többé nem kell ily hatásnak kitennie magát. Igaz, hogy minden végállomáson végigmegy valaki és megkocogtatja, milyen hangja van, nem repedt-e meg, de ez csak ellenőrzés, a kerék alakulása befejeződött a gyárban, most már csak a tengelyen kell kitartania épen, forgásra készen, nem izzítják többé, nem formálják. Az ember azonban más anyagból van öntve, van ugyan a szervezetében vas, de nem ez a jellemző a felépítésére, hanem a szénhidrogén-vegyületek, amelyek között a lassú, belső égésű folyamatok építik a szervezetét, ha jól mondom. Az ember organizmus, élő szervezet. Állandó munkára kell fognia magát, csak így jogos a táplálkozása. Nem elég az önkontroll. Önképzés is kell. Állandó töltekezés onnan felülről. Minden időben kell imádkozni - mondja Jézus és tilos belefáradni. - De Ő sem imádkozott minden időben, hanem hosszabb-rövidebb szüneteket tartott, pl. amíg aludt, vagy az emberekhez szólt. Persze az istenszeretőknek minden javukra válik, és minden tettük istendicsőítés akár esznek, akár isznak, akár toll, akár pipetta, akár kehely, akár forrasztópáka van a kezükben - akár bármi egyéb - de csak úgy válik javukra, ha szeretik az Istent, és nem szeretik Őt, ha nem erősítik a köteléküket azzal, hogy minden időben visszatérnek Hozzá beszélgetni. Az állhatatos imádság, gyónásaink, áldozásaink, a lelki élet rendszeres egyéni és közösségi gyakorlatai azok, amelyek biztosítják, hogy nem sodor el az

ár, nem esünk a tenger fenekére, hanem alakulunk az Isten ígéinek pörölycsapásai alatt; formálódunk, egyre hasznosabb kerék, egyre jobb horog leszünk. Egyre előbb organizmus. De hogy a nehézipari hasonlatoknál maradjunk: a martinkaemencét állandóan fűtik és állandóan izzítja a vasat. Ehhez hasonlítunk. Ha nem izzunk föl az Istennel való közelség, a lelki élet rendszeresen belénk vetett fűtőanyagai révén: hiábavalók vagyunk. Nem tudjuk továbbadni azt a hőfokot, amire szüksége van a vasnak, hogy azon használható kerékké formálódjék. Fix, hogy kudarcot vallunk apostoli erőlködéseinkben. Ha meg felizzítottak, de nem fogadjuk be a vastömböket, ugyan minek fűtenek minket? A lelki élet apostoli munkák keresése, elfogadása nélkül csak energiapazarlás, üresjárat. Az eredmény azonban nemcsak tőlünk függ. Nemcsak a kemencében lehet a hiba. Lehet abban is, amit belévetnek. Sőt elképzelhető, hogy a tüzelő adagolásába is hiba csúszik. Elképzelhető, hogy túlfűtik, vagy hogy éppen nem elég neki a tüzelő. A hasonlat sántítása megint abban van, hogy az ember maga szabályozza a fűtését, ő nyílik meg vagy zárkózik el a felfűtődés eszközei elől. És ebben az értelemben nem okolhatja a Fűtőt, csak önmagát. Az ember azonban hajlamos rá, hogy a fűtőben keresse lankadása okát, ahogy a holnapi evangéliumban szereplő hűtlen intéző, a gonosz szolga teszi (Mt 24,42-45.51). Kiváló hasonlat arra, hogy az állhatatosság mennyire dinamikus követelmény. S mennyire meg kell érte küzdeni. Az a szitu, hogy a Mester, a Gazda nem intéz mindent saját kezűleg. Ezt tapasztaltuk földönjártában is. Meggyógyította, föltámasztotta azt, aki épp elemezt, mint a tíz leprás; azt, akit épp eléhoztak, mint az inaszakadtat; akivel épp találkozott, mint a naimi ifjúval; aki magához hívta, mint a jerikói vak; akihez elhívták, mint Jairus leányához; vagy akinek az ügyében szóltak neki, mint a kafarnaumi százados szolgájával történt, de nem gyógyított, nem támasztott fel mindenkit, aki akkor vagy máshol, ott, vagy másutt betegeskedett, haldokolt, sőt, hajlamos volt otthagyni pl. Kafarnaumot összes hátralévő pacienseivel, hogy a szomszédos helységekben is evangelizálhasson.

De az evangelizálást sem végezte el az egész földön, hanem csak Izrael házának elveszett juhait között, és intenzíven azt sem csinálta tovább, mint három évig. Nem a lustaság, nem a nemtörődomség vezette Őt ebben, hanem a pedagógus vér. Ennyi időre, ennyi helyre szóló tett és szó elégségesnek látszott szemében arra, hogy beindítsa a motort, átizzítsa a tizenkét alapkereket, amelyen tovább gurulhat az a szerelvénnyel, amely szállítja az Isten Országát: embertől emberig, várostól városig, tartománytól tartományig.

Úgy tett tehát, ahogy a tanító néni. Lerajzolta a sor elejére az újonnan tanult betűt. Szépre, kerekre rajzolta. Senki nem tudta nála jobban folytatni. Ha ő folytatná, előbb kész lenne az összes füzetekkel, mint a kis nebulók külön-külön csak a magukéval. Mégsem írja meg nekik. Nem a lustaság, nem a közönyösség dolgozik benne, hanem a pedagógus-vér. Úgy tanul a gyerek, ha maga írja a leckét, maga rója az ákombákomokat. Hibás, ferde, csúf kis betűk még, de lesznek szebbek is. Csak így lesz az övék a betűk birodalma, csak így kapják kezükbe a kulcsot, hogy értsék az írást, olvasást.

Behatolhassanak a szellem birodalmába. Az Istennek is csak úgy lehet Ország, ha embereket von bele munkájába. Csak úgy, ha egymásra uszít minket. Krisztus, a prototípus bemutatta, mi ennek az uszulásnak a tartalma és mi a feltétele.

‘Tartalma’: a tengelyen való forgás. Az emberek szükségleteinek kielégítése, az hogy a szó és a tett ott sikeredjen ki belőlünk, ahol épp szükség van rá. A holnapi evangélium szóhasználatában odaadni az ételmet a háznépnek, akinek gondozását ránk bízta az Úr.

Nagyon hangsúlyos minden szó. Nem kell enni adni annak, akiről nem is tudunk. Amíg rászorulókat találunk a közelben, nem kell a távolban kalandoznunk, a ránk bízottaknak kell adnunk. Természetesen ránk bízott a véletlenül utunkba kerülő jerikói vándor is, és huncut, aki más utat keres, nehogy félholtra vert atyafiakon kelljen esetleg segítenie. De azért a reális követelmény alaptónusa ebből a mozzanatból is kicsendül. Azután az ételmet kell odaadni nekik és ebben kap hangsúlyt alaptémánk, az állhatatosság. Nem azt mondja, hogy lökni kell nekik valamit időnként, hanem hogy a z ételmet o d a kell nekik a d n i!! Azt, amire szükségük van. Azt, amire állandóan szükségük van. Amit hiába adagolunk általában rendszeresen, ha olykor-olykor megfeledezünk róla. Joggal zúdul

fel az egész háznép feledékenységek, lustaságunk miatt, ha csak egyetlen ebédje marad is ki a mi hibánkból.

Nem kegyet gyakorolunk az emberekkel, amikor az evangélium alapján magunkévá tesszük a gondjukat, hanem olyan kötelességet teljesítünk, amiben nincs szünnap. Az élelemre ünnepen éppúgy, vagy még elemibb erővel van szüksége a háznépnek, mint máskor. Nemhiába teszi hozzá Jézus, hogy időben adja ki a hű és okos szolga a rábízott háznépnek az ételt. De ez az "időben" és "az étel" egyúttal annyit is jelent, hogy a hű szolga nem válik az úr akaratából a háznép igényeinek paprikajancsijává. Nem a kaviárt és pástétomot, hanem az ételt kell kiadnia. Nem akkor, amikor a háznép fütttyent egyet, hanem a megfelelő időben. Az állhatatossághoz óriási odaadás kell, de a legcsekélyebb ügyességre sincs szükség hozzá. Nem a pipogya balek a hű szolga, akit úgy rángathat mindenki, ahogy akar, hanem a felelősséget és kötelességet ismerő, de övéi szeszélyének be nem dőlő ember.

Honnan meríti a magunkfajta szerencsétlen ezt az arányérzékét? Amikor sokszor még a saját igényeit is könnyen összekeveri a szükségleteivel? Nos, csak onnan, ahol az arányosság adva van. És éppen ez az, ami a tartalmat biztosító feltétele egymásra uszolásunk helyességének. Az állandó szem előtt tartása mércénknek, Krisztusnak. Önmagunk állandó felfűtése az Ő közelségével, s az Ő távolságával. Nagyon igaz, hogy nem mérícskélve adja Isten a Lelket, hanem túlsordulóan. S épp oly igaz, túlsordulóan is mértékkel adja, mert mi csak mértékben tudunk élni, minket letaglóz a mértéktelenség. Agyonnyom a végtelen. Isten Fia egy két méternél nem hosszabb, egy mázsánál nem nehezebb, ötven évnél nem idősebb férfi volt, míg köztünk járt. Szent Kristóf legendája a súlyos kisgyermekről legenda csupán. Az Úr vizen járása egyetlen rendkívüli esemény. A föltámadás legkonkrétabb bizonyítéka az apostolok szemében nem az, hogy a zárt ajtón közlekedett, hanem hogy ettek és ittak a Mesterrel. Ezek a semmitmondó, köznap, állandóan ismétlődő életjelenségek; a k ö z e l s é g, az emberközeli.

A hűtlenségre épp az ad tápot, hogy távol érzi az ember az Urat. Úgy érzi, hogy messze van, úgy érzi, hogy már régóta van messze. A tennivalók meg már túl régóta vannak közel. Belefárad az ember abba, hogy mindennap kiadja az ennivalót a háznépnek, az meg oda se bagózik, azt sem mondja, "bak"; elfogadja a lisztet, aztán meg kiönti a homokba. Eljátszadzik vele és eszébe sem jut, hogy megüsse a kenyerét belőle. Az embert ilyenkor elfogja a pulykaméreg és odacsap. Verni kezdi szolgatársait. Ki csapjon oda, ha egyszer a gazda nincs otthon? Ki győzi türelemmel, hogy csak ő áll a poszton rendületlenül, csak ő van tudatában a rábízott Isten-Ország-részleg felelősségének, senki más nem érez felelősséget semmiért. Élik világukat, s az Úr nem szól semmit; nem jön, nem korholja őket, nem dicsér meg engem.

Szálegyedül vagyok! Röhejesen egyedül! Ujjal mutogatnak rám...a buzgó-mócsingra, aki még mindig azt hiszi, hogy ő köpte a spanyolviaszt. Hogy az ő igavonásától váltódik meg a világ, hogy mindenki bolond, csak ő az okos, mert ő a hűség, ő a jófiú.

Nagyon kell nekünk ez a hármas kötelék, hogy le ne szédüljünk arról a pár centis rendőr-sakktábláról sem, amelyre nagy ügyel-bajjal felkapaszkodtunk. Nagyon kell, mert a szél borzasztó erős az utcasarkokon és a háztetőkön, ahonnan kiabálnunk kell a fülünkbe sügött ígéret. Nagyon kell, hogy legyen egy hátvéd, egy rendszeres telefonösszeköttetés az Úrral, egy állandó szíj a derekunkon, amivel a lelkiatyánk visszaránthat a szakadék oldaláról, egy baráti társaság, amely pótolja számunkra a korhelyek vonzását. Mert mi sem kézenfekvőbb a szélben, hogy leszáll az ember onnan, ahol cibálja őt, abbahagyja mindazt, ami miatt céltáblája a gúnyolódásnak, a cibálásnak, a lerángatásnak. Leszáll, hogy ne rángassák többé! Megkóstolja borukat és beleharap a peccsenyjükbe, és nem kell sok hozzá, hogy eltompítsa agyát a bor s elnehezítse karját a peccsenye. - Csakhogy az Úr nem halott, az Úr él, az Úr országot akar. Az Úr ránbízott egy darabot az országából és ha hűnek talál, nekünk adja az egészséget. De ha nem... ha a kicsiben sem voltunk hűek, a magunk fertályán sem, akkor...,nos akkor mit mondhat rólunk? Nevezheti-e szolgájának azt, aki nem szolgált? Aki nem számított rá, hogy az Úr megérkezik, akit váratlanul érhet a számadás? Annak csak neve a szolga, nem foglalkozása, annak csak neve, hogy országépítő, nem a tevékenysége, annak csak anyakönyvi adata, hogy keresztény,

nem az élete. Az k é p m u t a t ó. A képmutató pedig ugyanúgy megkapja, amit megkeresett magának, mint bárki más. Ha üres üvegekre ragasztotta a címkéket a töltés utolsó munkafázisában, akkor az üres üveg tartalmát kapja a jutalmazás fázisában. Sírhat a kongó ürtől és csikorgathatja a fogát dühében. Hiába töltögette előzőleg hűségeken az üvegeket, mindenki az utolsót kapja meg. Nem érdemes abbahagyni az izzást, a forgást, a töltögetést, a töltekezést, a megkötődést, a horogvetést. Csak állhatatosnak érdemes maradni.

Uram! Nem bírom én azt, hogy állandóan táplálékkal lássak el másokat. Nehéz ez a feladat. Sokkal nehezebb, mintsem gondoltam. Világéletemben szerettem szipolyozni a nálam okosabbakat és fitogtatni a többlet-tudásomat azok előtt, akik nem művelik magukat, de olyanok közt vállalni a gondoskodást, akik maguk is nyersanyagnak tekintik a tőlem kapottakat, hogy dolgozzanak rajta és átsajátítva tovább adják, nem, ez sok nekem. Fiatal vagyok, tapasztalatlan és üres. Nem tudok én nekik táplálékot adni, csak szép címkéjű, de üres konzerves dobozokat. Ahhoz, hogy adni tudjak, gyűjtenem kellene. Ahhoz, hogy táplálni tudjak, táplálékot kellene raktároznom. Nekem pedig nincs. Tudom, hogy Tőled lehet beszerezni, de Te nem szállítasz. Te nem törödsz velem! Te késlekedsz! Nekem pedig leragad a szemem, nem győzők én virrasztani! Te késlekedsz! Miért játszol bújócskát? Miért játszol tolvajosdit? Miért nem mondd meg, mikorra állítsam be a vekkert, hogy addig nyugodtan szunyókálhassak. Hát jól esik Neked, ha állandóan attól rettegek, mikor toppansz be és követelsz rajtam olyasmiket, amik soha nem voltak birtokomban? S ha voltak is? Rég kiárusítottam őket. Hát honnan adjam én azt a napi ételmezt otthon, vagy akár itt is, amikor én is éhezem és partra vetett halként pihegek. Szomjazom, Uram, pedig tudom, hogy ostobán, tudom, hogy fölöslegesen. Tudom, hogy csobogó patak mellett ödöngve szomjazom. Tudom, hogy csak azért, mert rest vagyok lehajolni a forráshoz. Tudom, hogy az állhatatosság hiányzik belőlem, de mit tegyek, ha nádszálnak születtem és ide-oda hajlongok, akármilyen szél kap belém. Szétforgácsolódik az időm. Nem visz rá a lélek, hogy a fenekemre üljek és tanuljak, nem visz rá arra sem, hogy a térdemre essek és megbeszéljem Veled a dolgokat. Késő éjszakába nyúlóan szolgálom a magam és mások szeszélyeit, mikor is tudnám beszerezni a másnapi betevő falatot, amikor az aznapi imámmal is el vagyok maradva? Örülök, ha elvisz a lábam az ágyig. Kinek van akkor még ereje összeszedni a napot és elkészíteni a tervet? Pedig érzem Uram, hogy különben szétfolyok. Érzem, hogy nem időben, hanem folyton, nem táplálékot, hanem csemegét és felesleges luxus dolgokat keríték elő boldogboldogtalannak, olyan energiákkal, amelyek azután nagyon hiányzanak s amelyekkel a kenyérre valót kellene megkeresnem nekik, meg főleg magamnak. Nem, semmiképpen nincs ez így jól. Hiába hajtok fel pipadohányt az óvodásgyermeknek, ha épp arra vágyik, csak ártok neki vele. Elrontom a gyomrát azoknak, akikkel órák hosszat bájcevegek magasztos és köznapi dolgokról vegyesen, s egy szép napon már az is a könyökükön jön ki, ha Téged hozlak szóba. Nem mentél-e távol az apostoloktól is, hogy hozzájuk férjen a Lélek? És azt mondtad, hogy ha Te el nem mégy, a Lélek sem jöhet el. Annyira megszokták a tanítványok, hogy minden dolgukkal Hozzád szaladhattak, mielőtt gondolkodni kezdtek volna, hogy a Lélek önálló tervekre és tettekre képesítő működése elé szinte torlaszt állítottak magukban. Kell a szünet, az információk ülepedésére szolgáló csend, amikor a Lélek eszükbe juttat mindent és megérteti a dolgok lényegét, elvezeti őket a teljes igazságra (J 16,7.13).

Látod Uram, hogy kell a csend nekem. Kell azoknak is, akiknek igazságaidat mondom. Tudom, hogy halvány reményem lehet csak arra, hogy ők okosabbak lesznek nálam, s ha nem is veszik észre rajtam az ülepedésnek áldozott áldott csöndek jótékony hatását, mert nincsenek is, maguk majd biztosítanak maguknak. Tudom, hogy nem engedhetek a magam és mások szeszélyének, ha hű szolgáló akarok lenni. Tudom, hogy be kell gyűjtenem a táplálékot, ha ki akarom osztani. Látom, hogy ehhez "Sitzfleisch" kell, ehhez nyugalom kell, higgadság, állhatatosság és rendszeresen biztosított idő, bizonyos rugalmas pontosság és arányérzék, amelyet szintén nem találok meg másutt, mint Tenálad. Szeretném is ezt a változást. Hiszen alapjában véve még talán nem vagyok romlott, nem áhítozom az evilági ország eszem-iszomjaira, nem kacsingatok a korhelyek asztala felé, csak néha, és akkor is nagyon megbánom, savanyúnak érzem azt a bort, keserűnek azt a pecsenyét, amit ők nyújthatna

nekem és nagyon is érzem a vágyat, hogyha megjössz, hű és okos szolgádnak találj. Rámbízd egész vagyonodat. Csak hát nem elég a sóhajtozás, tettek kellene. Nem elegendőek az ünnepi jócselekedetek, hétköznapi dresszurázásokra van szükség. Állandó hámbafogásomra, hogy pillanatra se érezzelek késni és főleg pillanatra se bátorítson fel a késésed arra, hogy elhagyjam magam. Hogy lepaktáljak az ellenségeiddel. Hogy a lovak közé hajítsam a gyeplőt és elaludjak a bakon. Mert az árok folyton közel van. A kisiklás, a megbicsaklás, amúgy sem megy nehezen. Egész konkrétan le kell cövekelnem magam előtt pár dolgot, nem sokat és nem a távoli jövőben. A megingathatatlanságom érdekében, a tántoríthatatlanságom érdekében, a Veled való kapcsolatom szilárdsága érdekében. Rugalmasan és mégis szilárdan. Nem jó, ha mások rángatnak dróton. Embernek kell maradnom, de hűségesnek és okosnak. Tudom, erre képtelen vagyok nélkülüled. Tudom minden erőlködésem, minden eszmefuttatásom ámitás és önámítás, amit nem a Te gondolataidon szűrök át. Nem Veled megtárgyalva kezdek, nem nyomodba lépve folytatok, nem érted viszek végig, de azt akarom: Veled, Neked, Érted.

Kedves testvéreim! Holnap megszakad a Szentírás folyamatos olvasása, mert az esztergomi bazilika felszentelésének évfordulója van. A tíz szűz helyébe egy nyomorult vámos nyomakodott, de nem baj. Ez a nyomakodás éppúgy a témánkba esik, mint a virrasztás és az olajtartalékolás esnék. Zakeus arról nevezetes, hogy többsincs alak létére lett a vámosok feje, továbbá arról, hogy épp fővámossága miatt igencsak megvult a betevő falatja. Amit a sors keze fukarul mért neki testmagasságban, azt nem mindig makulátlan üzleti fogásaival bőven behozta magának pénzben. Csakhogy, amint Jézus oly szemléletesen rámutatott, az aggodalmaskodás, a törtetés, a harácsolás egyetlen arasszal nem növeli meg az ember termetét(L 12,25). A fővamos úr pöttömnyi alak maradt fővamos korában is. Mitugrász, izgága alak. Fővamos létére nem röstellte beleütni az orrát mindenbe, amibe csak elég alacsonyan beleüthető. Sőt, ha elég alacsonyan nem üthető bele, megtoldja egy szikomorfával. Sok rosszat szemére lehet vetni Zakeusnak: hogy ki se látszik a földből, hogy tíz körömmel kapaszkodik a földbe, hogy nem szalaszt el egyetlen alkalmat sem, ha megkopaszthat valakit. Mindennek utána szaglászik, amiben üzletet sejt, elég alacsonyan van az orra hozzá, hogy ne kelljen mélyre hajolnia, ha szaglászni akar. De azt nem lehet ráfogni, hogy közönyös a beérkező hírek irányában. Hogy rest a kisujját is megmozdítani, amikor a tettek ideje van itt. Sőt, az jellemzi inkább, hogy amibe belekezd, azt végig csinálja. Hüpomeinász. Élénk kis ember és érdeklődő kis ember. Jézus fantáziát lát benne. A mammon szolgálatában futkos még, de ez Jézusnak sokkal jobban tetszik, mintha valaki senki után nem futkos, csak önmaga méltóságára vigyáz. Rónai György kötetében a címadó novella, "Zakeus a fügefán", azt taglalja, hogy Zakeus hátaiba ütközik. Komor, kárörvendő hátaiba, amelyek arról beszélnek, hogy úgy kell neked. Szipolyoztál minket elégszer, hát most nesze, nem nyitunk utat azért sem. Csak leskelődj, úgyis hiába. Neked pénzed van, nekünk látványunk. Elvetted a pénzünket, elálljuk a látványodat. És Zakeus nem dühöng, nem csügged, nem vonul vissza sértett méltósággal. Ellenkezőleg. Előre szalad. Fára mászik, mint egy gyerek. Ilyeneké a mennyek országa: a kicsiké, akiket nem köt gúzsba vélt vagy valódi nagyságuk, akik rámenősek, ha fontosnak találnak valamit. Akiket nem fékez az úri embert kötelező méltóságteljes lassúság. Zakeus olyan, akit nem feszélyez, ha kinevetik. - Aki gyerekesen tud futni, tud fára mászni, amit az úri ember nem tesz. Az nem siet, nem fizet, nem csodálkozik. Zakeus fővamos, de nem úri ember. Jézusnak sosem tetszettek az úri emberek. Bármennyire is nehezményezte, hogy Simon farizeus megfeledezett az etiketről (mert rosszindulatot érzett mögötte), bármennyire is vigyázott, hogy az úri házaknál szokásos lábmossa le ne maradjon övéi részére, amikor ő ad vacsorát nekik (igaz az etikettel ellentétben maga mosta meg a lábukat), mégis, leintette a gazdag ifjút, amikor minden közelebbi ismeretség nélkül jónak nevezte Őt, és Nikodémuszt is, aki Istentől jött tanítónak titulálta. Nem bírta az üres formásokat, az úriemberkedést, de a tanítványok szemében bűnös pazarlásnak minősített formáságot is világraszóló eseménynek nevezte, ha egyszer tartalmat érzett mögötte, mint a kenet-öntő asszony tetteiben. Tartalmat érzett ennek a stöpszli vámosfőnöknek a fa tetején kucorgása mögött is, minden etikettelensége mellett és ezt nem hagyhatta szó nélkül. Jézus is abból a fából van faragva, amelyikből az. Semmit nem enged ki a kezéből, ha egyszer megkaparinthatta célja érdekében. Állhatatosságban

nála sincs hiány. Főleg nála nincs. De figyeljük meg az eszközeit! Mi lenne a legönkéntelenebb reakciónk egy ilyen látvány esetén: Fővámos a fa tetején, amint ránk bámul? Mindegy, hogy ismerős vagy ismeretlen, hogy a körülállóktól kérdezzük meg, hogy kicsoda, vagy az isteni tudást vesszük elő, amikor nevén szólítjuk, ha sikerült visszafojtanunk a nevetést és összeszedtük magunkat, valami dörgedelmes szózat tolulhat csak ajkunkra. Ilyenformán: "No, te híres, fővámos! Nem szégyelled magad a fa tetején? Bújnál inkább a föld alá szégyenedben, minthogy oszlopszentet játszol! Tűnj el gyorsan és öltösz szőrscuhát! Szórj hamut a fejedre, amíg jól megy dolgod! Nem tudod, hogy a gazdag nem mehet be az Isten Országába? Mit koslatsz ott? Siess, és add el a vagyonedat! Árát oszd szét a szegények között! Amíg ez nincs meg, szóba se állok veled. De tudom, hogy hiába pazarlom rád minden szavam. A gazdag ifjú egész életében a két kőtábla szerint élt, még utána is igényt érzett rá, hogy valamit tegyen az üdvössége érdekében, mégis eloldalgott, amikor a vagyonára tettem célzást. Hát akkor mit kezdhethet veled, aki a hetedik parancs megszegésében oly jártasságra tettél szert, hogy már szegyenkezni sem tudsz. És egyenesen a fa tetejére ülsz". Így beszélne akármelyikünk az ifjú titánok heveségével, de az Úr nem így beszélt. Ő nem a beskatulyázó, nem a lehengerlő stílus híve. A legbizalmasabb hangot üti meg, amit régi ismerősével szemben engedhet csak meg az ember. Ne felejtjük el a fa tetején ülő ember aligha kíván etikettszerű társalgást. Ha valami, épp az udvariasság feszélyezné őt leginkább ebben a helyzetben. Nos, Jézus majdnem, hogy szemtelen vele. Szívességet kér tőle, méghozzá sürgősen. Megszálló hadsereg élén szoktak ily foghegyről követelőzni a legyőzött nép tagjaival. Csakhogy a megszálló nem szólítja nevén a legyőzöttet és az ennek következtében korántsem érzi megtisztelésnek, hogy házába fogadhatja a győztest. Itt pedig éppen arról van szó, hogy Zakeus minden kelletlenség nélkül ugrik le a fügefáról, rohan haza és készített helyet, ételt, amit csak tud, eszi kezét lábát, hogy kedvébe járjon a vendégnek és sugárzik a boldogságtól. A Mester lenyűgözte. A leghalványabb célzást sem tett arra, hogy nehezebbre esne az idegen uralmat kiszolgáló hazaárulók vezetőjének házába betenni a lábát, ellenkezőleg, ezekkel a szavakkal fejezi ki magát: "A te házában kell ma maradnom." Nem csak bekukkantanom, túlesnem ezen a kényes ügyön, hanem ottmaradnom. Zakeust úgy meghökkentette ez a megszólítás, annyira elvette az eszét a siettetés, hogy neki magának sem jutott eszébe, mi is, ami a legfurcsább az egészben. Ott az a sok tisztes polgár, aki mind Izrael reménysége miatt nyomorog, ő pedig a megszálló csapatok árnyékában hizott meg az ő zsírjukon. S most a nép nagy prófétája őt részesítette előnyben velük szemben. Itt valami olyan óriási szakadék tátong, a tények és a követelmények rovata között, amit nem lehet betöltetlenül hagyni. Jézus nem azzal ébreszti bűnbánatra Zakeust, hogy rámutat nyomorúságára, letaglózza reális kicsinységének dokumentálásával, hanem azzal, hogy példát ad a maga nagyvonalúságából és egyúttal lehetőséget ad a házigazda nagyvonalúságának is. Főlemeli őt. Nem az szédíti el az embert leginkább, ha saját törpeségére hivatkoznak; azzal szemben inkább védekezni próbál. Azzal szemben sámlira áll, uborka- vagy fügefára kapaszkodik. Az szédíti el, ha melléje állítanak egy obeliszket a Szent Péter-térről, vagy egy felhőkarcolót. Ha látja a nagyságos és reflektálni kénytelen. Főképp, ha még kicsapódik a felhőkarcoló liftajtaja és őt betessékelik; "hányadik emeletre kíván utazni?". Így hódította meg Zakeus szívét is a Krisztus. Lehet, hogy segítette őt a zúgolódók morgása is, akiknek sehogy se fért a bögyébe a krisztusi gesztus, mert ám jó, nem hozzájuk tért be - senki ne vádolja őket irigységgel - azért még nem szólnának, egyszerre csak egyhez térhet be, nem ők azok az egy; Istenem, nyilván nem ismeri őket eléggé; hanem hogy pont szarva közt a tögyét találta el... egy ilyen semmiházit választott ki... egy ilyen világszegyenét... egész Jerikóból, az már önmagában sem hagyható szó nélkül. Nem beszélve arról, hogy a Mester nem is véletlenül hibázott rá, hanem a nevén szólította. Tisztában kell, hogy legyen tehát azzal, miféle szemét emberrel van dolga. Jó, tisztában van vele, épp azért választotta ki, hogy megtérítse, mert a betegnek kell az orvos, nagy naivság ilyen megátalkodott csirkefogót megtéríteni próbálni - de ha még próbálná!... Hanem épp az a főbotrány, hogy nem is próbálja. Egyszerűen megtiszteli a látogatásával! Kitünteti és szóba sem hozza a megtérést, célzást sem tesz ennek a gazembernek a viselt dolgaira. Úgy eszeget, iszogat nála, mint régi jó ismerősnél, mint kebelbarátjánál, mintha semmi elintéznivalójuk ne lenne egymással. Mintha nem is róla mondta volna János, hogy

szórólappáttal kezében kitakarítja szérűjét, csak a tiszta búzát gyűjti csűrőbe, a pelyvát azt nem. Azt olthatatlan tűzben elégeti (L 3,17). De nemhogy elégetésről, még csak lapátravételről sincs szó. Bizalmaskodnak, mint akiknek semmi tennivalójuk. Lehet, hogy az efféle fortyogás is hozzájárult Zakeus töprengéséhez: mivel járhatna még kedvében a vendégének, mit kellene még tennie, nem kellen-e még valamit elrendeznie, de mindenesetre nagyon élénken hathatott rá az, hogy Jézus eleresztette a füle mellett ezeket a minden jogos alapot ugyancsak ízig-vérig tartalmazó morgásokat. Lehet, hogy nem hallja őket. De biztos, hogy eszébe jutnak, biztos, hogy eszébe kell ilyesminek jutnia. Miért nem mondja ki őket? Miért oly önfeledt, oly otthonos, oly fesztelen, mintha nem is puskaporos levegőben csóválna fáklyákat, amikor ilyen hangok között az ő házában eddegél? Mire várhat a Názáreti? És Zakeus állhatatos töprengés után rádöbben arra, hogy Jézus állhatatos hallgatása a kettejük között tátongó szakadékról az ő lépését provokálja. Jézus tett már egy lépést, nem is kicsit! Ő elfogadta ezt a lépést, de most rajta a sor. Most ő következik. Igen, a tapasztalt üzletember érzékével felméri, most neki kell lépnie. És lép! A Mester elé lép és továbbra is sugárzó arccal, egyáltalán nem vérző szívvel kijelenti, hogy annak a vagyonkának, amit évek hosszú során fillérről-fillérre gyűjtött össze, annak a felét olyanoknak adja, akiknek a sors nem osztotta olyan bőven a szerencsét, mint neki. De ekkor észbe kap; nem annyira a szerencsén múlt az, mint inkább a saját ravaszságán. Nem nagylelküsködhözhet, amíg nem hozza rendbe a szénáját. Folytatja tehát az erős fogadást, melybe már némi gyónás is vegyül. Ha megcsaltam valakit, négyszeresen adom meg neki! Az evangélium porondjáról ezzel az ígérettel tűnik el Zakeus.

Mégis, milyen alapon állítom én őt ide magunk elé, mint az állhatatosság példaképét? Nem a legjobb példája ő a tegnap annyira elítélt ünnepi jócselekedetek végrehajtójának? Nem, az Úr szavai legalább is kizárják annak az eshetőségét, hogy Zakeusnál pillanatnyi fellángolásról lehessen beszélni. "Az Emberfia azért jött, hogy felkutassa és megmentse az elveszettet."

Isteni mindentudásával nehezen egyeztethető össze, hogy a maga üdvösségre vezető munkájának dokumentálására épp egy olyan egyént válasszon ki, aki holnap faképnél hagyja Őt... Hogy Ábrahám fiának nevezi, az vámost meg nem illető megtisztelő cím ugyan, de még csak annyi, hogy hivatása az üdvözülés. Hanem az a konkretizálás, hogy "Ma üdvösség köszöntött e házra", ez végképp nem vonatkozhat egy szalmaláng-megtérésre. Mikor az üldözések idején is csak annak az üdvösségét meri garantálni, aki állhatatos marad mindvégig (Mt 10,22). Jézus kijelentése az alap arra a - tudomásom szerint - Fila-féle gondolkísérletre, melyben az evangélium becsukása után elbeszélgetünk Zakeussal.

"Mondd, Zakeus, te a természet mostohagyereke! Nem volt elég neked, hogy centiméterben oly kevésre vitted? Eddig úgy ismertünk, mint akinek helyén van az esze. Mint akit nem lehet a szív korlátolt hangjaival befolyásolni. Zakeus! Eladtad hazádat, az ország reményét, eladtad a honfitársaid megbecsülését, eladtad a saját becsületedet. Elszegődtél az idegeneknél atyafiaid sanyargatójává. Csak a pénz volt a célod, de azt legalább elérted. Semmid sincs, csak a pénzed. Mondd, nem csináltál ma visszavonhatatlanul rossz boltot? Gondold meg! Ha valamit elérhetsz még, azt csak a pénzeddel érheted el. Neked aztán szívességet senki nem tesz. Affelől egészen biztos lehetsz. Aki nem vámos, azért utál, mert a zsírján híztál. Aki vámos, azért utál, mert a főnöke...voltál. Igen, barátom, csak voltál, mert mátol a fél vagyonodból vagy kénytelen négyszeres kárpótlással ellátni azokat, akiket évek hosszú sora alatt becsaptál. Ezt ígérted. Mennyi mesterkedésre volt szükséged, hogy összehozd ezt a kis motyót. És tessék... a Názáreti szép szeméért ki az egészet az ablakon. Gondolod, hogy ezek után fővámos maradhatsz? Ugye, hogy nem. Na, látod, mondom én neked, hogy hallatlanul rossz boltot csináltál. Egy valamid volt, a pénzed, azt is elvesztetted. Semmid sincs. Földönfutó vagy. Rajtad röhög egész Jerikó." És hiába beszélénk így. Zakeus csak a vállát vonogatná és mosolyogva azt mondaná,

célzást sem téve a négyszeresen kárpótoltak esetleg felé hajló jóindulatára -, hogy "Komám, te semmit sem értesz az egészről. Soha életemben nem voltam olyan biztos benne, hogy jó boltot csináltam, mint ma. Bár mindig ilyen bolton járt volna az eszem!" Nézzünk magunkba, testvérek,

hányszor csináltunk mi már ilyen jó boltot? Lerí rólunk az egzisztenciára menő krisztusi boltok állhatatos csinálásának zakeusi öröme?

Uram! Látom, hogy az állhatatosság nem küszöbölhető ki az utánad való elindulás mögül. Látom, hogy a megtérés és a megmaradás korrelatíván adnak csak ki egy keresztény életet. Látom, hogy meglátásaim rendkívül kezdeti stádiumai annak, hogy tanítványodnak érezhessem magam. Az pedig, hogy te oly tapintatosan kezelsz engem, oly szelíden döngeted lelkem kapuit, mint Zakeusét, korántsem jogosít fel arra, hogy ezért azután oda se bagózzak ezekre a döngetésekre és megelégedjem a látással utad járása nélkül...Félek, hogy így előbb-utóbb rám is vonatkozni kezd, amit a korodbéli farizeusok orra alá dörgöltél: mivel azt mondjátok látunk... nincs mentség bűneitekre.

Az állhatatosság is, mint minden más érték, keskeny útként vezet az életre. Nemcsak ezen lehet járni, de csak ezen lehet célba érni. Van út alatta, van fölötte, van tőle jobbra, van tőle balra. Szép utak, széles utak, de mind egyenértékűek a szakadékba pottyanással. És zseniális az ember. Oly csodás képessége van arra, hogy az összes mellékvágányt kipróbálja, sőt, egyszerre több utat is megjárjon, hogy az fantasztikus. Tegnap arról panaszkodtam neked, Uram, hogy az állhatatosság keskeny ösvényével szemben futó úton vagyok. Állhatatlansággal, kapkodással forgácsolom szét időmet, mint akinek kustilicája van és nem tudok megülni a fenekemen, hogy leüledjen lelkem fenekén mindaz, amit Tőled tanulhatok. Ma meg épp az aggaszt, hogy makacsul hajhászom az eredményt, ajtóstól rontok a házba, éppen mert nem ismerlek eléggé, éppen mert nem ivódott még velőmbé a Te tapintatos pedagógiád. Te örömhírt hirdettél és a vámosok asztalánál lakomáztál. Én meg dübörgő igazságaidat puffogatam el értetlen szemsugarak keresztültüzeiben. Jaj, de hamar kész vagyok lerázni a port lábamról ott is, ahol az én ügyetlenségem, az én fafejűségem az oka annak, hogy nem kel ki a mag. Mert van útszél-lélek, akire hiába hullik az Isten ígéje; Te tudod a legjobban, hogy van; vannak ebek, akik elé nem is szabad odavetni a szent eledelt, vannak sertések, akiket csak felbőszítenek Isten Országának drágagyöngyei, de nekem nem szabad elhamarkodnom a bizonyítványosztást. Én nem nevezhetek felszánthatatlannak egyetlen talajt sem, amíg kemény állhatatossággal neki nem eresztettem a talajpuhítás különböző gépeit. Amíg a jóindulatomról, a barátságomról napnál világosabb bizonyítékokkal nem szolgáltam a számára. Ez a Te fővámot is megpuhító módszered. Ez, ami nélkül semmiféle gyümölcstermésről nem ábrándozhatunk. Ez az, amire vonatkozik a próféta szava, "a megroppant nádat nem törí el, a füstölgő mécsbelet nem oltja ki". Látom én, hogy erre a tapintatra szert kell tennem. Tudom én, hogy le kell vetköznöm a szemellenzős önfejűséget, amellyel hajlamos vagyok keresztülgázolni mindenben, és szeretném is levetközni. Nagyon szeretnék olyan szelíddé és alacsony szívűvé válni, amilyen Te vagy. Nagyon szeretném egyszerre elsajátítani a szilárd elvhűséget és a megértő tapintatot. Nagyon szeretnék Rád hasonlítani és nagyon tudom, hogy ez nem megy máról-holnapra. Zakeus lépése döntő lépés volt, de azt ugyanakkora energiabefektetést igénylő további lépéseknek kellett követni. Nem elég egy oldalról faragni magamat, hanem mindig ott kell faragni, ahol a legtöbb a kiálló bütyök, a legbántóbb a másokat sértő él. Van, akinek a szavai a sértők, van, akinek a hallgatása. Van, aki a tekintetével tudja felfalni azt, aki neki épp nem tetszik, a másik épp csak a nevető izmait nem fékezi a kellő pillanatban. Egy harmadik csapkod is hozzá. Van, aki gúnyolódik, van, aki sérteget is. Van, aki személyeskedik. Egy másik csak ravasz célzásokat tesz és túlzott udvariasságával pörköl oda. Melyik hibától merném magam mentesnek mondani? Nem olyan fegyvereket használok ilyenkor, amelyek épp ősi Ellenséged malmára hajtják a vizet? Nem lelkemre kötötted-e, hogy az egymás iránti szeretet legyen társulatod emblémája? Nos, Uram, nem akarok megállni a sóhajtozásnál. Konkrét terveket szeretnék készíteni, és azokat keményen bevasalni magamon. Az esztergomi bazilika felszentelésének évfordulója van. Amilyen áhítattal lép a jámbor hívó a templom csendjébe, oly tapintattal akarok én is

Kovács Tádé

MÉLYEN TISZTELT PLÉBÁNOS ÚR! KEDVES GÁBOR!

TATA, 2007-12-27.

Mivel 7 éve laicizálásom alkalmából Róma nem kötötte ki, hogy Plébánosommal szóba ne elegyedjem, most írok neked egy levelet. Amikor megtudtam, hogy te kerülsz Virág János helyére, megijedtem. Konzervativizmusod nem volt jó ómen. De aztán kezdtem bizakodni. A mellékoltártól induló fölajánlási körmenet, az Ite missa est dallamának alkalmazkodása kántor urunk egyetlen verziójához, jó benyomást tett. Az is, hogy a ½ 8-as misét a munkába sietőkhöz kurtítottad. Talán egy ¼ 8-as kezdéssel megúszhattuk volna a kurtítást, de így is jó. A temetőkápolna újra használása, az esti misék és a roráték bevezetése, szintén okos és gyümölcsöző ötlet volt. Köszönet érte. Az is jónak bizonyult, hogy ebbe foglaltad a 2(?) napos lelkigyakorlat közérthetőre sikerült prédikációit. Tetszik a színes képekkel illusztrált egyházközségi lap. Szép a Szent Erzsébet szobor. Bizonyára van még több ügyes újításod, amelyekről én nem tudok. Áldjon meg értük a Jóisten! Most azonban írnom kell azokról is, amikről tudok, és nem tetszenek. Elsőnek a papi buzgóságot dicsérő hitoktatási újításokról. Egy tárgyat két tanár ad elő!? Tapasztalt, talpraesett hitoktatók helyett, akikhez szerettek járni a gyerekek, tapasztalatlan káplán ráuszítása gyerekeinkre, aki ráadásul szigorúskodással utáltatja meg a hittant? Süttő Miklós elküldése? Amikor Maximilián Kolbe ünnepén az engedelmesség, hit remény, szeretet erényeinek gyakorlására buzdítottál minket ebben a sorrendben, már nemcsak ijedeztem, bosszankodtam is. Az áldozás körüli aggályaid már nemcsak érthetetlenek számomra, hanem felháborítóak is. Úrfelmutatásra, Uram, nem vagyok méltóra mindenki letérel, miért kötsz bele az állva és kézbe áldoztatásba? A sacramenta propter homines elv megváltozott, mióta én kijártam a főiskolát? A kollektív felelősség elve vette át uralmát az egyéni lelkiismeret helyének? A klerikális triumfalizmus visszacsempészése vette kezdetét a plebs föltupírozott állítólagos visszaélései miatt? Mi jogosabban gyanúsíthatnánk téged azzal, hogy ostyákat dugdosol a szőnyeg alá, mert neked van kulcsod e helyekhez, de nekünk nem jut eszünkbe ilyesmi. Milyen alapon gyanúsítasz minket ilyesmivel? Elsőáldozási gyakorlatkor nem ejthetett el egy kisgyerek át nem változtatott ostyát? Ehhez talán erősebb fantázia kell, mint ahhoz, hogy meggyaláztuk az Oltáriszentséget? Hogy a püspök előtt is diffamáltad az egyházközségünket, az inkább súlyosbító körülmény, mint enyhítő. Megszólásnak sok, rágalomnak pitiáner. Az egri érsek a TV-ben nem restell éjféli misén kézbe áldoztatni, csak Te készítesz szentestére meglepetés-büntetést nekünk? A 80-as évekre aligha emlékezhetsz, a MPK nem engedményt tett a nép beteges tagjainak. A zsinat felértékelte Isten népének méltóságát. A csecsemőkre jellemző szájba etetés általános gyakorlatának megszüntetése nem engedmény volt, hanem egy folyamat apró, de szerves tartozéka. Ha a lengyel pápának más volt a véleménye, ezt mi, egyházunknak szurkoló tagok legfeljebb sajnálhatjuk, de távol áll tőlünk, hogy precedenst kovácsoljunk belőle. Az egész egy aprócska liturgikus nézetkülönbség maradhatna, ha nem lenne mozaikköve egy bibliátlan, zsinat-, egyház-, ember- és Istenellenes folyamatnak. Egyházközséged tagjainak visszamamelukosításának kiváló eszköze lehet néhány ilyen kis lépés hátrafelé. De plébánosságod első évében szeretnélek visszariasztani egy ilyen folyamat végighajszolásától. A fő példája ugyanis fertőző. Amikor Szent Imre ünnepén egyetlen szóval félresöpörte valaki gyermekeink több napos, sok órás készülését az ifjúság védőszentjének miséjére, már elővetette árnyékát eme elvetemült triumfalizmus. Befejezésül ideírom, hogy milyen nagyra értékeltem ama következetlenségedet, hogy engem 17 év után először s vsz. utoljára kézbe áldoztattál. Nehezemre esett két törött könyéssel megoldani ezt a feladatot. Csupán azért tettem rá erőfeszítést, hogy Téged figyelmeztesselek. De, mivel sikerült akkor szóban, most írásban kitárgyalnom a dolgot, visszatérek a bénaságom miatt kényelmes csecsemő-megoldáshoz. Köszönet ünnepi köszöntésedért. Remélem, a kiengesztelődés Szelleme ihlette, s nem az a klerikális gőg, mely az ostoba laikusoktól feleslegesen megrezegtetett levegőnek szól. A lengyel pápa sokszor bocsánatot kért az egyházunk részéről elkövetett bűnökért. Sajnos Ő is csak azokért, amelyeket nem Ő követett el. Szerető testvéred: Tádé...

Kovács Tádé

KILENC ELMÉLKEDÉS

Szerkesztette: Faragó Ferenc

1. Célkitűzés

Emlékeztető gondolatok az olvasmányokból:

„Küldjétek ki minden embert előlem! Jöjjetek közelebb hozzám!” (Ter 44,18-21.23/b-29; 45,1-5.)

„Hirdessétek: közel a Mennyeek Országá. Menjétek ki a házból, de még a városból is!” (Mt 10,7-15)

Távolságot tartok és közelséget keresek, – mert szeretek.

Meghatározás: József nem akarja, hogy a mellette levő sok ember tanúja legyen *önleleplezésének*. *Intimitást* igényel. Szavai az intimitásban:

„Én József *vagyok*, a testvéretek!” „Él-e még Atyám?”

„Jöjjetek *közelebb!*”

„Közel a Mennyeek Országá”. Ezt köti Jézus az *összehívott* tizenkettő lelkére. Ezt kell majd embertársaik közt hirdetniük: *bárminek*, de csak olyanoknak, akik befogadják. Békével hirdessék, de megalkuvásmentesen. Inkább ellátásukat is veszélyeztetve, de port se fogadva el be nem fogadóiktól. Lelkigyakorlatos program: Sok embertől távol, megteremtve az intimitás feltételeit, tisztáznom kell: ki vagyok, mi vagyok? Hol tartok? Kihez tartozom? Kikhez tartozom? Kik tartoznak hozzám, és kik nem? Élő-e számomra az Atya? Mit jelent számomra az élő Atya? Mit többi gyermekei? Mi van közöttünk? Mi az, amit rendbe kell tennünk? Mi az, amit ki kell építeni a közeledés érdekében? Mi az amit nem szabad, ha nem akarom elárulni hivatásomat? Mennyre van közel hozzám a Mennyeek Országá? Mennyre tudom közelebb hozni testvéreimhez: akár testvérként viselkedtek velem, akár nem. Mennyre vagyok igénytelen abban, hogy mi jut nekem, s igényes abban, hogy mi jut másoknak?

2. Készségkialakítás

Elvonulok és bevetem magam, – mert szeretek.

Az apostol fejedelmek ünnepének vigíliáján néhány ige a három olvasmányból:

„Amim van, neked adom” – így Péter. (Csel 3,1-10)

„Elmentem Arábiába, majd visszatértem Damaszkuszba” – így Pál. Gal 1,11-20)

„Tudod, hogy szeretlek” - így ismét Péter, háromszor is. (Jn 21,15-19)

Lelkigyakorlatos program: „*adom*”, „*elementem*”, „*visszatértem*”, „*szeretlek*”.

- Adnom kell, mert nem mehetek el tétlenül sánta koldusok mellett.
- Azt kell adnom nekik, amire szükségük van. - Adnom kell, ha egyszer igénylik.
- Nem adhatok olyat, ami nekem sincs, hiába van rá igényük, szükségük. - Szent kell tennem arra, amit” adnom kell.
- Mindenütt, s mindig jelen van Az, akitől beszerezhetem, amit adnom kell.
- Naponta, s naponta többször, sőt szüntelenül ingajaratban lehetek Közte, akitől beszerezhetem, s köztük, akiknek adnom kell azt, amim van.
- Amit napi ritmus szerint ima és az irgalom jelent, azt jelenti évi ritmus szerint az Arábiába vonulás és a visszatérés Damaszkuszba: vagyis a lelkigyakorlat 4 napja és az év 361 napnyi másik időszaka.
- Mindezeknek fő indítéka csak egyetlen egy lehet: a szeretet. – Adni akarom, amim van, – mert szeretlek.
- Eljöttem ide, hogy legyen mit adnom, – mert szeretlek.
- Négy nap múlva visszatérek oda, ahonnan jöttem, – mert szeretlek.
- Juhaidat terelgetni, bárányaidat legeltetni akarom, – mert szeretlek.

Szeretek, ha komolyan kész vagyok személyesen megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset bárki valódi szükségletének kielégítésére, akárki jogos igényeinek figyelembevételével.

Kissé részletesebben kifejtve:

Akkor szeretek, ha:

- pusztán ígéretésnél le nem horgonyozva, az elvi síkról leereszkedve, vagyis komolyan,
- addig is, amíg a végrehajtásra módomban nyílik, kész vagyok:
- intézményes megoldásokra nem várakozva, (tehát személyesen)
- bíráló okoskodásokon túlemelkedve, megtenni; illetve érzékenységet legyűrve elviselni
- akár a csodát is megkísérelve, de mások bevonását semmiképp ki nem kapcsolva bármi lehetségeset
- akár közvetlenül ismerem az illetőt, akár közvetve, bárkinek,
- esetleges színleléseit leleplezve: általam felmért, valódi testi, vagy lelki szükségletének
- nem csupán megglobogtatott, hanem tényleg keresztül is vitt kielégítése érdekében,
- akárki (lett légyen az az illető maga, a barátja, vagy az ellensége)
- a többiek iránta való kötelességeivel arányos, tehát jogos
- igényeinek (akár jelzi azokat, akár nem,)
- figyelembevételével (hiszen e nélkül könnyen rátukmálok valamit, amit nem tud, vagy nem akar befogadni és erőszakos leszek vele).

A sánta ember születésétől járóképtelen, úgy teszik le naponta az Ékes-kapuhoz: kéregetni. Valóban rá van erre szorulva. Nem tud dolgozni, hogy szükségleteit keresetével elégítse ki. Péter viszont kora gyermekségétől munkaképes, dolgozós halászsember. Semmi köze a sánta koldushoz. Akárkihez több köze van, mégis szereti őt. Személyesen meg akarja **tenni érte**, ami lehetséges. Alapvetően adnia nem lehetséges: aranya; ezüstje neki sincs. Többje van: ereje, amit Mesterétől kapott. Amit azzal a feltétellel kapott, hogy nem visz magával aranyat, ezüstöt, sőt még rézpénzt se. Ezt veti latba: de nem intézmény személytelen megbízottjaként; a nép nevében, vagy a törvény nevében, mégcsak nem is Isten nevében: hanem a Názáretből származó Messiás: Jézus nevében. S hogy e személyes kontaktus teljes és kölcsönös lehessen, így szól: nézz ránk! Ezzel az akcióba bekapcsolja társát, Jánost is! De a folytatás még személyesebb, nem úgy folytatva, hogy „ezüstünk, aranyunk nincs, de amink van, azt neked adjuk”, hanem egyes szám első személyben. S miután felszólítja: „kelj föl és járj!”, még föl is segíti. Ez az érintéssel járó természetes gesztus a személyes közösségvállalás további aktuusa. – *A személyesség többlet is, korlát is.*

Többlet a személytelenséghez viszonyítva illetve annál, amire az intézményes megoldások képesek. A beteget ugyanis beutalja a lakóhelye szerint illetékes körzeti; lekezelik. Az írnok bekönyveli, folyószámlát ad neki. Ha legközelebb visszajön, nem kell rá emlékezni, elég megnézni a kartonját; ott egyaránt szerepelnek a panaszok is, a beavatkozások is. Ha nem alkalmazta az előírt terápiát, felelősségre lehet vonni és el lehet tanácsolni (jogszerűen), annnyival is kevesebb lesz a meló; amely így is túl sok és terhes, különösen, ha a beteg sóher is, és megfélemlít a paraszolvenciáról. Ezek az intézményes eljárások korlátai. A személyességben benne van a személyes érdeklődés, az ennek megfelelő emlékezés, a saját érdekeken túllépő áldozatkészség: ingyenesen. A fogadás – bármilyen készséges is lehet – pénzért látja el a jerikói vándort. A samaritánus javára viszont igen nagy jó pont, hogy ingyenesen cselekszik.

Amíg lelki gyakorlataink megőrzik az önköltséges formát, van remény rá, hogy szeretetből fakadjanak. Amíg munkahelyünkön vannak dolgok, amiket akkor is megteszünk, ha nincs benne a munkaköri leírásban, pusztán a kolléga, vagy a páciens kedvére; addig az intézményesség még nem rontott meg minket végletesen. – Amíg tudunk örömmel dolgozni, addig a fizetést nyugodtan fölvehetjük ráadásként, mintegy mellesleg. – Ha már csak a pénzért járunk be, és semmi poént nem találunk abban, amivel foglalkozunk, akkor jó lenne más hely után nézni, vagy sürgősen felfedeznünk

a személyesség lehetőségét munkánk keretében, mert különben félő, hogy szeretet nélkül telik el hétköznapijaink egyharmada!

A személyesség másfelől korlát is. Elég kevés dolgot tud az ember személyesen elintézni. Bonyolult és intézményesített világunk millió dolgát csak másokkal együttműködve, másokat igénybevéve, sőt mások foglalkoztatása, szöktetése révén tudunk elintézni. Ez korlátot szab a személyességnek. De teret nyit az alkalmazkodásnak, az elfogadásnak, a közösségvállalásnak: s mivel ez a legkomolyabb szükségletek egyike, tulajdonképpen... másfelől szintén egyfajta nyitás a szeretetre: másokra. Megmutathatjuk, mennyire tudjuk elviselni egymást. És ez máris személyes feladat. – Így például Pál minden közvetlen isteni megvilágosítása ellenére is Péterrel személyesen tanácskozott 15 napig. – S így viselte el Péter pápa létére, hogy a neofita farizeus ledorongolja őt amiatt, hogy a megértő és felvilágosult pogányoktól félrevonult étkezés idején, amidőn a hagyományba rögződött aggályos zsidókeresztények megérkeztek Jakabtól, Jeruzsálemből (Gal 2,11-14). Bár maga Pál írja (1Kor 8,1-13): „ha az étel megbotránkoztatja testvéremet, inkább sohasem eszem húst, csak testvéremet meg ne botránkoztassam”. – Péter mégis elviseli a kioktatást, mert szereti Pált, ha 15 napig is ült csupán a csoportjában, hiszen a szeretet nemcsak törődésre, de tűrésre is kötelez. Az Úr megmondta neki: – most hallottuk – ha majd idősbödsz, más övez fel, és odavisz, ahová nem akarsz. Te pedig nem szorítod öködbe kezedet, hanem kitérődsz, mint a szerető anya gyermekei felé. Mintha nem is keresztre akarnának feszíteni, hanem csupán ujjszopósan öledbe fűdni borzas kis fejüket.

Önvizsgáló kérdések:

- Kik az én sánta koldusaim?
- Mire van szükségük?
- Mit várnak tőlem?
- Tudom-e azt adni nekik?
- Honnan teszek erre szert? El tudom-e viselni őket türelemmel? Mi indít rá?
- Milyen fokú személyességgel?
- Milyen intenzitással?
- Milyen ritmusban?
- Mennyire tudatosítom magamban?
- Mennyire vallom meg társaim előtt?
- Mennyire vallom meg Előtted, Uram?
- Mennyire szomorít el, ha újra rám kérdezel?
- Milyen az aránya elvonulásaimnak, s a magam bevetéseinek?

3. Rangsor és esélyegyenlőség.

Péter, a galileai halász és Pál, a tarzusi írástudó vértanú apostolok ünnepén elmélkedésem témája:

Rangsorolok és egyenlő esélyt adok, – mert szeretek.

Valódi szükségletek és jogos igények elbírálásához rangsorolnom kell, de bárkinek és akárkinek egyenlő esélyt kell adnom, hiszen csak akkor szeretek, ha komolyan kész vagyok személyesen megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset, bárki valódi szükségletének kielégítése érdekében akárki jogos igényeinek figyelembevételével.

Tételek tehát: ha szeretni akarok, rangsorba kell állítanom az élet értékeit, de egyenlő esélyt kell adnom embertársaimnak. Megfürja ugyanis szeretetemet, ha fordítva csinálom: rangsorba állítom embertársaimat, de egyenlő esélyt adok az élet mindenfajta értékének: az erkölcsi, aszketikus, pedagógiai, biológiai, logikai, gazdasági, esztétikai értékeknek egyformán.

Az Úr nem ugyanazon értékekkel halmozta el Pétert, mint Pált. Esélyeik rendkívül különfélék voltak. Tanultságuk, családi körülményeik, földrajzi és társadalmi helyzetük, foglalkozásuk, sőt a Krisztus-jelenséghez való kezdeti hozzáállásuk is meglehetősen különböző, miközben koruk, fajuk, nemük és

vallásuk mégis egyforma: s egy napon ünnepeljük az azonos városban, egyazon Urukért elviselt vértanúságukat, mert végülis azonos értékrendre jutottak: vagyis a Krisztus-eseménynek esélyegyenlőséggel minden pogány közötti térhódítását egyaránt fontosabbnak tartották annál, hogy természetes halállal szenderüljenek el vegetálásuk végén.

Ezek után lássuk a 3 olvasmány 1-1 emlékeztetőjét.

- Péter magára eszmélt: az Úr egyelőre kiragadta mindabból, amire a zsidó nép várt (Csel 12,11).
- Pál szerint az Úr nemcsak neki, hanem mindenkinek megadja a dikaioszüné koronáját, aki szeretettel várja megjelenését (2Tim 4,8).
- Jézus szerint Péter megfelelően értékelte t; ezért rá meri bízni országa kulcsait; nem tart tőle, hogy az alvilág kapuit nyitja ki; megbízik benne, hogy a földi közösség érdekében szükséges átmeneti vagy végleges megkötéseket és feloldásokat az égi ország értékrendjének megfelelően hajtja majd végre (Mt 16,13-19).

I. Agrippa azonban király léte a népszerűséget értékesebbnek tartja az igazságosságnál, s Péter kivégeztetését szabadonbocsátásánál méltóbbnak a szabadulás ünnepéhez. Isten azonban más értékrendről tesz tanúságot szabadító angyalával. Szerinte a szabadságra ugyanolyan esély illeti Pétert, mint Agrippát, vagy fogdmegeit, s ezt ez esetben dokumentálja is. Jóllehet Pál esélyei azonosak lettek a karddal kivégzett Jakabéihoz.

S végülis Péteréi sem lettek jobbak, csak később és másutt. Pál ezeket az esélyeket a katonai és sportolói győzelem esélyeivel veti össze, és a hűség szóval foglalja össze. A hűséget olyan értéknek tartja, amely az Úr igazságos jutalmazásban való hűségével arányos. Az igazságos bíró nem tesz különbséget az azonos eredményt teljesítő sportolók között, mindegyiknek megadja a győzelmi koronát.

Jézus ezt példabeszédében a szőlőműves egyetlen dénárjával érzékelteti, amit mindenki megkap a hűségéért; akár régóta volt azt módjában bizonyítani, akár csupán rövid ideig (Mt 20,1-16). Mindezt pedig azért teheti, mert sok hely van a házában (Jn 14,2), nem kell takarékoskodnia velük. Szeret minket; bármelyikünknek egyenlő esélye van odajutni. Mindegyikünk egyformán egyetlen mínányi induló tőkét kapott, s azt kell lehetőségei arányában kamatoztatnia. Az arányegyenlőség is megvan:

10 plusz mínáért 10 város kormányzása

5 plusz mínáért 5 város kormányzása

0 plusz mínáért 0 város kormányzása

sőt, a 0 mínájú állapot demonstrálása (Lk 19,11-27). – Igenám, de hogyan derül ki, hogy ha egyenlők is az arányok mind induláskor, mind beérkezéskor; abszolút értékben sem induláskor, sem beérkezéskor nem azonosak az értékek. Erről szól a talentumos példabeszéd! Esélyegyenlőtlenség az induláskor, esélyegyenlőtlenség a beérkezéskor, de ez a kettő megint arányban van! – Az Úron nem lehet kifogni. Jogosan szegezi mellünknek a kérdést ma is: rossz szemmel nézed, hogy jó vagyok? Te kinek tartasz? Békepapokat, rendszerkiszolgálókat felkoncoltató Illésnek? Szórólapátban bizakodó Jánosnak? Siralmakkal beérő Jeremiásnak? Vagy a türelem és békesség örömét a nemtörődömség és közöny kiégettségével össze nem tévesztő értékeinknek helyes rangsort, egymásnak egyenlő esélyt biztosító apostoltermő Mesternek? - Ő a hűség sziklájára alapozza közösségét. Akár Péter az, akár Miklós, akár Ági, stb. Ha Ő maga van az értékrangsor csúcán, s az b szellemében rendezzük alája a többi értéket, akkor a rangkórság és hízélgés béklyói nélkül tisztelhetjük egymás értékeit, s csillogtathatjuk a magunkéit. Krisztus testének, a közösségnek javára.

Önvizsgáló kérdések:

- Mennyire őrizgetem értékeimet, mennyire értéktelenségeimet?
- Milyen sürgős számomra, hogy bilincseim lehulljanak?
- Kikkel, mikkel övezem magam?
- Mely rendszernek kapui nyílnak-záródnak előttem, milyen hatásra?

KOVÁCS TÁDÉ: ÍGY ÍRTAM ÉN...

- Elég határozottan böködöm-e azok oldalát, akiknek szabadító angyalául küldött az Úr?
- Elég gyorsan eltűnök-e azok mellől, akik már maguktól is megtalálják útjukat, helyüket?
- Mikor van életemben ideje a magamra eszmélésnek?
- Mennyire jut teljességre részemről az evangéliumhirdetés keresztények, ill. pogányok között?
- Hogy állok kiváltságaim dolgában?
- Mire számíthatok, kik részéről?
- Nálam kiknek van kiváltsága?
- Milyen alapon vagyok részrehajló?
- Milyen harcokat harcolok?
- Milyen pályákon futok?
- Miben vagyok hűséges?
- Milyen megkötésekhez ragaszkodom?
- Milyen megfontolásból?
- Milyen feloldásokat veszek igénybe, milyen okból?
- Mikor, ki, mi vesz rajtám erőt?
- Mennyire érzem magam népszerűnek?
- Milyen engedményeket teszek népszerűségem növelése érdekében?
- Minek a rovására?
- Milyen esélyt biztosítok mások szabadságának a magaméhoz viszonyítva?
- Hogy állok igazságosság dolgában?
- Mi az, amivel inkább takarékoskodó vagyok, mint pazarló? Mi az, amivel fordítva?
- Mennyire szenvedek rangkórságban?
- Mennyire szeretek hízelegni?
- Mi lenne az eredménye egy testvéreim körében végzett közvélemény-kutatásnak értékeim tárgyában?
- Mennyire ismerem el embertársaim értékeit?
- Mennyire kamatoztatom a magaméit? Ki javára?
- Milyen az értékhierarchiám?
- Mennyire adok esélyegyenlőséget az embereknek?
- Ki nekem Jézus?

4. Minőség és mennyiség.

Az évközi 12. csütörtök olvasmányai páratlan évben: Ter 16,1-12.15-16. - Mt 7,21-29.

Ehhez Senecának Néróhoz írt könyvecskéjéből (1988. Helikon) vettem még valamit, mivel holnap a Néró-féle üldözés első vértanúit ünnepeljük.

Témánk:

Minőséget produkálok és mennyiséget produkálok, – mert szeretek.

Ha a megunásig ismételt definíciómra pillantunk, rögtön kitűnik: akkor szeretek, ha komolyan kész vagyok személyesen megtenni, illetve elviselni bármi lehetségeset, bárki valódi szükségletének kielégítése érdekében, akárki jogos igényeinek figyelembevételével.

Ami személyes, abba bele kell sűrítennem egész lelkem gazdagságát: sokat. A „valódi” és a „jogos” minőségeket jelentenek. A bárki és akárki viszont a mennyiség elvileg akármekkora, gyakorlatilag mégis csak valamekkora tágítható lehetőségének körét.

Emlékeztető gondolatok olvasmányainkból:

Senecától: a bölcs látja, melyik egyéniséget milyen eszközzel lehet megnyerni... vigyáz, hogy az ágak sokasága ne akadályozza a fa növekedését.

Mózesről: Ivadékokat sokasága miatt meg se lehet számlálni... Sára keményen bánt rabszolgánójével.

Mátétól: a Te nevedben tettünk oly sok csodát! – Távozzatok gonosztevők!

Az, hogy Sárának nem születik egyelőre fia, kora szemével bizony rossz minőség. A nulla pedig a legrosszabb mennyiség. Ennél már az is jobb, ha nem az ő méhéből lesz férjének gyermeke. Babiloni szokás szerint tehát ő maga odaadja férjének saját rabszolgánójét. Ha fönnakadnánk a házassági hűség tág értelmezésén, akkor a személyi szabadság tág értelmezésén előbb fönn kellene akadni. – Vajon tetszett-e Hágárnak Ábrám? Akart-e rabszolga, vagy mellékfeleség lenni? Azt nem tudjuk, hogy milyen lassan élte bele magát a rabszolga szerepbe; de arról értesülünk, hogy elég hamar beleélte magát a vetélytársnő szerepébe. Ezt nem is nehéz megérteni, ha az elsőt megértjük. Mégiscsak Sára az, akinek a kezében volt eddig a szabadsága; de most olyat produkált, persze érdemén kívül, amit az nem tudott produkálni. Lehet, hogy nem is érezte ezt bárdolatlanul az asszonyával. De a szégyenével amúgyis érzékeny asszonynak elég volt Hágár mosolygós arcára néznie, amint végigsimította domborodó pocakját, s máris súlyos sértésnek vette az egészet. Lehet, hogy némelyek szemében unalmas a monogám házasság, azok a poligámia élvezeteiből is ízelítőt kaphatnak ebben a részletben. Hágár biológiai jellegű minőségi változása társadalmi jellegű változással járt. Előbbrejut a ranglétrán; jogilag ugyan Sára mögé, a valóságban azonban eléje. – Sára saját ötletéért tesz szemrehányást férjének; s követel Istentől igazságot. Áll a bál! Ábrám nem avatkozik bele a tyúkok kakaskodásába. Kezébe adja nejének a terhes lányt. Az pedig félretéve az egészségügyi és munkavédelmi előírások minden idevonatkozó paragrafusát, kidolgoztatta belőle a lelket. Sok, nehéz, felesleges munkával terhelte, és még szidta is érte, ahol csak tudta. S eközben úgy érezte, a férjétől kapott felhatalmazással csupán a családi béke érdekében cselekszik, helyreüti a felborult egyensúlyt! – Hágár pedig nem tudta megszokni' az új helyzetet, inkább megszökött. Ezzel a biztos rossz helyett a bizonytalant választva, ami korántsem kecsegtetett jobb esélyekkel. Az Úr küldöttje nem is hagyta annyiban! Amikor végre kútra lert, és szomját oltva új reménye támadt, hogy mégis sikerül élve tovább távolodnia édes-keserű szeszélyes sorsának helyétől, akkor kapta a puhatolózó kérdést, de szigorúan személyre szólóan, teljes név- és címmegjelöléssel: „Hágár, Sára szolgálója, honnan jössz és hová mész?” A nagy, örök kérdésre a szegény egyiptomi rabszolgánő a legtriviálisabb kibúvásmentes, igaz választ adja: „Sára úrnőm elől szököm”. S csak most jön a kemény, de egyedül normális reális ötlet: „Eredj vissza hozzá, és alázd keze alá magad!” – Szép a szabadság, de kár beledögleni leendő utódainkkal együtt! De, hogy vállalni tudja a rabnő a keserű jelent, felragyog előtte a jövő reménye: Él az égben, Aki figyel rád és nem süket, meghallotta sanyargatásodat. Itt áll előtted küldöttje: érdemes volt Hozzá fohászkodnod! Áldozatvállalásodnak nagy lesz a gyümölcse: ivadékokat, sokasága miatt, meg se lehet számlálni (utalás az arabok invázióira). – Hágár megtette a legnagyobbat, amit csak kívánhattak tőle: visszakozik, és új minőség állt élő a családban. Valójában nem tett sokat, csak annyit, amennyit minden más sorstársa: tisztességesen szolgálta gazdáit. S nevelte fiát, az imposztor Izmaelt. Vannak, akik sokkal nagyobb dolgokat tesznek: jövődőt mondanak rabnőknek, csodálatos gyógyításokat eszközölnek óriási mennyiségben, sőt ördögöket üznek Isten nevében; oly nagy a hitük, hogy áthelyezik a hegyeket, szeretetük mégis kevés. Az Úr nem ismeri el őket sajátjainak, mint Sára Izmaelt. Távozásra szólítja fel őket, mert gonosztevők! – Hiába produkál az ember sok mindent, még hasznosat is, ha nincs benne személyesség, odafigyelés, mit sem ér. Vesszen oda fél fizetésem az éhezőborítékba! Tartsak nyaranta tíz lelkigyakorlatot, foglalkozzam száz alkoholistával, ha nincs bennem szeretet, mit sem használ nekem! Mert nem a mennyiség számít, hanem a minőség! De azért a mennyiség se kutya, aki tehetne több jót, de nem tesz: vétkezik. (v.ö. Jak 4,17)

Önvizsgáló kérdések:

- Tevékenységeim ágainak sokasága nem akadályozza-e a minőség fájának növekedését?

KOVÁCS TÁDÉ: ÍGY ÍRTAM ÉN...

- Nem épp azért vállalom-e még többet, hogy hivatkozási alapom legyen slendriánságaimra?
- Bánásmódom kiállhatatlansága nem kergeti-e ki a világból háznépem tagjait?
- Elég gyümölcsöt termek-e?
- Hogy értelmezem a házassági hűséget, a személyi szabadságot?
- Kiket tekintek vetélytársaimnak?
- Milyen a viszonyom a ranglétrához?
- Hogy hat rám a nehéz, hogyan a sok, és hogyan a felesleges munka?
- Hogy állok a biztos rossz és a bizonytalan jövő, a kockázatvállalás és a megfutamodás viszonylatával szemben?
- Kivárom-e a kellő lélektani pillanatot, hogy visszafordítsam, akit vissza kell?
- Tudok-e ostobának tűnő, triviális kérdést feltenni, ha arra van szükség?
- Mi elől szoktam szökni? Honnan? Hová?

Mennyire építem életutam minőségét Jézus szavait tetté váltó mennyiségekre?

5. Győzni kell!

Olvasmányok a római egyház első, Néró alatti kivégzett szent vértanúinak ünnepén.

1. Sienkiewicz: Quo vadis? 62. fejezet szemelvénye. (Európa 1983. 485-490. old.)

2. Róm 8,31b-39. - 3. Mt 24,4-13.

Témánk:

Győzni akarok és győzni akarom, – mert szeretek.

Emlékeztető részek:

Quo vadis: „Micsoda Istenség az, Aki ekkora erőt ad a kínszenvedések és a halál árnyékában?” (490. old.)

Róm.: „...diadalmaskodunk mindezen az által, Aki szeret minket... teremtmény nem szakíthat el minket Isten szeretetétől! (Róm 8,37-39.)

Máté: sanyargatásban lesz részetek, sőt megölnek benneteket, s nevemért minden nemzet gyűlölni fog titeket! De, aki kitart a végsőig, az üdvözülni fog. (Mt 24,9.13.)

Ha szeretek: komolyan kész vagyok személyesen megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset, bárki valódi szükségletének kielégítése érdekében, akárki jogos igényeinek figyelembevételével. „Tenni és túrni” – ezek kétségtelen tényezői a szeretetnek, de nem mindegy, hogy mire vonatkoznak. Azt szokták mondani, a munka frontján nem harcolni kell, hanem dolgozni. De a semmittevést is lehet úgy csoportosítani, hogy lázas tevékenységnek lássák, és sokat lehet nyüzsögni, - tegnap délutáni témánk értelmében - anélkül, hogy valami hasznosat is tennénk: de lehet sok népszerűtlen dolgot is tenni, ami viszont hasznos. Versikékkal illusztrálom a népszerűtlen jótékonykodó illetőleg a népszerű rablógyilkos portréját:

A haszontalan „jótékonykodó”

*Örömlálynak örömet,
Siratóasszonynak gyászt,
Szőlősgazdának vizet bort,
A péknek meg kenyeret,
Sivatagba homokot,
A tengerbe hord vizet...
Ki-ki azzal érje be,
Ami ügyis van neki.*

Szerkesztette: Faragó Ferenc

A hasznos „haramia”

*Megöli: - a szűnyogot,
Elviszi: - a szemetet,
Átvágja a nyakadon:
Pajzsmirigy daganatod;
Mérgezett ételt ad be:
Patkánynak és csótánynak.
Lenyírja: - a hajadat,*

Ha már túl hosszúra nőtt.

Hágár bölcsen behódolt Sárának. Pál visszaküldte Onézimuszt Filemonhoz. Ő maga föllebbezett a császárhoz. De Jézus is kikérte magának a főpapi smasszer nyaklevesét. Mikor kell tűrni, és mikor nem szabad? Mikor kell tenni vagy tétlennek maradni, és mikor nem szabad? Lehetőségeink ugyan végesek, (ezt taglalja az evangélium) de nem szabad túl hamar kijelenteni, hogy itt a vég! Szükség van a kitartásra, a hűségre, az újra nekiveselkedésre. Valódi szükségleteket ki kell elégíteni. Jogos igényeket figyelembe kell venni. Vajon Nérónak valóban szüksége volt-e Róma felgyújtására az ihlethez, ha meg akarta énekelni Trója égését? Vajon, ha valóban szüksége volt is: jogos igénye volt-e rá? Milyen szükség vitte rá, hogy a gyújtogatás vádját végülis a keresztényekre kenje? Jogos igénye volt-e rá, hogy elevenen gyűjtsák meg őket fáklýának? S ha egyik sem áll, miért hagyták magukat a keresztények? S mi tette őket mártírrá? Azért hagyták, mert nem tehettek mást, nem volt más választásuk. Az önfeljelentőket, mint akik jogtalan igényt elégítenek ki, sosem tekintették igazán krisztusi vértanúknak. De a fegyveresen védekezőket, és a menekülés közben hátbalóttakat sem. A tömjénsemek bálványoltárra hajításának határideje azonban lejár. Már előre kompromittálták magukat. Összejártak a katakombákban. Nem vigyáztak magukra! Nem álcázták elég pogány szokással keresztény életvitelüket. Leritt róluk, hogy szeretik egymást, és nemcsak egymást. Irigylésre méltó volt a kedélyük. Kilógtak a sorból. Nem lehetett őket tovább tűrni! Így nekik kellett tűrni. S ők győzték. Győzték cérnával, kitartással, hősiességgel! Nem lehetett őket legyőzni semmiféle kínzással, fenyegetéssel, csalogatással! Hiába kínáltak nekik gondtalanabb életet, nekik a krisztusi élet kellett. Hiába fenyegették őket halállal, arra is örömmel vállalkoztak, hogy mielőbb közel kerüljenek Mesterükhöz. A karrier és degradálás esélyeire egyaránt hajthatatlanok maradtak. Sem fejedelmek előtt hasra nem estek, sem erők megvillantására vissza nem vontak semmit. A jelent élvezték, a jövőtől nem rettegetek. Sem magasság nem vonzotta, sem mélység nem taszította őket. Mit lehet kezdeni ilyen emberekkel? Teljesen megbízhatatlanok állami szemmel. Nem követik vakon a legfőbb hivatalos szempontot. Hasznavehetetlenek Károsak. Az emberi nem ellenségei. Meg kell tőlük tisztítani a népet. Érje őket nyomorúság, sanyargatás, üldözés, éheztetés, vetkőztetés, fenyegetés, kivégzés! De hát kinek van ezekre szüksége? Szüksége van a kortársaknak! A testvéreknek, nekünk, késő utódoknak. Hogy megerősödjünk hitünkben állhatatosságuk szemlélése által. Jogos az igényük, az igényünk, hogy ha majd nem tudunk hitehagyás, gerinctörés nélkül kicsúszni a szorítóból, előttünk lebegjen a hős, a Mesterhez hű mártírok példája. De valódi szükségük van rá a hóhéroknak is, hogy lássanak komoly embereket, akiknek értékeik vannak, s annak őrzéséért tűrni is tudnak! Hisznek a föltámadásban, és ezért nem is a leglényegesebbet áldozzák, amikor meghalnak. Győzik, mert szoros a kontaktusuk Mesterükkel, Aki szintén akasztófán végezte, de állítólag újra él, és velük van. Abban különbözik a hamis prófétáktól, hogy nem hízeleg, nem félti a bórét. Elöl megy, s juhait csak követik Őt! Mert a kikerülhető veszedelmet ki kell kerülni, a kikerülhetetlent le kell győzni, a legyőzhetetlent viszont tűrni kell türelemmel. Ez a kereszt, és csak ez. De jó iskolája minden egyéb nehézség, amit nem hitünkért kell elviselni, csupán. a lét korlátozottsága miatt. Ilyenek a betegség, a kudarc, a baleset, a gazdasági, társadalmi, családi,

munkahelyi, egyéni és közösségi problémák tömkelege. Mindez jó iskola, de végbizonyítványt csak a „nagy gyakorlaton” állítanak: ki; ám megbukni meg lehet minden piciny türelmetlenséggel, amit a kényelmetlenségek kiváltanak. A kényelemszeretet arcunkba köp újra meg újra. Zsarnokság idején az a csapda, hogy megszokjuk és bevesszük a maszlagot; s a fenyegetések nyomására félelemből eltörlik a gerincünk. A peresztrojka idején az a csapda, hogy úgy érezzük, azt a pici kényelmetlenséget vállalni, ami még érhet, már igazán nem elvhűség, hanem csupán szörszálhasogatás. Nem hősiesség többé, ha összejövünk, senkit sem rabolok meg már drasztikusan, ha fáradtságom miatt mára nem készülök fel. Pedig győznöm kell. Le kell győzni: kényelmes önmagam, győznöm kell türelemmel mások másságát, hibáit is.

Önvizsgáló kérdések:

- Mihez kell nekem erő?
- Mire használom?
- Érzem-e Isten irántam való szeretetét?
- Tanúsítom-e másoknak?
- Ér-e üldözés? Miért?
- Mit nevezek én üldözésemnek, keresztemnek?
- Hogy állok az „előtanulmányokkal”?
- Mennyi haszna van példámból az azonos elvűeknek és a más elvűeknek?
- Szeretem-e a testvéreimet, az ellenfeleinket?
- Mennyire merek népszerűtlenné válni?
- Mennyire ismerem korlátaimat?
- Mennyire próbálok túllépni korlátaimon?
- Mennyire vagyok kitartó?
- Kerülöm-e a veszélyt, ahol lehet és érdemes?
- Nem hősködöm-e?
- Bátran vállalom-e tetteimért a következményeket?
- Időben kompromittálom-e magam a Mesterrel?
- Mennyire álcázom pogány szokásokkal a gyanút, hogy Krisztusé vagyok?
- Hogyan készülök az életre, hogyan a halálra? Mivel? Miért?
- Győzni akarok-e Jézussal?
- Győzni akarom-e Vele?

6. Elköteleződés és megtisztulás.

1. Sztobaios: Sztoikus etikai antológia, 225-226. old. - 2. Ter. 17,1-22. - 3. Mt 8,1-4.

Témánk:

Elköteleződöm és tisztulok, – mert szeretek.

1. Sztobaios: Egyedül a bölcslet lehet buzdítani erényre, ...ha ugyanis valamely esztelen ember az erénnyel oly mértékben foglalkoznék, amennyire az erény erre érdemes, úgy eltávoztatná magától a hitványságot! (226. old.)
2. Jahve: Tartsd meg szövetségemet. Szövetséget kötök fiaddal örök szövetségül magzatai számára. (Ter 17,19)
3. Jézus: „Akarom, tisztulj meg!”

Szeretek, ha komolyan kész vagyok személyesen megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset bárki valódi szükségletének kielégítésére, akárki jogos igényeinek figyelembevételével. Kész vagyok

megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset! De mi a lehetséges? Volt már szó korlátainkról: öröklés, adottság, ösztönösség, alaptermészet, vérmérséklet, éghajlat, faji, nemzeti jegyek, időjárási, földrajzi, társadalmi és történelmi, kulturális, politikai, vallási meghatározottságok között élek! Ez lehetséges számomra! Ennyit lehet tőlem elvárni! Mást, többet? Változást, fejlődést, megújulást, tisztulást? Milyen alapon? Milyen jogcímen? Milyen eséllyel? Van rá egyáltalán lehetőség? Van nekem erre elég erőm? Elég vagyok én ahhoz? Kitűzhetek magam elé szebb, esetleg szent célokat? Vannak kezemügyében megfelelő, célravezető eszközök? Van nekem erre időm? És ha a Mester akarata az, hogy egyszer megtérjünk és utána állandóan tovább tisztuljunk? A fába szorult toportyán féreg nem filozofál rajta, hogy lehetséges-e a kiszabadulás, hanem torkaszakadtából üvölt! Amíg nem érezzük az állóvíz, a pocsolya tarthatatlanságát, azt, hogy langyosságunk miatt az Úr kiköpött minket (Jel 3,16), addig nem is fogunk kapálózni azért, hogy változtassunk magunkon. Ezért is alkalmas kevésbé a jó sors a megtérésre, mint a rossz! Ezért hasznosak a betegségek, a sorscsapások, az üldözések, a zsarnokság. Nem önmagukban hasznosak, s amennyiben elháríthatók, elhárítandók is, - de használhatók! - Aki bajban van, az futni kezd, ha addig sántított is! - A kényszer nagy úr! Azért érdemes magunkat kompromittálni, elkötelezni, hogy valamilyen belső kényszerünk legyen rá: most már, ha másból nem, hiúságból nem fordulhatunk vissza! - Hiszen megígértem. Záróimámban tizenöt, értem felelősséget érző testvér előtt, elmondtam az Úrnak! Hogyan szeghetném meg ígéreteimet! Óh, sokféle okom lehet rá! P1: az, hogy nem volt reális, rosszul terveztem, vagy a kivitelezés esélyei szűntek meg, vagy új szükség- és igény-szituáció állt elő: ennél jelentősen fontosabb. De akkor ez lett elköteleződéseim tárgya. Módosult a célkitűzés. Módosultak az eszközök is. Van azonban még egy ürügyem: a felejtés! Eldugom, elvesztem a záróimám! Mással törődöm. Nem érek rá elővenni, feleleveníteni, még módosítani sem. Arra, hogy elmélkedjem, elvonuljak és tovább alakuljak: tovább pontosítsam célomat, arra végképp nem futja! Kár, ostobaság, hitványság! - A bölcs jól megnézi a célt, és a közepébe talál! Hogyan? Ha sose próbálta, akkor is? Nem! Akkor aligha, akkor csak véletlenül, ha épp olyan helyzetbe kerül, mely megfelel adottságainak! Az élet azonban statisztikusan vegyesen teremt számunkra alkatunkhoz illő s azzal ellenkező helyzeteket. Ha csak azoknak felelünk meg, amelyek egyeznek a természetünkkel, akkor is csak félig leszünk jó emberek, valójában azonban félig sem! Egyáltalán nem! Az a talentumcsomó, amit kaptunk, s amit visszaadni nem kunszt, az nem érték. Meg kell szerezni mindnek a párját is! Készséget kell kialakítani arra, hogy könnyedén tudjak tenni mindent, ami magától ment mindig is, és mindent, amit módszeres szoktatással, aszkézissal szereztem csak meg, - de szeretetből. - A piszok az az anyag, amely nincs a helyén! Nem piszok a tejben a kávé, de az a levesben! Nem piszok a vakolat a falon, de az a padlón! Nem baj, ha DR. X nem tud a másik fenekébe böki a béketanácsban, de baj a rendelőjében! A készségek fele adott. A másik felét nekünk kell kialakítanunk! Hogyan? Ha az Úr akarja, megtisztíthat engem: ez a leprás reménye. És mi az enyém? Érzem tisztátalanságaimat! A lelkigyakorlat zápornyi kérdése hallatán igencsak érezhetem! De mit tegyek? Mutassam meg magam a papnak? Gyónásaim után hamarosan tapasztalom, hogy a szentségi kegyelem nem hatékony. Visszaesem a hibámba! Mikor lesz a kutyaából szalonna? A farkasból bárány? Mikor lehet együtt a párduc a gödölyével? Mikor változik meg az áspiskígyó természete? Szülhet-e a kilencven éves öregasszony? Ábrahám története szerint igen. A leprás története szerint igen. Izaiás szerint igen! Hogyan? Jó cél kell, és jó eszköz! Pontos célkitűzés! Módszeres eszközbevetés! És a tisztátalan szellem kimegy, helyet ad a Szent Szellemnek! Be kell hívni! Szólítani kell! Imádkozni kell, és böjtölni kell! Önlegyőzést, önmegtagadást kell gyakorolni! Szerves és szervetlen aszkézist! Nem egyszer és nem kétszer, és nem néha, hanem sűrűn. – Ha valaha a Bokor dugába dől, s nevetség tárgyává lesz a mögötte maradó romhalmaz, az nem azért lesz, mert nem voltak jók a terveink, hanem azért, mert nem volt komoly az aszkézisünk! Pedig gyakorlat teszi a mestert. Edzés nélkül nincs sporteredmény. Aki csak a versenyen akar futni, az igen lemarad. Gyakorlás nélkül nem lehet szépen elénekelni egy egyszerű zsoltártónust. Aki csak a koncerten akar muzsikálni, azt ki fogják fűtyülni. Dobbantással csak az tud teljesíteni, aki már sokat gyakorolt, mint a példázatbeli kakasfestő: „A paraszt elment a festőhöz, fessen neki egy gyönyörű kakast. Jó, mondta a festő, jöjjön érte egy év

múlva! Eljött a paraszt egy év múlva: a festő vásznat vett elő, és negyed óra alatt olyan kakast festett, majd elkukorékolta magát. Aztán száz aranyat kért érte. A paraszt sokallta. A festő erre a sarokban plafonig érő tanulmányok tornyára mutatott. Ennyi kakast festettem egy év alatt!”

Szükség van arra, hogy a szép dolgokra rászokjunk, hogy a csúnya dolgokról leszokjunk, hogy a szebb dolgokra átszokjunk, s arra is, hogy a kellemetlen dolgokhoz hozzászokjunk. Ha Jézus nem szoktatja magát a bűdöshöz, az undorítóhoz, akkor nem nyúl hozzá a leprához, és az nem érzi meg azt a kiközösítéssel ellentétes örömet, amit ez a mozdulat nyújtott. Ha Jézus nem szokik rá az udvariasságra, úgy odalöki a gyógyítást, mint az udvariatlan közértes a pultra a kenyeret, és nem válaszol a feltételezésre: „Ha akarod, megtisztíthatasz!”, hanem csak megtisztítja. De Jézus nem közértes, hanem „maszek”, Akit érdekel a kuncsaft lelke is: azért így csomagolja az árut: udvariasan, de körülményeskedés nélkül: „Akarom, tisztulj meg!”

Önvizsgáló kérdések:

- Mennyire köteleztem el magam forrón a Szövetségkötő Istennel?
- Mennyire vagyok kész állandóan tovább tisztázni célkitűzéseimet?
- Mennyire vagyok kész aprópénzre váltani nagy elhatározásaimat: pl. mennyire tudom kordában tartani nevetőizmaimat, undorodásaimat?
- Mennyire gyakorlom szabadságom birtokbavételéhez az aszkézist?
- Mikről akarok leszokni?
- Mikre akarok rászokni? Vagy visszaszokni?
- Mikre akarok átszokni?
- Mikhez akarok hozzászokni?

7. Felelősség és alárendelődés

Szűz Mária szombati miséjének olvasmányai: Ter 3,9-15-20. - Róm 8,28-30. - Lk 2,41-52.

Témánk:

Felelősséget vállalok és alárendelődést vállalok, – mert szeretek.

Négy emlékeztető mondat:

1. Ádám: „Az asszony, akit Te adtál mellém, az adott nekem a fáról (Ter 3,12).
2. Pál: Fia képeinek hasonlóságához rendelt eleve hozzá minket Isten, ha szeretjük őt...(Róm 8,28-29).
3. Zsoltáros: Íme eljövök Uram, hogy teljesítsem azt, amit kívánsz...(Zsid 10,7.=Zs 40,8-9).
4. A 12 éves Jézus: „Atyám dolgaiban kell lennem”... és visszatért velük Názáretbe, ...és engedelmes volt nekik (Lk 2,51). Szó szerint: „magát nekik alárendelő volt”.

Ha szeretek: komolyan kész vagyok személyesen megtenni, ill. elviselni bármi lehetségeset, bárki valódi szükségleteinek kielégítése érdekében, akárki jogos igényeinek figyelembevételével. A személyesség felelősségvállalást jelent. A valódi szükséglet és a jogos igény velem szemben nemegyszer az, hogy alárendelődjem. Nem régebben, csupán Ádám óta divatos szokás a felelősség elhárítása! „Éva adott!” – vádaskodik Ádám. „A kígyó mondta!” – mentegetőzik Éva. Az állam volt a hibás, hogy nem maradtam szent! Megfélemlített. Az egyház kötött gúzsba, a pápa, a püspökök nem engedik, hogy szeressek. A családom zsarolt. A főnököm zsigerelt. Előbb a Bokor elvárásai bosszantottak fel úgy, hogy nem tudtam lépni, később a Bokor tehetetlenkedése. Egyébként én előre megmondtam, hogy ha a többiek nem javulnak meg, baj lesz a Bokorral is! Elveszíti a kihívásokra az adekvát válaszolás potenciálját; szétesik. Tudtam előre – majdnem úgy, ahogy Istenről írja szent Pál: Előre ismert minket, tudta, kik jutnak majd arra az elhatározásra (protheszisz), hogy szeretni fogjuk Őt: ami/Aki pedig a leglőbb jó! (Róm 8,28-30). Ezért mindenben a kezünkre dolgozik

(szünergei). Nem kell feltalálnunk a spanyolviaszt: a mintaetikai etalonnak, Fiának képéhez rendelt hozzá minket előre, hogy az Elsőszülötthöz hasonló testvérekké válhassunk tömegesen. Ezen rendelés lebontásaként adott nekünk talán nem is csupán egyféle meghívást, s tett minket saját magának tetsző igazzá, egyszersmind fényesen igazolt is minket (megdicsőített). – Világos, szép, logikus, (katolikus) misztifikálástól mentes szentpáli gondolatsor... Szívmelengető is! Egyetlen feltétele van: szeretnünk kell Istent, s áll az egész láncolat. Istent persze könnyű szeretni. Akármilyen távolságra képzelhetjük őt. Leszokott már arról, hogy a kerti fák közt sétálgatva keressen minket. Tudjuk jól, hogy bujkálunk Előle, és ő tapintatos. Csak néha-néha borzolja még fel lelkiismeretünket... s véli úgy, hogy valakinek azért meg kell inni a dolgok levét, föl kell nyalni a föld porát. Valakinek rá kell tiporni a fejére, mégha ezért a sarkára tipor is Neki. És az Ő Achilles-sarka, az ő gyöngéje, érzékeny pontja: a szegények, a nyomorultak, a „miserabiles”. Ennek és a többi rendszernek a leprásai, süketjei, vakjai, mozgássérültjei, rabjai és üldözöttjei, imbecillisei és infantilisai, kábítottjai és kábultjai, magányosai és nagycsaládosai, kenyérre éhezői és igazságra szomjazói. - Valakinek ezekért is el kell vállalnia a felelősséget! Követelni lehet! Strukturálódni, szervezkedni lehet. De a szervezetekben, az intézményekben emberekre, személyekre: szívekre, fejekre, kezekre van szükség: Nagy és sokféle a szükség itthon, a szomszédban, keleten és délen. Nagy és sokféle igény jelentkezik. Ha van Isten, miért nem segít? Van Isten, s mi vagyunk a keze, a szíve. Ha pedig azt mondjuk: „Menjetek békével! Fűtsetek be! Lakjatok jól!”, de nem adjuk oda nekik, amire szükségük van (Jak 2,16) akár saját zsebből, akár kiókumlálva, milyen zsebek, borítékok és források nyithatók meg számukra még időben, akkor meggyőződésünk lehet ragyogó, megfogalmazásunk tündöklő, mi mégis megbuktunk, mert nem tudtuk alárendelni az elméletet a valóságnak, szabadságunkat a felismert szükségszerűségnek, személyünket a ránk szoruló Krisztusnak. Pedig ő alá tudta rendelni magát istenfiúi öntudattal is. Igaz, olyan szülőknek, akik Gyermeükben a legnagyobb felelősségtudatot feltételező bokorszülőket is megszegyenítették! Első fővárosi zárándoklatukon egy napig nem keresték a 12 éves Jézust az útítársaság tagjai között. Ilyen szülők, és ilyen Gyermekek közt, ilyen bizalom és önállóság mellett sem lehetett azonban meg az élet bánat, aggodás, félreértés, értetlenség, felelősségrevonás nélkül, és anélkül, hogy ezt kikérje magának valaki. Hát akkor egy kevésbé szent családban, közösségben? A szülők felelősségtudattól indítatva tesznek szemrehányást. A Gyermekek felelősséggel hárítja el ezt magától: nem gondoltatok, hogy jó helyen vagyok? Hogy azt fürkésztem, ami Atyámról informál? Mit gondoltatok rólam? Hogy gondolhattatok mást? Ha nem gondoltatok mást, mit aggódtatok? Hát feltételeztétek, hogy nem szólok, ha tudok? Hogy tudnék, de nem akarok? Ha meg nem tudtam anélkül, hogy véget ne érjen a „hittanórám”, amiben ezek a professzor urak részesítettek, akkor mit kéritek számon! Csak azt lehet, ami lehetséges! Ami arányban van azzal, amit igényeltek. Nincs-e arányban egy háromnapos aggodás (kellő alap nélkül) egy háromnapos hittanórával, melynek során én Atyáméiban mélyedhettem el? Bizony arányban van! Bizony erre kellett használnom döntési szabadságomat. Jogtalan igény lenne, ha azt kértétek volna, hagyjam itt, csakhogy ti ne aggódjatok, egyébként fölöslegesen! Vállaltam, hogy esetleg aggódtok majd értem. Vállaltam, hogy jogtalan szemrehányással illettek majd. Vállaltam hát, hogy én meg kinyilvánítom: szerintem jogtalan volt; most pedig menjünk haza! Mindenben engedelmes fiatok leszek, ahogy eddig is, sőt most is, hiszen töletek tanultam, hogy Atyám dolgai az elsők, a legfontosabbak! Atyám pedig mindent jól tesz: az őt szeretőknek mindent a javára tesz! Igen! Az Atya mindent azok javára tesz, akik szeretik. A bosszúságot, aggodalmat, bajt, sőt a bűnt is: A másokét, s a magunkét is... Tanulságul: felelőtlenkedésünk és másokat lenézésünk korrigálása céljából, hogy szabadságunkat ezután jobbra használjuk. Hiszen Isten csak azért akarja, hogy az ember szabadon akarhassa, amit ő nem akar, mert csak így akarhatja komolyan, hogy az ember szabadon azt akarja, amit ő akar. Akarta-e az Atya, tetszett-e neki a 12 éves Jézus beszédmódja? Bizony, de nem felülmúlhatatlanul. Nőtt a Gyermekek, és erősödött: bölcsességben, okosságban, amit a professzorok már eddig is megbámultak; kedvességben, amit szülei most sem tudtak cáfolni, sem belső, sem külső fórumon: a szíve mélyén otthon levő Isten és az őt objektíven nézni tudó emberek előtt. Istennek rendelte alá magát most is, amikor szabadon úgy döntött, hogy a

szülők utáni futás helyett hittant tanul. Istennek rendelte alá magát utána is, amikor nem feszítette tovább a húrt, hanem elindult velük vissza! Istennek rendelte alá magát akkor is, amikor engedelmes zsidógyerekként élt Szűz Mária és Szent József családjában. És alárendelte bizony magát a szülőknek is. Annak ellenére, hogy nem értették meg őt. Olyasmi miatt dorgálták, ami helyes volt! S a magyarázatát sem fogták fel, habár kétségtelenül eltekintettek megbüntetésétől. Kedvessége és bölcsessége ezzel is nőtt Atyja szemében, szülei szemében, s a kívülállók szemében is. A felelősségvállalás nem engedi ugyan az árral együtt úszást, de a szembeszegülést se mindig. Nem kell mindig mindent megkérdőjelezni! Mert az az állandóságtól üt el, de nem szabad mindig mindent elfogadni sem, mert az meg a megújulásnak a gátja. Mikor vállaljuk az úttörők felelősségét, s mikor az alárendelődők masszivitását? Nos erre nincs recept! Csak a lelkiismeret! Kétségtelen, hogy időnként a kettő ütközik, és nem úszhatjuk meg felelős döntések nélkül, de bölcs alárendelődések nélkül sem. A szükséges fontos dolgokban egységre kell törekedni, a mellékesekben meg kell őrizni a sokféleséget és mindenben a szeretetet! - mondja Szent Ágoston:

Önvizsgáló kérdések:

- Kire, mire hárítom a felelősséget?
- Kiért, miért érzek felelősséget?
- Mi az, amit előre látok, s előre is segítek?
- Mennyire felelősségteljesek meghívásaim?
- Mennyire dicsőítheti meg Isten felelős döntéseimet; nagylelkű alárendelődéseimet?
- Kiknek rendelem alá magam? Miért? Milyen gyakran?
- Mennyire gyakorlom a felelősséget testvéreimért a „Megkötöm magamat” harmadik versszaka értelmében: „Szembesíts magammal, légy felelős értem”?
- Mennyire vagyok nagylelkűen elnéző a kellő lélektani pillanatban?
- Mit tudok tenni az Isten „gyengéiért”?
- Mennyire telnek meg általam személyességgel az intézmények?
- Milyen felelősségtudatot feltételezek embertestvérekről, a fiatalokról, a gyerekekről?
- Milyet a vezetőkről, a nagyokról?
- Mennyire van arányban egymással az a bosszúság, amit otthon okozok, azzal az értékkel, amit közben mások körében produkálok?
- Mennyire támasztok jogtalan igényeket az enyémmel, a mieinkkel, az idegenekkel, a nagyságokkal szemben?
- Mennyire merem érvényesíteni jogos, Atyámnak tetsző igényeimet?
- Mennyire múlom felül bölcs felelősségtudatban, Isten előtti kedvességben tegnapi önmagam?
- Mennyire ügyelek az állandóság őrzésére? S mennyire megújulásom, növekedésem lehetőségeire?

8. Hatékonyság és tapintat.

1. Ifj. Plinius 96. levele. - 2. Ter 18,1-15. - 3. Mt 8,5-17.

1. Plinius: Nemcsak a városokban, hanem a falvakban és a tanyákon is elharapódzott annak a (keresztény) babonának a ragálya, de véleményem szerint meg lehet állítani.

2. Ábrahám: Pihenjete meg, én pedig elétek teszek egy darab kenyeret. Van-e lehetetlen az Úr számára?

3. Jézus: Megyek! Százados: Nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj!

Téma:

Hatékony akarok lenni és tapintatos akarok lenni, – mert szeretek.

Szeretek, ha komolyan kész vagyok személyesen megtenni, illetve elviselni bármi lehetségeset bárki valódi szükségletének kielégítésére, akárki jogos igényeinek figyelembevételével.

Szeretek, ha készségemet bármikor hatékonyra tudom tenni, bármi lehetséges, szükséges és sürgős dolog megtételére!

Ugyanakkor szükséges, hogy ezen készségem bizonyos esetekben maradjon merő készség, és ne aktivizáljam magam, illetve: elviselésre, csöndben maradásra, tapintatra, a kezdeményezés átengedésére mozgósítsam magam, ha alkatom az ellenkezőt javallaná.

Ábrahám aktivizálta magát az idegenek megvendéglésében, majd tapintatosan melléjük állt a fa alá, és csak figyelt, válaszolgatott, nem nyüzsgött. Ezért lehetett vele megbeszélni a várható nagy családi eseményt, a jövőt. Sára viszont nem tudta magába fojtani kíváncsiságát: kipukkadó nevetését azon, hogy adoptálás nélkül 90 éves létére gyermeke lehessen. Ki is vívja magának a rápirítást! De az Úr nem aktivizálja magát megbüntetésére. Ezzel a témával indítottunk szerda este, de más oldalról. Akkor a töltekezés javára visszafogott magunk bevetése volt a hatékonyság párja (amire ma délután lesz is mód), most pedig a mások jóságának érvényesülni engedése.

Önvizsgáló kérdések:

- Mennyire vagyok igénybevehető?
- Mennyire akarok kasszírozni?
- Mennyire érdekelnek az enyéme családtagjai?
- Mennyire tudnak csodálattal eltölteni a kívülállók értékei?
- Mennyire vagyok vendégszerető? A sántákat, bénákat, vakokat hívom-e vendégségbe?
- Mennyire engedem érvényesülni mások jóságát, akár magammal szemben is?
- Mennyire fakad nálam az merő bénaságból, ami tapintatnak látszik?
- Mit teszek a magam és az enyéim bénasága ellen?
- Mennyire fogom vissza a magam és az enyéim felesleges, kártékony nyüzsgéseit? A mások, vagy egymás dolgába avatkozásait?
- Mennyire vagyok hatékony?
- Mennyire vagyok tapintatos?

9. Örülni és örömet szerezni.

Ha nem vasárnap lenne, a Vizitációt és a vizitációs nővéreket ünnepelnénk.

1. Szofóniás 3,14-18: Örül majd neked az Úr.

2. Róm 12,9-16b: Örüljete az örülőkkel, sírjatek a sírókkal (15).

3. Lk 1,39-56: Szívem ujjong az örömtől (47).

Téma:

Istenemben örülni akarok és örömet akarok okozni, – mert szeretek.

Eleget birizgáltam a lelketeket, egyetek és pihenjete meg egy kicsit. Imádkozom: Eleget sírtunk a sírókkal, Uram! Keseregtem az önvizsgálati kérdéseimre adott pozitív válaszok ritkaságán. Most örülni akarok, és örömmel is örömet okozni testvéreimnek. Ezért itt el se ismétlem a szeretet-definíciomat, hadd örüljenek, hogy egyszer megússzák! Örülök Szofóniás prófétával, aki a néptelen, elárvelt fővárosban miután kihirdette az ítéletet, az első olvasmány himnikus jóvendölését zengte el arról, hogy népének fővárosa hogyan ujjonghat, mivel majd újra közötte él az Úr, és örül neki. Köszönöm Uram, hogy van vigasz! Fel lehet lélegezni. Nincs több kérdés. Örölsz nekünk. Te! Minekünk! Örölsz, mert vagyunk, s annak, hogy ilyenek vagyunk! Komolyan készek vagyunk megtenni egymásért és másokért minden lehetőt, minden valóban szükségeset, mindent, amire jogos igény merül fel. S fél szemmel arra nézünk folyton: vajon kinek gázolunk a szabadságába, kinek beszélünk lyukat a hasába, kinek tiporjuk meg jogos igényeit! Csak jogosakra ügyelhetünk, mert jogtalanokra nem lehetünk tekintettel! Különbö leállna az élet, ha volna vétőjog. Örölsz nekünk,

mert tettetés nélkül szerettünk. Néha őszintébben is a szokottnál, de akkor elnézést kértünk. Gyöngédek voltunk egymáshoz, lankadatlanul fecsegtünk, ettünk, ittunk, ünnepeltünk, ping-pongoztunk, sírtunk és neveltünk, aludtunk és virrasztottunk. Tüzesedett a szövegeken és imákon begorombulásukra és lekerekítésekre a lelkünk. A kompletóriumot és az esti összefoglalást fél 11-kor sem hagytuk el. Volt, aki a szélvédőket mosta le titokban, vagy a szentáldozásról mondott le, hogy meleg szendvicsünk legyen, volt, aki mosogatást ajánlott fel. Volt, aki figyelmeztetett a szilenciumra, és volt, aki ezért nem sértődött meg. Van, akinek vendégszeretetét, pálinkáját, borát és történeteit élveztük, s üldözőinket se mindegyikünk átkozta el. Nagyokat vitatkoztunk és jó egyetértésben éltünk. A fennhéjázást alig-alig gyakoroltuk, gyakran alkalmazkodtunk az elkésőkhöz. - Örülünk Neked, Urunk és Nevelőapád anyósának, Szent Annának, aki megszülte Édesanyádat, Szűz Máriát. Örülünk az elmúlt négy napnak, ennek a gyönyörű vasárnapnak, a napsugárnak és a gesztenyefáknak, a málnának és a liliomnak. Örülünk ennek a falunak, amelybe eljöttünk, mint Édesanyád Ain-Karimba, ha nem is azért, hogy itt segítsünk, de azért, hogy elvonulásunk tölteteivel mindenütt segítsünk, amikor hazatérünk. Boldognak érzem Uram, testvéreimet, mert elhitték, amit mondtál nekik a csendben, a lelkiismeretükben, az imáikban, az olvasmányokban, s az egyéb nem kevés, és nem kevésbé hiteles szóban. Szívem ujjong az örömtől! Magasztallak, Uram! Jó volt itt lenni, és látni, hallgatni egymást, egymásban Téged. Hálás vagyok, hogy tekintetre méltattak meghívásukkal. Nagyot műveltél velem megint, amikor utolsó percre mindig készen lettem az elmélkedéssel. S nem kellett magnóra mondanom semmit, hogy a KA-nak meglegyen; s egyéb ágak, nemzedékek is örülhessenek neki, ha tudnak, vagy rámpírítsanak miatta, s kijavítsanak, mert az is öröm. Már most is másképp néz ki a szöveg, mint ahogy elhangzott, mert az imák közben átírtam, feljavítottam utólag. Ezért is hála Neked a többiekért. - Köszönöm az Elpidia bázisközösség bátor tagjait. Köszönöm, hogy kibírnak minket, és kibírjuk őket. A kevélykedőket már rég szétszórta volna. Ha hatalmaskodnánk egymáson, már rég kiűztük volna egymást a világból. Látjuk a hatalmasok székeinek mai ingását. Hála azért, hogy néhány éhező felé lehetünk a kezed és a szíved, s luxusaktualitásokra nem sok forintunkat látják a gazdagok. Örülök, hogy a forintok folyásával gyarapszanak népedben az értelmes és Neked tetsző gondolatok. Édesanyád országában dajkálnak már, s valószínűleg is egy-két említésre és irgalmadhoz méltó ötletet, ha változó és rohanó világunkban nem is számíthatnak örök távlatra. Köszönöm, hogy Édesanyád nem négy napot töltött rokonánál, Erzsébetnél, hanem hét-nyolcszor négyet is, de azután ő is visszatért házába, ahogy ma mi is visszatérünk otthonunkba. Mert, ha készületlenségemben néha fárasztó volt is e négy nap, azért gyönyörű volt. De pont elég volt. A záróimák, a szentmise és az ebéd szépen koronázza Táborhegyi élményemet. Újra láttam tündökölni arcodat az igében és a testvéreim arcán, szavában, mozdulataiban, a süteményes tálat hozó kisfiú mosolyában, a tizenheten nevedben asztalhoz telepedők közösségében. Jó volt látni, de nem építhetünk sátrat ide az ebédlőbe. Fel kell göngyölnünk hálósájkjainkat, pokrócainkat, és haza kell mennünk! Gazdagabban és emlékezve. Kissé késleltetve élményeink elfecserésését, hogy mire megfogalmazódnak, már ne az itteni emlék legyen a foglalatuk,

ne a gyógyulni akarok, gyógyítani akarok,
ne a veretes hitű leszek, ökumenikus leszek,
ne az örökké fejlődni akarok, még ma újjá születni akarok,

pillanatra sem akarva felejteni az evangélium közepét, miközben mindabba bele akarok folyni személyesen, vagy barátaim révén, amiben az evangéliummal nem ellenkező jó dolgok terén erőfeszítéseket tesznek az emberért,

ne az elvonulás és magambavetés,
rangsorolás és esélyegyenlőség-adás,
minőség- és mennyiség produkálás,
a győzni akarok, győzni akarom programja,
az elköteleződés és tisztulás,
felelősségvállalás és alárendelődés,

hatékonyság és tapintat
örvendés és örvendeztetés skatulyáiba tördelődjenek,
hanem újjászületett életünk, feltámadt szeretetünk, simogató, vagy prófétai hangunk, az éppen szükséges, éppen jogos igényeket tekintetbe vevő személyes készségünk tetteibe és tűréseibe szervesedjenek. Úgy legyen! Ámen.

„LÁB”JEGYZET HAMVAS BÉLA: ARLEQUIN

1.

Amíg Rómeó a csinos Rózába szerelmes, egy kicsit érzékeny, de pontosan úgy viselkedik és úgy beszél, mint a többi. Abban a percben, amikor Júliát megismeri, elkezd félrebeszélni. Szokatlan szavakat mond és azokat furcsa értelemben használja. Néha bizarr, többször groteszk, még többször teljesen értelmetlen. Minél bolondabbul szeret, annál bolondabbul viselkedik és beszél. Nyelve, mintha hirtelen a többenél egy oktávval magasabbra ugrott volna.

Amíg Hamlet apjának szellemével nem találkozik, egy kicsit búskomor, de pontosan úgy viselkedik és úgy beszél, mint a többi. Abban a percben, amikor apját meglátja, elkezd félrebeszélni. És micsoda meglepetés! Ugyanabban a percben, kiderül, hogy nem ő, hanem a többi beszél félre, s ő az, aki helyesen beszél. A többi a maga nyelvét gyanútlanul tovább használja, Rómeó és Hamlet badarságait rosszállóan hallgatja. De bennünket, akik a drámát pártatlan helyről látjuk, ez már nem tud megtéveszteni. Egészen jól tudjuk, hogy Rómeó és Hamlet beszél helyesen és a többi beszél félre és mellé. Tudjuk, hogy azért használnak szokatlan szavakat furcsa értelemben, azért gyártanak szójátékot, mert, mint Shakespeare mondja, a világ kizökkent és nyelvük mintha egy oktávval magasabbra ugrott volna.

Mialatt a többi a félre- és mellébeszélést gyanútlanul tovább folytatja, Rómeó és Hamlet elkezd pontosan a helyzethez mért szavakat használni. Micsoda helyzethez? Ostoba kérdés. Hát ahhoz a helyzethez, ami van. A többiek az egészből egy hangot sem értenek. Micsoda dologból? Ostoba kérdés. Hát abból a dologból, ami történik. A többiek azt hiszik, hogy itt a létezésnek veszedelmes, sőt kártékony, sőt tilos felfokozásáról van szó. De bennünket, akik a drámát pártatlan helyről látjuk, ez már nem tud megtéveszteni. Egészen jól látjuk, hogy semmiféle felfokozás nem történt. A többiek Rómeóhoz és Hamlethez képest a nemlétezésben vannak. És abban a percben, amikor Rómeó Júliát megismeri, vagy, amikor Hamlet apja szellemével találkozik, vagyis amikor a világ kizökken, a nemlétezőkből hirtelen létezők lesznek. S amikor létezők lesznek, elkezdenek beszélni és pontosan a helyzethez mért szavakat használni úgy, mint akik a dolgot pontosan értik. Semmiféle veszedelmes, sőt kártékony, sőt tilos felfokozás nem történt. Nincs szó félrebeszéléstről. Nincs szó arról, hogy minél bolondabbak lesznek, annál bolondabbakat beszélnek. Ezt csak a többi hiszi. Mi, akik a drámát pártatlan helyről nézzük, tudjuk, hogy a többiek egyszerűen nem számítanak, a drámában egyedül Rómeó és Hamlet a létező.

2.

Arra a megkülönböztetésre, amit már egészen régen meg kellett volna tenni, soha kedvezőbb alkalom nem volt. Van művészet, amely geometrikus és értelmes, csaknem pythagoreus és klasszikus, de mindenképpen valamely rend ihletéből él, és ehhez képest az arányt és a bizonyosságot és a tudást sugározza. Ezt a művészetet orfikusnak lehet hívni, nem azért, mert Orpheus találta ki, hanem, mert Európában legmagasabb foka az orpheusi görög klasszika. Orfikus végül az egyiptomi művészet is,

a tibeti, sok tekintetben a kínai, a tolték, a gótika, a reneszánsz. Az orfikus művészet megfőkező művészet. Nagy példája a keleti yantra. Az erőket, amelyekhez nyúl, rendezi. Ezért minden orfika nagy célja a harmónia. S ezért értelmes, geometrikus és arányos és ezért él a rend ihletéből és ezért legmagasabb foka a görög klasszika.

Minden művészetben a rendező és a fegyelmező és a megfőkező mozzanat mellett ott van és megvan az idéző mozzanat. Ez a mágikus művészet, amely időnként kitör s amely az orfikát Európában csaknem teljesen lerohanta. A mágikus művészet nem fűkezik meg, hanem éppen idéz. Nem értelmes, hanem imaginatív. Nem a harmóniában él, hanem a mámorban. Nem a bizonyosságot keresi, hanem az entuziazmust. Az erőket, amelyekhez nyúl, felszabadítja.

Jellegzetes mű a Divina Commedia, az orfika egyik csúcspontja. A poklok fenekétől a legmagasabb mennyországig az összes erőket rendezi és megfűkezi. Jellegzetes mágikus mű Dosztojevszkij Ördögök-je. Ez a mű, amelyben Sztavrogin a tábornokkal nyugodtan beszélget, de egyszerre minden ok és előzmény nélkül feláll, a tábornokhoz lép és fülébe harap.

"Általában borzasztó dolog a zene, írja Tolsztoj – mi is az tulajdonképpen? Én nem tudom. Mi a zene? Mit csinál? Azt mondják, a zene hat, borzasztóan hat, de egyáltalán nem lélekemelő módon. Nem lelket felemelő módon, vagy lealacsonyító módon, hanem lelket felizgató módon hat. A zene hatása alatt úgy látszik, valamit értek, amit nem értek, hogy képes vagyok valamire, amire pedig nem vagyok képes."

Tolsztoj ezekkel a szavakkal Beethoven mágikus zenéjét jellemzi. A zene lelket felizgató módon hat. Nem lelket felemelő, vagy lealacsonyító, hanem felizgató módon. A beethoveni zene idéző zene. Mágikus zene, mint ahogy Dosztojevszkij írása mágikus írás. Ez a lelket felizgató művészet, szemben a lelket megfűkező művészettel, a mágikus művészet, szemben az orfikus művészettel, amikor képes vagyok valamire, amire pedig nem vagyok képes, amikor értek valamit, amit nem értek. Ez a mágia. Ez a mámor és az imagináció és az entuziazmus. Az orfikus művészet mindent a helyére tesz és kiegyensúlyoz és fegyelmez és a lelket felemelő módon hat, mint Pindaros ódája, vagy a Divina Commedia vagy egy Bach-fűga, vagy a Parthenon, vagy egy Raffael-kép. A mágikus művészet a mélységet felidéző és az egyensúlyt felbontó művészet, amely lelket felizgató módon hat, mint a Faust, vagy egy Beethoven-szonáta, vagy egy Van Gogh-kép, vagy egy kései Michelangelo-szobor. Az orfikus művészet emblémája a kristály, a mágikus az örvény. Orfikus a Bibliának ez a mondata: Kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet. Mágikus Tolsztojnak ez a mondata: Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz.

Amikor Rómeó Júliát megismeri és amikor Hamlet apja szellemével találkozik, egyszerre és hirtelen és egy pillanat alatt a megfűkezés állapotából az izgalom állapotába lép át. Létezésének összefűggései egy pillanat alatt megváltoznak. Nem a kristályban él, az örvényben van. Kizűkkent a világ, mondja Shakespeare. Ez az entuziazmus, és az imagináció és a mámor. Nincs rend többé. Értek valamit, amit nem értek. Csak akkor kezdődik az élet, ha nem tudom, mi lesz. Rómeó és Hamlet valami döntő dologra jön rá. A többi ember rosszul értékel és rosszul kalkulál és hibásan számol és leszűkít és lesorvaszt és letagad. Mit? Ostoba kérdés. Azt, ami van. Úgy látszik, hogy Rómeó és Hamlet megűrűlt. Erről szó sincs. Az élet csak akkor kezdődik, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz. A létezés nem hat megnyugtatóan. Egyáltalán nem fölemelően, hanem felizgató módon hat. Hirtelen azt hiszi, hogy képes valamire, amire pedig nem képes. Nincs többé bizonyosság és rend és fegyelem és harmónia és megfűkező hatalom. Ellenben igenis van önkűvűlet és szenvedély és van idézés és entuziazmus és mágia és mámor.

3.

Az emberi lét egyik főalakjáról van szó. E lűny származásának egyik fele, mondjuk egyik szűlűje, mondjuk, hogy az anyja az örvűny mámara. A lűny származásának másik fele, mondjuk másik szűlűje, mondjuk, hogy az apja, Shakespeare-nél szintűen könnyen megtalálható.

Az alapszó a vaulting ambition. Fordítható nagyravágyásnak, vagy becsvágynak, vagy hatalmi ösztönnek. Ebben az örületben szenved a történelmi drámák minden alakja, de senki sem inkább, mint III. Richárd. És Macbeth. De éppen úgy Antonius és Caesar és Coriolanus.

A hatalmi ösztönnek különös logikája van. Befehlen ist Seligkeit, ahogy Goethe mondja. Elmondhatatlan gyönyör, ha az ember parancsol. Hatalmasnak lenni. Lerészegedni attól, hogy parancsolhat. III. Richárd sokat tudna beszélni róla. Macbeth még többet. Ha valaki útjában áll, megöleti. De valaki a gyilkosságról tud, azt is meg kell ölni. Vér, vér. Még mindig van valaki, aki útjában áll és aki valamit tud és akitől félni lehet. Mind meg kell ölni. Ez a vaulting ambition. Most már oly sokan állnak útjában és oly soktól kell félni, hogy tulajdonképpen nem is tehetne mást, mint szüntelenül ölni és öletni. Ez a hatalmi ösztön. Megöli Duncant, de, mert megölte, meg kell ölnie Banquot és mert őt megölte, meg kell ölnie Macduff egész családját. Mikor lehet végre hatalmában biztos? Ez a vaulting ambition.

Az Athéni Timon Shakespeare-nek az a drámája, melyben az első felvonásban Timon hatalmi örületben él, gazdag és befolyásos és uralkodik és parancsol. De amikor vagyonát elveszti, abban a pillanatban kivétel nélkül mindenki elhagyja. Athéni Timon Shakespeare-nek az az alakja, aki látja, hogy nincs a világnak sejtje, melyet a hatalmi éhség ne itatna át. S a dráma második fele, mikor Timon egyedül van, elhagyatva és szegényen, megvetve, koldus az erdőben, nem egyéb, mint a hatalmi örület világának bírálata. "Ferde minden, nincs egyenesség csúf természetünkben, csak egyenes gazság." Barlangban él, gyökeret eszik és a vaulting ambition ellen toporzékol. Ez Macbeth és III. Richárd és Caesar bírálata. Timon a madman so long, now a fool – sokáig örült, most bolond. Timon az egyetlen lehetséges átmenet a becsvágý és aközött, ami a becsvágýon túl van. Mi az, ami a becsvágýon túl van? Sokáig örült, most bolond. Az egyetlen ember, aki a hatalom örületét legyözte. Az egyetlen ember, aki a világban élőt különös szavakkal áldja meg: the plague of company light upon you – a közösség dőge szálljon rád. "Egyetlen büszkeségem, hogy nem vagyok te." Ha elég tiszta lennél, leköpnék.

Az emberi lét egyik főalakjáról van szó. E lény származásának egyik fele az örvény mámora. A lény származásának másik fele a hatalmi örület legyözése és megfékezése, "sokáig örült, most bolond".

4.

A hatalmi ösztön azt hiszi, hogy a világ tetején a Mindenható trónusa áll és ebbe bele akar ülni. Az idióta. Miért vigyorog a bolond? Mert tudja, hogy Isten nem ül a trónuson. A trónus megvan. A hagyomány azt mondja, hogy Isten a trónust a teremtés legelső napján az Araboth-ban, a legfelsőbb mennyben megteremtette. De sohasem ült bele. Maga helyett a hetedik napon a Sabbath-ot, az ünnepet ültette. Az egész földkerekségén ezt csak a bolond tudja. A hülye becsvágý azt hiszi, hogy Isten paláttal és kormánypálcával ott ül és parancsol, abban a hiszemben, hogy Befehlen ist Seligkeit. Csak a nagyravágyás hiszi, hogy parancsolni a földön a legnagyobb gyönyör. A bolond vigyorog és nem győz rajta viccelni. Ha a bolondnak a trónust felajánlanák, fejére csörgősapkát tenne, hahotázna és a trónus támláján tótágast állna és hosszú orrot mutatna. Micsoda hallatlan multság látni a loholókat, amint nyelvük kilóg és tülekednek és egymást tapossák, az árulókat és az orgyilkosokat és akik csontjukig sárgák az irigységtől és forrnak a bosszútól, pokoli multság az egész úgynevezett történet, eszeveszett és bomlott őrvényével a trónusért, vagyis a hatalomért. A világhatalom nem Isten, hanem a bálvány. Trónus! Hatalom! Talán egyszer Isten megteszi, a maga multságára, hogy valakit a trónusba ültet. Lehet, hogy erre a szerepre az Antikrisztust jelölte ki. Pokolian komikus lesz, nevezhetünk rajta, csak kibírjuk. A bolond nevet. Mind a trónusra akar ülni, mind, mind, azt hiszi, diktátor lehet és parancsolhat. Befehlen ist Seligkeit.

A bolond a becsvágýon kívül áll. Megtanulta Timontól az átkot, hogy ezen a világon minden görbe, csak a gazság egyenes. De a bolond nem toporzékol. A bolond a hatalmi örületen kívül áll. A történeten kívül. Pótolhatatlan ember. Páratlan ember. Az öreg Lear tudja, és egy percig se tudna meglenni nélküle. Amikor nincs ott, azonnal felkiált: Hol a bolondom? Hol az én legénykém? Hej,

mintha aludna a világ! Az öreg Lear tudja, hogy nincs nagyobb biztosság, mint olyan ember közelében lenni, aki nemcsak hogy nem akar a trónusra ülni, hanem hahotázik azokon, akik a trónus felé loholnak. "Itt a bohóc, itt a kincs", mondja Goethe. Itt a nagy rejtett kincs, a bálványon való nevetés és a bálványimádók. Itt a nagy és édes nevetés azon az őrlő semmin, ami a hatalmi ösztön. Ez a bolond. "Nem ritka fickó ez, uram? He is as good as anything and yet a fool." A világ legkritikábilis fickója és az emberi élet egyik főalakja. Pont olyan, mint a többi és még hozzá bolond.

5.

Arlequin egyik szülője, az anyja, az örvény mánora. Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, hogy mi lesz. Arlequin másikat szülője, az apja, a hatalmi ösztönön való nevetés. Sokáig őrlött, most bolond.

Arlequin úgy beszél, mint Rómeó, miután Júliát megismerte, mint Hamlet, miután apja szellemével találkozott. Létezésének összefüggései megváltoztak. Szójátékokat gyárt és különös szavakat használ még különösebb értelmezésben és nyelvet öltöget és hosszú orrot mutat és sapkáját csörgeti. Pont olyan, mint a többi és még hozzá bolond. "Milyen kár, hogy a bolond egy okos szót se mondhat, mikor az okosok oly bolondok."

Elég. Most már ideje a dolog lényegére térni. Arlequin az emberi lét egyik főalakja. És a világ egyik legkritikábilis fickója. Miért? Mert Arlequin paradox? Nem. Ez így teljesen rossz. Arlequin nyelvének logikája paradox. Miért? Mert paradox? Ez viszont kevés. Tény: Arlequin megismerte, hogy a létezés logikája paradox.

Mindenekelőtt a harci szituációt feladta. A hatalomért való küzdelemben nem vesz részt. A nevetés ezzel a világgal való együtt nem működésének éppen olyan jele, mint a csörgősapka és a vicc és a tótágas. Arlequin nem ambiciózus. Neki az egészről csak annyi kell, amennyi éppen eléje hull. Arlequin nem kötelezi magát le se vagyonnak, se rangnak, sem elméletnek, sem az evésnek, sem az ivásnak, sem valamilyen mesterségnek, sem a tudásnak. Nem hódol meg senkinek. Arlequin szabad. Ezért a lét egyik főalakja és ezért ritka. A nevetés ennek a szabadságnak éppen olyan jele, mint a szójáték és a bukfenc és a hahota.

Az olyan ember, aki a harci szituációt feladta s aki a zsidvásár közepén leül és a feneketlen loholás közepette szundikál, az olyan ember paradox helyzetben van. Tibetben azt mondják, hogy a szellem olyan, mint a tevé. Ha meg akarják fékezni, egyszerre tíz irányba tör ki, de ha békében hagyják, meg se mozdul. A szellem logikája paradox, mert a létezés logikája paradox.

Senki se mer egyedül élni. A legtöbb ezért nekiáll, érthetővé teszi magát, hízeleg, magyaráz, megalkuszik, hazudik, vagyis partikularizálja és szekularizálja magát. A közösséget nem a társas ösztön teremtette, az egyének teremtették, az egyedüllétől való félelmükben.

Senki se mer egyedül élni. Fantasztikusan bonyodalmas trükköket eszelnek ki, hogy egymáshoz valami közük legyen. Tíz körmükkel egymásba kapaszkodnak s ennek arányában egymástól csillagászati sebességgel távolodnak. Nem különös? Ha mindenki azt mondaná, hogy egyedül van, abban a pillanatban a félelem elmúlna s abban a percben a nagy közösségben mindenki találkozna. Miért? Mert a közösség logikája paradox, ahogy a magány logikája paradox és a nyelv logikája paradox, mert a létezés logikája paradox.

A lélek is paradox, mert a legmélyén nem a bestia él, hanem a tiszta égi tűz. A történet is paradox, mert a kezdetek kezdetén nem a vadember és a gorilla áll, hanem a magas szellemű lény. Az emberi lét és a lény elemei intakt tisztaságok, mint a legelső értelem és a lelkiismeret és a szeretet.

Ha természeted ellen erőszakot követsz el, a természet bosszút fog állni. A megalázott természet minden esetben bosszút áll. Ha szellemed ellen erőszakot követsz el, nem fog bosszút állni. A megalázott szellem hallgat, mélyen hallgat, meg se mozdul, nem felel, nem szól, nem ad jelt és nem áll bosszút. Ez a bosszúja. Miért? Mert a szellem logikája paradox.

Arlequin ebben a paradoxonban él. A történeten kívül, vagyis annak középpontjában. Szokatlanul, vagy ami a paradox logika értelmében ugyanaz, minden elképzelhető sorsban egyszerre. Nincs

karmája, vagyis minden elképzelhető karma számára kinyílt. Prepared for all events – minden eshetőségre készen. A nullponton, vagyis a forrponton. Miért? Mert a létezés logikája paradox.

Az emberek, ha valaki egészséges, vidám, gondtalan, meg vannak ijedve. Meg vannak ijedve, ha nevet és bolondozik és nagyokat eszik és alszik. Azt hiszik, ha valaki jól él, nekik már nem jut belőle. Azt hiszik, ha valaki intenzívebben él, nekik kevesebb jut és az életet valaki elől úgy elélhetem, ahogy a kenyeret előle elehetem. S ezért azt hiszik, hogy az ilyen embert irigyelni kell és el kell pusztítani. Mert száz másik életét éli el. Ennek természetesen éppen ellenkezője. Ha valaki intenzívebben él, oly erőket szabadít fel, amelyek az én életemet is elmélyítik és fölemelik. Az élet nem fogy el. Az életet nem lehet más elől elélni. Az élet abban az arányban gazdagszik, amilyen arányban elszórják. Minél intenzívebben élek, annál több ember számára annál intenzívebb életet teszek lehetővé, annál több ember lehet egészséges és gondtalan és vidám. Az élet logikája paradox, mert a nyelv és a magány és a közösség és a sors és a szellem logikája paradox.

A költő mámora az élet természetes állapota? Igen. A szerelem szenvedélye az élet természetes állapota? Igen. Az entuziazmus az élet természetes állapota? Igen. Miért? Mert a létezés logikája paradox. A bolond bölcs? A bölcs bolond? Igen. Milyen kár, hogy a bolond egy okos szót sem mondhat, mikor az okosak olyan bolondok. Nincs okosabb lény, mint a bolond. Az élet normál állapota az örület. A kristály örvénylik. Tulajdonképpen csak az beszél helyesen, aki félrebeszél. Ezért van, hogy akit a hatalmi ösztön elkap és az életre veti magát, az egészet elveszti. S ezért van, hogy aki leül az országút szélére és szundikál, az egészet megnyeri. Csak akkor kezdődik az élet, ha az ember nem tudja, mi lesz. A létezés nem hat megnyugtatóan. Ezért Isten megalkotta trónusát, de eszeágában sincs beleülni. Ezért Arlequin az egész világkomédián vigyorog. A létezés, amilyen arányban valaki le akarja igázni, kezéből elpárolog. És ha szétszórja, egész gazdagságában eléje dől. A világ ezt nem tudja: Ezért mondja Goethe: die Welt ein einzig grosser Tor – a világ egyetlen nagy bolond. Foolery does walk about the orb, like the sun, it shines everywhere – a bolondság szabadon sétál a világban, s mint a nap, mindenütt világít. Arlequin pedig az egyetlen józan ember.

6.

Persze, ahol az ilyen ember megjelenik, azonnal kész a skandalum. A világnak a lét paradox voltáról sejtelve sincs. Mindössze kényes pontokon olyasvalamit érez, mintha valami nem lenne egészen rendben. Azt hiszi például, hogy az az erős, ami sok, vagyis nem tudja, hogy minél több van valamiből, annál gyengébb. A világ azt hiszi, ha valamit sokan mondanak, az igaz. Például, ha mindenki örült, azt hiszi, hogy aki józan, olyan bolond, hogy meg kell verni. A világnak sejtelve sincs arról, hogy Arlequinhez képest éppen úgy nemlétezésben van, mint a dráma többi szereplője Rómeóhoz és Hamlethez képest.

Arlequin a létező, a többi hozzá képest nemlétező. A peloponnesosi háború kitörésekor Athénban nagy készülődés indult meg. Az emberek ide ügettek, oda loholtak, cipeltek, rejtegettek, fegyverkeztek, hurcolkodtak, búcsúztak, kiabáltak. Diogenész, az öreg Arlequin ezt látva, hordóját a főutcán elkezdte gurigázni. Tíz lépés oda, tíz lépés vissza. Rendkívüli buzgalommal és sürgősen. Mit csinálsz bolond? kérdezték. Látom, felelte Arlequin, hogy mindenki szorgalmasan készülődik, én se akarok lemaradni.

A létezés logikája paradox. Amikor Isten az embert megteremtette, maga is elcsodálkozott. Azt mondta: úgy alkottam, hogy testében is szellemi legyen s íme testivé lett szellemében is (Bossuet). A létezés önmagának egyszerre alanya és tárgya. Ezért paradox. Az a mozzanat, amellyel az ember önmaga személyét önmaga tárgyává teheti, a nyelv. Ezért paradox a nyelv. Ezért paradox az én. Én magam nevében vagyok, de nem magamért. Helyettesíthetetlen vagyok és pótolhatatlan. Bárki bármit megtehet helyettem, de senki sem létezhet helyettem és az én nevemben nem mondhatja, hogy én vagyok. De ha magamat önmagamnak tartom meg, magamat elvesztem és létem is elvész. S ha önmagamat eleresztem, megnyerem és létem gazdagsággal telik meg.

Kínosabb skandalum el sem képzelhető, mint hogy a becsvágy világába, az orgyilkosok és az árulók ünnepélyes hazugságainak kellős közepébe Arlequin belép. Az összes III. Richárdok és Macbethek és Caesarok és Antoniusok meghökkennek. Íme itt jön az az ember, akinek nincsenek elvei és nincs úgynevezett életcélja és nem óhajt tisztos polgár lenni és fütyül a morálra és nem tiszteli sem a gazdagokat, sem a hatalmasokat. Furcsa ember! Till Ulenspiegel, amikor a hegyről lefelé ment, sírt, mert arra gondolt, hogy fölfelé kell menni s amikor fölfelé ment, nevetett, mert arra gondolt, hogy lefelé fog menni. Mit lehet az ilyen bolonddal kezdeni? Nagy Sándor a sütkérező Diogenészhez lépett és azt mondta: Kívánj valamit, teljesítem. Az öreg Arlequin azt válaszolta: Menj félre, ne álld el a napot.

Kidobják? Nevet. Nem adnak neki enni? Nevet. Kicsúfolják? Nevet. Megverik? Még jobban nevet. Bezárják? Akkor nevet csak igazán. Mi az, hogy tölem olyan sok ember fél? Az egész város, az egész ország tölem fél. A királyok és a nagyszakállú tanácsosok és a katonaság és a rendőrség és a gazdagok, mind félnek. A mamák gyorsan eldugják leányaikat. A fiúkat a kamrába parancsolják. A tudósok feszengetnek, a papok elfordulnak. Kész a skandalum. Miért?

7.

Európa két nagy Arlequinje Shakespeare és Rabelais. Az öreg Powys a jelenkorban az emberi tudás nagymestere, akinél többet a létezés paradox és mágikus természetéről ma senki sem tud, Rabelais-ról hatalmas könyvet írt. Arlequin, mondja, tulajdonképpen a kozmikus csecsemő, kicsiny, újszülött gyermek, mint a kis Heraklész, aki semmit sem tud és nem akar tudni a becsvágy-világ kényszerzubbony-logikájáról. Akinek egyetlen fontos dolog van, hogy abban a mámorító tündöklésben, ami az élet, gyönyörködjek és azt élvezze. Minden fenntartás, minden gátlás és zavar és bonyodalom és szegény nélkül. Élvezze és ne hagyja magát ebben az élvezetben megzavarni. A kis gyermek titka, hogy a világ misztériumát pontosan annak látja, ami, s ez számára teljesen fölöslegessé tesz minden úgynevezett filozófiát, amelyet kinevet és úgynevezett vallást, amelyet örütségnek tart. Ez a pantagrueli élet megvalósulási ereje és szépsége. Ez Rabelais szakrális obszcenitása és mennyei profanitása. Az étvágnak ez az entuziazmusa és az ivásnak ez a szaturnáliája. Ez az ártatlan gyönyörvágy, mert az élet édes és gyönyörű. Ez az, amit Shakespeare midsummer madness-nek hív, ez a szentivánéji örület. Ez az, amiért nekünk annyira kell a jó étel és ital és a csók és a szerelem és a jó alvás és a meleg és a virág és a séta és a napfény, s amiért nem kell, egyáltalában nem kell a loholás, a munkában való meggörbülés, a hazugság, a fontoskodás, a nagyszakállú tudomány és a pergamentsárga vallás. Ezért kell nekünk mindenekelőtt a béke, a nagylelkűség, a derű, a nevetés, az előítélettelenség s ezért nem kell nekünk a zshivaj, a tülekedés, a háború, a komizság, az elv és az erőszak.

8.

Az archaikus Egyiptomból különös emlékünknél maradt fenn. Huszonkét kép; amelyet ma is kártyajáték huszonkét lapjaként használnak, huszonegy darab betűvel megjelölve és megszámozva egytől huszonegyig. A huszonkét kép, a tarot, a régi egyiptomi beavatás huszonkét fokozatát jelenti. Ilyen képek ezek: a király (hatalom-vaulting ambition), a kerék (a sors kereke), a szerencse (a körforgás), az áldozat, a nagy küszöb átlépése (a halál). A képsorozatban az utolsó, betű és szám nélkül, a bolond. A bolond, igen, betű és szám nélkül, ahogy ez az igazi bolondhoz illik, az utolsó, mint aki a játékon kívül áll, aki nem számít, csak éppen úgy meg kellett említeni, a teljesség kedvéért, mert itt van, letagadhatatlanul itt van. Az Arlequin. Még szép, hogy tudomást vettek róla. Egyiptomban még komolyan vették.

A beavatás tudása az, hogy az emberi lélek, amikor a sors összes lehetséges birodalmainak útját végigjárta, megérkezik a nullához, a betű- és a számnélküliséghez, a játékon kívüli ponthoz, ahhoz, akinek az egészhez csak annyi köze van, hogy nevet rajta. Akinek az egész létezése midsummer

madness. Talán csíny. Mindenesetre hallatlan tiszteletlenséggel viselkedik és képes megfricskázni a királyokat és gorombáskodni velük. Amikor Sztavrogin a tábornokkal beszélget, egyszerre csak feláll, odamegy, és ok és előzmény nélkül a fülébe harap. Amikor nagy bölcsességeket mondanak neki, a sapkáját csörgeti s amikor azt mondják neki, bármit kívánsz, teljesítem, azt válaszolja, eredj félre, ne álld el a napot.

9.

Arlequin tudásáról nemcsak az egyiptomi beavatás beszél. Az evangélium lelki szegénynek nevezi őt. Boldogok a lelki szegények, hoi ptochoi to pneumati, vagyis anijé haroach. Miért áll a tarot-beavatás csúcsán a bolond? Miért nincs jele, nincs száma, nincs betűje? Miért áll játékon kívül és mégis, mégis, miért a legerősebb, erősebb, mint a király, vagy a sors, vagy a halál? Mert a beavatásnak bolond-fokát, a huszonkettediket, csak az az ember éri el, aki nem fél többé. Attól sem, hogy éhen hal, attól sem, hogy elhagyják, vagy megalázzák, vagy kinevetik, vagy kínozzák, vagy bezárják, vagy agyonütik. Semmi tisztelet nincsen benne a talárok és az érdemrendek és a sok pénz iránt. A bolond nem fél a szidástól és az álmoktól, a kísértetektől és a falragaszoktól és a töltött fegyverektől és nem fél attól, hogy korábban fog meghalni, mint amikor annak ideje amúgy is elkövetkezik. A tarot-beavatás legfelsőbb foka az a bolond, akit nem lehet többé semmivel megijeszteni. És Arlequin azért nem fél, mert, mint Powys mondja, a pantagrueli gyermek, aki az élet édes mámorát szégyen és reszketés nélkül élvez, abban nem hagyja magát megzavarni. Ennek a megalosaurusi gyermeknek nincs igénye úgynevezett tudományra és bölcsességre. Boldogok a szellemben szegények. Boldogok, akik szegények s ezért igényük van a szellemre, akik éheznek és szomjazzák a szellemet. Nem a tudományt és nem a bölcsességet, hanem közvetlenül és tisztán a szellemet. Azt a valamit, amiből élnek. Ami nekik adja erejét, könnyűségét, világosságát, derűjét, hevét, szenvedélyét. A szellem nem filozófia és nem elmélet. A szellem nem tudás és nem bölcsesség. A szellem a világ világossága, az a világosság, amely úgy nyilatkozik meg, mint félelemtelenség, mint gondtalanság, mint bizalom, mint szeretet, mint gyermeki kedély.

Ha valaki a szellemben szegényt, vagyis az intenzív szellemigényben élő embert látni kívánja, nézze meg Velázquez Pablillos de Valladolidját, vagy a Don Juan d' Austria-t, vagy a hallecasi gyermeket, vagy a Geografust. Érdemes. Ezen az arcon fel fogja ismerni Lear bolondját és Shakespeare összes bolondját, Touchstone-ig bezárólag, Pantagruelt és Diogenészt és Till Ulenspiegelt és Hodzsa Naszreddint, sőt el fogja ismerni Rómeó és Hamlet örületét és az Athéni Timont és meg fogja érteni a létezés paradox logikáját, de azt is, hogy miért boldogok, akik intenzív szellemigényben élnek.

Ha valaki a félelemtelenséget elérte, vagyis akit többé semmivel sem lehet megijeszteni, egymagában elég ahhoz, hogy boldog legyen. Micsoda szabadság! Micsoda gondtalanság! Nem reszketni és nem aggódni, nem vacogni sem az erőszaktól, sem a fegyvertől. Ez azonban nem az egész. Arlequin nem fél, de ezenkívül állandó szellemigényben él és titkos forrásból szüntelenül kapja a gondtalanságot és a bizalmat és a derűt és a kedélyt, vagyis a szellemet. Az ilyen ember a hatalmi örület számára tökéletesen használhatatlan. Bármit mond és tesz, abból csak skandalum lesz; ahogy skandalum az, amit Hamlet és Rómeó és Timon és Pantagruel és Touchstone és Till Ulenspiegel tesz. Mindenki kínos feszélyben van. Mit kezdjen vele? Megvesse? Nevet. Megverje? Nevet. Börtönbe zárja? Nevet. Nem fél. Nem tartja be a játékszabályokat. Hogy ilyenkor reszketni illik? Játékon kívül áll, sem betű, sem szám nem jelöli. Nem ingadozik, mert lába alól minden talajt elrúgott. Teljesen átadta magát a bizonytalannak, vagy ami a lét paradox logikája szerint ugyanaz, a sziklaszilárd fundamentumon áll. Az ember csak akkor hatalom, ha semmi. Átkozott helyzet. Persze, nem Arlequin, hanem a világ számára. Szörnyűség így élni, hogy valaki minden pillanatban felállhat, ok és előzmény nélkül a főtanácsos úr fülébe haraphat. Sőt, még a püspök úr fülébe is. Szörnyű a létezésnek ez a mágikus paradoxia. Bolond. Olyan, mint a hülye, legalábbis arcáról ez látszik. Ez a szellemben szegény. De mindig nevet és gondtalan és van valami legyőzhetetlen ereje. Hülye és mégsem az. Ő a szellemben szegény és az övé a mennyeknek országa.

10.

Kínai és japán tusrajzokon és fametszeteken is találkozhatni vele. Néha ott ül egyedül, mint Pablo de Valladolid és maga elé kuncog. Biztos, valamelyik magas állami, vagy egyházi méltóságra gondol és pokoli módon mulat. Néha csak úgy szundikál és ezzel azt mutatja, hogy az egész neki még vigyorgásnyit sem ér. Van úgy, hogy többen vannak együtt, kócosak és rongyosak, fejüket összedugják és hahotáznak. Az egyik a többit biztosan arra akarja rábeszélni, hogy indítsanak rohamot a trónus ellen, törjenek előre, hatoljanak egészen az Arabothig, Istent üzzék el, a világhatalmat szerezzék meg, szerezenek mérhetetlen vagyont, állítsanak fel legyőzhetetlen hadsereget és igázzák le a csillagokat. Mialatt az egyik nagy buzgalommal e pompázatos hatalom előnyeit méltatja, a másik kettő majd megpukkad. Az egyik végre meghajlik a másik előtt és ezt mondja: Főigazgató úr! Vagy azt mondja: Elnök úr! Csak ez kellett! Homéri nevetésben törnek ki. Főméltóságú hercegséged! Hogy vagy? Hogy vagy, király úr? Isten úr, hogy vagy? A hahotától fuldoklanak.

Szerényebb alakban és közelebb itt van Assisi Ferenc, a gyermek-Arlequin tündöklő csodája. Európában nem élt ember, aki a félelelmtől alaposabban megszabadult volna. Soha nem volt senki, akiben mélyebben élt volna a bizalom és a gyengédség és a szellemigény és a gondtalanság és kevésbé félt volna a szegénységtől, akár a szükségtől, vagy a haláltól. Szent Ferenc szellemigényben élő ember, aki mosolyog és a madarak nyelvét érti és a halaknak prédikál. Mit prédikál? El lehet gondolni. A lelki szegénységet. A tarot huszonkettedik fokának titkát, hogy ne legyetek számok és betűk, hanem legyetek nullák és a sorsból lépjetek ki, mert akkor vagytok erősek. Mint Sophoklész mondja: csak akkor vagyok hatalom, ha nem vagyok semmi. Ne legyen sorsotok. Sors annyi, mint ütközni. Annyi, mint súrlódni és küzdeni és fájni és haragudni és gyűlölni és akarni és ez a trónusért való harchoz vezet. Aki pedig a hatalmi örületbe esett, az elveszett. Szent Ferenc a halaknak Touchstone és Pantagruel filozófiáját tanítja. Mi ez a filozófia? Ha a sors megbotoz, túrd nyugodtan és neved. Tartsd a hátadat és mondd, haramabb fogsz elfáradni a verésben, mint én a tűrésben. Csak üss. Amíg a sors dühében felkiált, királyokat győztem le, s ezzel a bolonddal nem bírok.

11.

A művészet néhány nagy műve Arlequint úgy ábrázolja, mint Picasso, vagy Schumann, vagy Sztravinszkij, vagy egy-két helyen Velazquez. A bohóc egyedül van és csaknem üresen néz. Ez a tárgyaltalan nézés, ami a melankóliára oly jellemző, nem lát semmit, vagyis éppen a semmit látja. Nem fél. Ahhoz túlságosan bolond, vagyis lelki szegény. Más szóval gondtalan és nulla. Nincs mitől félni. A melankólia mégis ott van benne, mint nevetésének paradox ellenpontja. Picasso ezt a semmibe való belemeredést több helyen megfestette, főként a Bohóc a vörösben, a Két Arlequin-ben és a Három muzsikusból. De csaknem minden igazi festő ragaszkodik a cirkuszhoz, ahogy Shakespeare és Molière és Arisztophanész és a többi Arlequin a színházhoz. Sztravinszkij a Petruskában írja meg ezt a melankóliával mélyen aláfestett bohócnevetést, Velazquez bolondjaiban fest néhányat, Schumann a Karneval-ban és a Papillons-ban, de a Kreisleriana-ban, főként azonban a Novellettekben beszél róla. Schumannnak egyébként is volt valamilyen elmélete arról, hogy benne a bolond és a melankolikus együtt lakik, a két lényt magában Eusebius-nak és Florestan-nak nevezte el.

Arlequin évszaka a farsang. Karneval herceg, vagy aki ugyanaz, Dionysos ünnepe, az évnek ez a mágikus és paradox ideje, amikor az emberek bolondnak öltöznek és táncolnak és nevetnek és nagyokat esznek és isznak. Ez az a bizonyos lelket felizgató karnevál és dionysosi entuziazmus, amikor a létezésnek mágikus paradoxája fellobban és az utcára rohan, és az emberekből elemi módon kitör és amikor meg van engedve, hogy minden ok és előzmény nélkül egymás fülébe haraphassunk. A jelszó Arlequin jelszava: God is in his heaven – all right with the world. Míg Isten

fenn él az égben, a világon nincsen semmi baj. De álarcban. Szépen leálcázva, hogy senki se lássa. S az álarc alatt ott van a melankólia, ahogy Eusebius alatt ott van Florestan és ahogy Sztravinszkij és Velazquez és Picasso bolondjainak arcán ott van a dermedt mosolytalanság. A létezés logikája paradox s ezért a nevetés mögött ott van a szomorúság, amelyből él és a pojáca mögött ott van a melankólia, mint a derű tüze és tápláléka. A melankólia nem félelem és nem reszketés és nem aggodalom és nem szorongás. A melankólia melankólia. Semmivel össze nem téveszthető és nincs tovább, mint titkos és kimondhatatlan név. A melankólia a bolond misztériuma. Aki nem szomorú, nem igazi bolond. Nem tud elég édes lenni és elég könnyű. Nem tud olyan lenni, mint Assisi Ferenc, vagy a kínai bolond és Pantagruel és Till Ulenspiegel. Milyen nagyszerű ez, hogy mind a kettő úgy együtt van a paradoxia varázslatában, egyszerre hahota és mély-mély szomorúság. Aki nem ismeri a melankóliát, nem lehet gondtalan, nem ugrálhat és nem gyárthat szójátékot és a hülye királyokkal nem gorombáskodhat. A melankólia teszi őt porhanyóvá. Ez teszi őt félelemnélkülivé. Ez teszi nullává. Mert csak akkor vagyok hatalom, ha nem vagyok semmi. A melankólia teszi vidámmá és gyermekké és lelki szegénnyé.

A világ legnagyobb csodája a derű. Ennél csak az a nagyobb csoda, hogy a derű a melankóliából él. Ez a létezés legelragadóbb paradoxona. Ez Arlequin legmagasabb tudása.

12.

A tarot huszonkettedik fokának, a csörgősapkás bolondnak titkát nem lehet megtanulni. A legmagasabb fokot elérte, felszabadult és félelemtelen. Arlequin misztériuma nem adható át, mindenkinek magának kell megszereznie, ha hozzá elég ereje és bátorsága van. S ha a szellemre elég éhes és szomjas. Sem Pantagruel, sem Till Ulenspiegel, sem Hodzsa Naszreddin, sem Diogenész, sem Szent Ferenc tudását nem lehet tanítani. Miért? Mert ez a világ itt teljes egészében a hatalmi ösztön s így a birtoklás körében van. Szent Ferenc és Touchstone pedig a létezés körében él. Ez az egész világ itt III. Richárddal és az összes királyokkal és püspökökkel és tanácsosokkal együtt azért él, hogy valamije legyen, kalapja, vagy sok pénze, vagy orrában karikája. Filozófusok is, művészek is, hétérák is, lányok is. Hatalom, rang, hír, vagyon, ház, pénz, ékszer, tudás, ruha. Ezért, ha el is érnek valamit, a birtoklásban lesznek nagyok és minden birtoklás a világtrónus hatalmában való részesedés. Ezek mind a birtoklás zsenijei. Arlequin pedig köp a zsenire. Ha valaki azt mondaná, hogy Arlequin ezzel szemben a létezés zsenije, ostobaságot mondana. A létezésnek nincs zsenije. Ez megkülönböztetés. Arlequin pedig köp a megkülönböztetésre. A létezés egésze mindenki számára állandóan és tökéletesen nyílt és mindenki annyit él belőle, amennyit akar. Itt nincs értelme annak, hogy nekem több van. Mindenkinek ugyanannyija van és annyit szerez, amennyit akar. Az életet nem lehet más elől elélni. Sőt, minél intenzívebben élek, az intenzív életet más számára annál hozzáférhetőbbé teszem. A lét logikája ilyen paradox. Arlequin azonnal és mindig felismerhető arról, hogy a birtoklással szemben biztos magatartása van. A magántulajdon iránt semmi érzéke sincs. Arlequin szegény. Indiában sannyaszinnak mondják. Egy szál zsákrongy van rajta, övében egyetlen evőcsésze. Ezért nem lehet megijeszteni s ezért a sors hiába püföli, csak nevet. Semmit sem lehet elvenni tőle, mert őt magát nem lehet elvenni. A létezés más elől nem vehető el és nem rabolható el. Arlequin egészen nyugodt, mert semmije sincs, amit elveszthet. Szent Ferenc misztikus házasságra lépett a szegénységgel. A világ a magántulajdont örültségének felsőfokán találta ki. A kínai és a japán bolondok kócosak és rongyosak, mint Diogenész és Touchstone. Soha még gazdag és hatalmas Arlequin nem volt és nem is lesz, mert aki gazdag és hatalmas, az állandóan reszket. Nincs mulatságosabb bolond, mint az ilyen reszkető, aki zsebéből mikor egy darab fémet kivesznek, tombolni kezd és a rendőrségért kiált. Mind a birtoklás körében él, nem pedig, mint a tarot mondja, a nulla körében. Csak akkor vagyok hatalmas, ha nem vagyok semmi. A létezés ilyen paradox valami. A bolondé a tudás és a lelki szegényé a mennyek országa. A sannyaszin, a rongyos és kócos koldus, a gondtalan és vidám bolond, akinek semmi igénye azokra a birtokokra, amelyek a többieket csábítják. Amikor Szokratész-Arlequin az athéni bazárban sétált és a sok ételt, ruhát, ékszert, selymet

látta, így szólt: mennyi minden, amire nekem nincs szükségem. Jó tragédiája, hogy nem tudott Arlequin lenni, mikor mindene elveszett, és az országúton füttyörészve elindulni. Arlequin nem zseni. Nem az uralom és a tudás és a művészet zsenije mellett a létezés zsenije. A legtöbbször művészet zsenije mellett a létezés zsenije. A legtöbbször azt se tudja, mi a zseni, mint Don Juan d'Austria, csak bámul és nem érti, hogy a szavakkal miért komédiáznak. Ha megérti, mint Szent Ferenc, leül és mosolyog és elkezd szundikálni. Vagy ha találkozik két hozzá hasonlóval, fejét összedugja és hahotázik. Zseni! Pont olyan szó, király. Vagy püspök. Isten úr öméltósága. Az ilyen szavaktól az ember félni kezd. Akkor már mégis csak jobb rongyokban élni és koldulni. Míg Isten fenn él az égben, a világon nincsen semmi baj.

Hamvas Béla

„ZÁR”SZÓ KOVÁCS LÁSZLÓ: KOVÁCS TÁDÉ BÚCSÚZTATÓJA

Kedves Testvérek!

Egy személyes történettel kezdem Tádé testvérem búcsúztatóját.

Tádé, **Tarnai Imre** halála után azzal állt elé, hogy „sokáig **Bulányi Gyurka** bácsi volt a lelki-atyám, de meghalt. Akkor kértem meg Imrét, hogy ő legyen a gyóntatóm, de ő is meghalt. Gondolkodtam, aztán most téged kénelek meg, hogy te legyél...” Mire én: „Tádé, azt akarod, hogy én is meghaljak?”...

Erre most ő halt meg! Jól van ez így?!

Mindezt magyarázatként említem, hogy megmagyarázzam miért állított Bea ide elétek. Pedig ahogy végignézek rajtatok, Ti biztosan jobban tudnátok búcsúztatni Őt. Gromon Bandi azt írta Tádé halálhírére:

”Hát ez szíven ütött!” Mi itt mind szíven ütöttek vagyunk. Kik is?

1. Gyászjelentés

Tádé előre megírta a maga gyászjelentését, csak a dátumokat hagyta a Családra. Nemrég megmutatta nekem kajánul: **„Mit szólsz? Jó lesz?”** Mit mondhattam, a gyászolók közt ott van mindenki, aki számít. És az, aki számít az a családon, csoporton, Bokron kívül egy könyvkiadó, egy művészársaság, aztán az alkoholbetegek, mozgássérültek, lelki segélyszolgálat, karitás csoport, végül egy szelíd rend és egy kemény egyház, mely őt laicizálta.

Nekem egy názáreti hóbortos ember jut eszembe, aki annak idején országos jelentőségű lett azoknak, akik szerették, akik segítségre szorultak, és szálka azok szemében, akik nem igazán szerették. Ezt a hóbortos embert **Jézusnak** hívták!

2. Ki volt Tádé?

Sokan nem tudják, de mi tudjuk ki volt Tádé. Szerelmes férj, gyermekeiért rajongó apa, hegedűművész, író, tudós, felfedező, színész, ezen kívül csodatévő, és gyógyító. Nagy nevető és neveltető. aki életét úgy ítélte meg, hogy **„vidáman kanyargó élet”**. Ezért az életért halála után mi is hálát adhatunk.

De nehogy a levegőbe beszéljek, hadd tegyek egy-egy utalást.

Istenszerelme Jézushoz hasonló. Hallhattátok, amikor az ő mennyei Apátskájáról beszélt. De ezen túl, amit egész életével bizonyított.

Szerelmes férj, aki utolsó éveiben azon kesergett, hogy ő milyen nagy terhet jelent Beának, akinek orvosi praxisa miatt amúgy is annyi gondja-baja van a sok beteg emberrel.

Gyermekeiért rajongott. Aggódó, bízó szeretettel nézte fejlődésüket. Mindhárman klassz felnőttek lettek. Nem csoda! Már gyerekkorukban sajátos módszerrel nevelte őket az apjuk. Például, amikor a járda szélén

Álltak, arra biztatta őket, hogy lépjenek csak le a járdáról és menjenek át a piros jelzésen. Gyerekei rászóltak: „*No, de apa, miket beszélsz?!*” Így is lehet nevelni!

Zeneszeretőként örült Ágota hangjának, **nevelőként** Agapé óvónői sikerének, és a leendő Lukács doktornak, aki az evangéliumot szerző Lukács doktorról kapta a nevét.

Tádé író próféta volt. Elmélkedései, előadásai, kéziratban kész 300 oldalas etikai gyűjteménye (Etika V.) és a többi kérdésekkel feldolgozott szentírás magyarázatai a bizonyítékok erre.

A híres „négyes fogata” az erénypárokról pedig egy igazi felfedezőnek a találmánya.

Színész is volt, aki úgy mondta el **Kossuth** híres beszédét, hogy egy-egy asztal is összetört a végén. Vagy aki a Bokor 50. évfordulóján a „**Bokorirtás**” darabban Ratzinger bíborost játszotta (Később XVI. Benedek pápa).

Csodatévő is volt, abban az értelemben, hogy alkoholbetegeket és drogosokat gyógyított az alkoholmentő szolgálatban. Az utóbbiak szolgálatában a szénásszekérről lefordulva kezeit is összetörte. Mindezt zokszó nélkül viccelődve mesélte.

Van még egy szerep, amit ki sem merek mondani.

3. Udvari bolond?

Sokak számára Tádé egy komolytalan, bolondos figura volt, akit nem kell komolyan venni.

Mi, akik itt vagyunk, tudjuk, hogy valóban **bolond** volt: az ő Atyácskájának bolondja, felesége, gyermekei bolondja, a szegények, üldözöttek bolondja, de **udvari bolond** is, aki nevetve vágja akár a mi arcunkba is az evangéliumi igazat.

Az **udvari bolondok** az ókortól kezdődően olyan személyek voltak, akik a nagyurak udvaraiban tréfálkozva mondták ki az igazságot, sokszor életüket is kockáztatva.

Emlékszem a **diktatúra** alatt a hatalmi nagyurak világában tüntetően reverendában járt az utcán. Miközben a hierarchia áthelyezésekkel büntette őt is.

Aztán évekig volt kazánfűtő, szerelő, bérelszámloló a BOY szolgálatnál.

Hát így festett az ő „**vidáman kanyargó élete**”.

A **rendszerváltás** után szinte semmi sem változott. Egyik hatalomnak sem tetszenek az udvari bolondok. Tádé viselte továbbra is a perifériára szorított Bokor bélyegét, de megkapta a megértő paptestvérek és az ökumené révén sokak baráti szeretetét, és a tevékenységének utat engedő lehetőségeket.

Udvari bolondként végső kiáltással a világ porondján és a Bokorban is, haláláig szenvedélyesen kiállt az üldözöttek és menekültek (migránsok) mellett, Jézus szavait idézve: „**Éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok. idegen voltam és befogadtatok...**”(Mt. 25,35.)

-- **Tádé, testvérem és barátom**, ennyit tudtam elmondani mások helyett is. Érted hálát adva kérjük, hogy az olvasmányban említett sátrad lebomlása után, Jézus ígérete szerint, a Te mennyei Atyácskád nyissa meg Neked házának kapuját, mondván:

„**Hűséges és derék szolgál, mivel a kicsiben hű voltál, sokat bízok reád, menj be Atyád örömébe!**”

(Mt. 25, 23.)

Tata, 2019. 06. 21.

Kovács László

